

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA POROČANJA O
ROMIH V GROSUPLJEM**

Mentorici: doc.dr. Vesna Leskošek

Mojca Hribar

as.mag. Simona Žnidarec Demšar

Ljubljana, 2007

KAZALO DIPLOMSKE NALOGE
*KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA POROČANJA O ROMIH V
GROSUPLJEM*

PREDGOVOR

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD.....	7
1.1. Socialna izključenost.....	7
1.1.1. Izobraževanje.....	11
1.1.2. Zdravstveno varstvo.....	13
1.1.3. Stanovanje.....	17
1.1.4. Zaposlovanje.....	20
1.1.5. Politična participacija.....	23
1.2. Kaj ima z izključevanjem opraviti rasizem? In kako lahko na to odgovori socialno delo?.....	25
1.3. Mediji – novodobni gospodarji informacij.....	30
2. PROBLEM.....	34
3. METODOLOGIJA.....	35
3.1. Vrsta raziskave.....	35
3.2. Viri podatkov.....	35
3.3. Vzorec.....	35
3.4. Zbiranje podatkov.....	37
3.5. Obdelava in analiza podatkov.....	37
4. REZULTATI IN RAZPRAVA.....	39
5. SKLEPI.....	83
6. PREDLOGI.....	86
7. LITERATURA IN VIRI.....	88

8. POVZETEK.....	94
------------------	----

PREDGOVOR

V lanskem študijskem letu (2006/07) sem svoje praktično delo na Fakulteti za socialno delo opravljala na projektu »Ustvarjanje strategij za preprečevanje in preseganje socialne izključenosti Romov v Grosupljem«, katerega nosilki sta as. mag. Simona Žnidarec Demšar in mlada raziskovalka mag. Špela Urh. Skozi svoje delo sem imela možnost ugotoviti, da socialni izključenosti Romov, ki je kompleksna in večdimenzionalna, botruje več faktorjev, med katerimi je zelo pomemben tudi medijski diskurz oziroma medijske reprezentance Romov.

Glede na to, da mediji oblikujejo vrednote, stališča in obnašanje občinstva v vsakdanjem življenju, se mi je zdelo pomembno prikazati načine medijskih reprezentacij Romov, ki vse pre pogosto vzdržujejo ločevalni diskurz »Mi: Oni« in tako omogočajo diskriminacijo ter izključevanje te etnične skupine.

V diplomski nalogi sem se zato osredotočila na vprašanje: koliko, kaj in na kakšen način se piše o grosupeljskih Romih, na kaj se opozarja v medijih in kako?

Kot bo razvidno iz empiričnega dela raziskave, sem za pridobitev odgovora na zastavljeno vprašanje opravila analizo medijskih prispevkov iz izbranih medijev, pri tem pa sem se pri analizi oprla na najbolj kritična področja socialne izključenosti Romov.

Namen raziskave je torej prikazati diskriminatorne in izključevalske načine medijskih reprezentanc in opozoriti na primere dobre prakse poročanja, ki naj bi pripomogle k bolj ozaveščenemu pisanju in prikazovanju Romov v medijih.

Potrebno se je seveda zavedati, da je analizirano le določeno obdobje poročanja o grosupeljskih Romih ter da zato rezultatov raziskave ne moremo posplošiti na vse romske skupnosti v Sloveniji.

Na tem mestu pa bi se tudi rada zahvalila svoji mentorici mag. Simoni Žnidarec Demšar za izjemno strokovno usposabljanje, bodrenje ter tako strokovno kot tudi osebno podporo in Maretu za njegovo neskončno potrpežljivost in podporo.

1. TEORETIČNI UVOD

Teoretični uvod pričujoče diplomske naloge sem namenoma razdelila v dva poglavitna dela. V prvem delu se bom podrobno posvetila vprašanju socialnega izključevanja pripadnikov romske skupnosti na najbolj kritičnih področjih njihovega življenja ter vprašanjem, kaj imajo s tem opraviti rasizem, odkriti in prikriti predsodki ter sistemsko odvzemanje moči romske skupnosti. V drugem delu pa sem se osredotočila na vprašanje medijev in njihovo vlogo pri produciranju in reproduciranju podob Romov v večinski družbi. Prvi del je obsežen iz razloga, zato da postavim kontekst razumevanja življenjske situacije pripadnikov romske skupnosti, kar me je vodilo tudi v raziskovanje medijskega diskurza oziroma medijske reprezentacije Romov.

1.1. Socialna izključenost

Romi so specifična skupina, ki je verjetno najbolj izključena iz družbe, v kateri živi. Mnoge raziskave kažejo, da v vseh državah Srednje in Vzhodne Evrope, kjer je Romov največ, večina Romov, celo do 90%, najpogosteje živi pod mejo revščine, v naseljih, podobnim getom ali *slumom*.

Romske skupnosti se soočajo s podobnimi kompleksnimi problemi vsepovsod, kjer živijo. Ti problemi so, kot pravi Leida Schuringa (2005: 24), *»pogosto medsebojno povezani: deprivirani ljudje ne obiskujejo šol, nepismenost zmanjšuje možnost zaposlitve in pomanjkanje prihodkov povzroča slabe življenjske pogoje.«*

Vendar se moramo zavedati, da ni problem vedno v Romih, kot bi se morda dalo zaključiti iz zgornjega odstavka, temveč tudi v nesprejemanju večinske družbe in strategijah prisilne asimilacije. Žnidarec in Urh (2005) izpostavljata, da dominantni diskurz producira meje etničnosti. Etničnost je odraz razmerij med najmanj dvema skupinama, ki se dojemata kot različni, poteka pa vedno v odnosu do družbene norme, ki je sprejemljiva na način, da se manjšini pripisujejo lastnosti, ki so v nasprotju z družbenimi normami. Pripadniki romske skupnosti pa glede na kulturne kriterije sebe ne dojemajo bistveno drugače od večinskega naroda, temveč jim to »drugačnost« pripisuje večinska družba, zato da lažje opravičuje svojo nestrpnost.

Torej, če bi želeli potegniti ostro mejo med Nami in Njimi, je ne moremo, je ni. Vse družbe so etnične v primerjavi z drugimi. Kot izpostavlja Urh (2006), pripadniki večine etničnosti pripišejo manjšinam. Večina meni, da je »normalna«, ostali (etnične skupine) pa so diskriminirani, deviantni, ipd.

Te meje etničnosti pogosto vzdržujejo tudi socialne delavke/delavci s svojim odnosom do Romov, ki se kaže v tem, da socialne delavke Romov ne poznajo, z njimi nimajo osebnega stika (ni terenskega dela), ampak jih poznajo le preko imaginarnih podob, kar prispeva k še večji izključenosti in to prav od ljudi, ki so del institucij, ki bi morale prispevati k večjemu vključevanju.

Danes največje diskriminacije doživljajo posameznice in posamezniki, ki doživljajo več kot eno obliko prikrajšanosti. Na področju socialnega varstva so danes uveljavljeni trije termini, ki označujejo tiste skupine ljudi in posameznikov, ki so najpogostejše izključeni iz gospodarskih in družbenih tokov: »diskriminirane družbene skupine«, »izključene skupine« in »ranljive družbene skupine«. Pri teh skupinah prednjačijo tri vrste diskriminiranosti in izključenosti, in sicer ekonomska, socialna in kulturna.

Kot v svoji analizi položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji opozarjata Zaviršek in Škerjanc (1998), je treba biti pozoren na dejstvo, da sintagmi »diskriminirane družbene skupine« in »izključene skupine« še opozarjata na neenako razmerje moči (v ekonomskem, socialnem, političnem in kulturnem smislu) med tistimi, ki imajo v družbi večjo moč in vpliv ter tistimi, ki imajo manjšo, medtem ko sintagma »ranljiva družbena skupina« zamegljuje dejstvo neenakih razmerij moči.

V konceptu »ranljivih družbenih skupin« zlahka prepoznamo Rome, saj ta koncept izhaja iz predpostavke, da so neenaka družbena razmerja strukturna in nespremenljiva danost in da cilj socialnih držav ni sprememba obstoječih razmerij moči, temveč le blažitev in zmanjšanje škode za tiste ljudi, ki v takšnem konceptu dobijo etiketo »ranljivih«. Kot to zapišeta Zaviršek in Škerjanc: *»Ta sintagma deloma zamegli dejanske izvore neenakosti, saj poimenovati nekoga kot pripadnika ranljive skupine, premesti problem v njega samega. Človek kot del določene skupine postane problem«* (1998: 3).

Gre za vprašanje družbene in politične moči, kar pomeni da so potenciali za vlaganje v odnosne mreže in opolnomočanje uporabnikov (v tem primeru Romov) postavljeni pred veliko ovir, saj je v interesu dominantne družbe, da ohranja svojega »grešnega kozla«, ki ji omogoča vzdrževati stanje tako, kot je.

Stanje me precej spominja na nevrotične družine, ki jih opisuje H. E. Richter (Čačinovič – Vogrinčič, G. 1998). Družina konflikte in težave prenese na enega člana in se s tem zaščiti, saj lahko pod krinko »diagnoze bolnega člana« sama vzdrži svoj princip delovanja.

Kar pomeni, da družina (družba) tega člana dobesedno žrtvuje, zavrže.

Zato se strinjam z Zaviršek in Škerjanc (1998), da je besedo »ranljiva družbena skupina« smiselno uporabljati takrat, ko želimo opozoriti na to, da so v določeni situaciji ustvarjeni pogoji, da se sproži proces, ki pripelje do izključevanja.

Romi so ujeti v začaran krog revščine, odvisnosti in socialne izključenosti. To je povezano z diskriminacijo pri dostopu do zdravstvenega varstva, zaposlovanja, izobraževanja in s sistematičnim ohranjanjem slabih življenjskih pogojev s strani družbe.

Obliko neenakosti in strukturne izključenosti, ki je nedvomno nepravilna, je mogoče zelo jasno prepoznati: to je revščina. Kot pravita Leskošek in Dragoš: *»S tem izrazom označujemo izrazito problematične kombinacije življenjskih težav pri tistih skupinah in posameznikih, ki so dlje časa izpostavljeni različnim vrstam deprivacije na pomembnejših področjih (zaposlitev, bivalni standard, materialno, zdravstveno, izobrazbeno stanje, socialne mreže, preživljanje prostega časa, življenjski vzorci)«* (2003:32).

Socialna izključenost pomeni otežen ali onemogočen dostop do možnosti, ki jih imajo drugi. Dejstvo je, da je vsaka oblika revščine proizvod družbene neenakosti. Gre za interese in moč. Delitev na revne in bogate nastaja tudi znotraj zahodnih držav in botruje nemotenemu zmanjševanju socialne države. Kot piše Leskošek (2005: 246), po mnenju neoliberalnih ekonomistov neenakosti niso posledica strukturnih, sistemskih značilnosti, temveč sposobnosti, ambicij in moralnih izhodišč posameznikov, ki se znajdejo na vrhu ali na dnu družbene lestvice. Tisti na dnu morajo sprejeti odgovornost za svojo »izbiro« in preživeti v pogojih, ki so si jih ustvarili. Tako se zanika dolžnost države, da poskrbi za dostojno preživetje revnih.

Za preseganje družbene neenakosti in socialno vključevanje je izjemno pomemben socialni kapital, katerega izvor so (Dragoš, 2003:43): *»socialne mreže (ne pa posameznik niti širša družba), medtem ko je sam socialni kapital kakovostni izraz kombinacije treh mrežnih lastnosti:*

- *navzočnosti pomembnih virov, ki jih vsebuje določeno socialno omrežje*
- *dosegljivosti teh virov za pripadnike mreže*
- *uporabnosti teh virov za posameznike in skupine v smislu uspešnosti in učinkovitosti«.*

Gre za to, da socialni kapital označuje interakcijske lastnosti mrež, ki posameznikom olajšujejo ali pa otežujejo dosegljivost in (iz)rabo različnih kapitalskih virov. Tako kot socialni sta tudi kulturni in ekonomski kapital omejeni dobrini.

Treba se je zavedati, da je izhodiščni položaj človeka izjemno pomemben. Glede na to, da Romi živijo v naseljih, ki so najpogosteje locirana na obrobjih lokalnih skupnosti, ter da so

njihovi stiki s prebivalci lokalnih skupnosti načeloma šibki, je jasno, da imajo zaradi pomanjkanja socialnih mrež izven naselij omejen dostop do različnih življenjsko pomembnih virov, kar ohranja *status quo* in izključenost Romov.

Zato se strinjam z Žnidarec Demšar (2005:330), ki pravi, da je vlaganje v odnosne mreže in moč Romov na mikroravni strateškega pomena za krepitev skupnosti, saj se tam odvija vsakdanje življenje prebivalcev.

Pri socialni izključenosti gre za kompleksen, širok in večdimenzionalen koncept. Kot pravi Urh (2006 : 41), socialno izključenost torej razumemo kot, *»stanje omejenega dostopa do virov, ki je pogosto posledica določene pripadnosti (spolu, starosti, veri, spolni usmerjenosti)«*.

Ravno etnična pripadnost je pri Romih pogosto prevladujoči razlog socialne izključenosti. Več ko je področij, na katerih vladajo razmerja neenakosti, bolj je skupina izključena. Lahko rečemo, da se socialna izključenost proizvaja na način neupoštevanja konteksta skupin, ki so definirane kot etnične skupine. Neupoštevanje konteksta se izraža kot univerzalizem, ta pa vzdržuje razmerje moči med večino in manjšino. Odgovor na socialno izključenost najdemo v antirasističnih ukrepih, ki so seveda možni le ob upoštevanju kontekstov.

Bistveni pogoj za razvoj antidiskriminacijske prakse, relevantne v vseh sferah socialnega dela, je razumeti celovit obseg zatiranja kakor tudi njegove posebne manifestacije.

Tradicionalne oblike socialnega dela so *»slepe za strukturo«* in zanemarjajo pomembno vlogo, ki jo imajo pri nastajanju ali naraščanju uporabnikovih problemov socialni dejavniki kakor revščina, diskriminacija in zatiranje. Ravno tako je pomembna moč, ki jo imajo socialni delavci, katerih govorica pogosto streže temu, da ostane prikrita problematika moči.

Profesionalci imajo ravno zaradi svoje moči tudi potencial za zlorabo moči in so potemtakem ključni – lahko bodisi prispevajo k zatiranju bodisi uporabijo svojo moč, da se spopadejo z njim ali ga oslabijo.

Strinjam se z Dominelli, ki pravi: *»Njegov namen (antirasistično socialno delo op.a.) je priskrbeti deprivilegiranim državljanom potrebne storitve, in sicer tako, da se ukvarja z njihovimi potrebami, kakor jih sami definirajo, v profesionalnem razmerju, ki je usmerjeno k temu, da jim omogoča prevzeti nadzor nad odločitvami, ki zadevajo njihovo življenje«* (Dominelli, 1995: 190).

Socialna izključenost Romov v Sloveniji je torej kompleksna in večdimenzionalna. Najbolj izrazita je na področjih šolanja, zaposlovanja, dostopa do socialnovarstvenih dajatev in storitev in aktivne participacije v družbenem in političnem življenju.

V nadaljevanju bom opisala najbolj kritična področja in ilustrirala kako se odražajo na ravni vsakdanjega življenja Romov.

1.1.1. Izobraževanje

»Ustava zagotavlja enake možnosti za izobraževanje vsem slovenskim državljanom, vendar pa noben zakon ne prepoveduje diskriminacije na tem področju.« (Zavod za odprto družbo, 2001: 76).

Dejstvo je, da ne glede na enake možnosti za izobraževanje, ki jih predvideva Ustava RS, ne moremo reči, da so »enake«, kadar gre za romske otroke. Kot je zapisano v poročilu »Spremljanje pridruževanja EU: *Zaščita manjšin*« (2001), so romski otroci v šolskem sistemu pogosto segregirani in sicer tako, da nadpovprečno število otrok preusmerijo v šole s prilagojenim programom za otroke z učnimi težavami ali pa obiskujejo razrede, kjer se zahteva manj znanja. Tudi romske otroke pogosteje spodbujajo k poklicnemu srednjemu izobraževanju, ne glede na njihove individualne sposobnosti.

Ker so otroci že v predšolskem obdobju izključeni, je posledica dejstvo, da veliko romskih otrok ob vključitvi v šolski sistem ne zna dobro slovensko, kar dodatno otežuje njihovo izobraževanje.

Takih problemov nimajo samo Romi, ki živijo v Sloveniji. V Beograjski reviji Vreme (Turudić, 2006: 39) avtor članka opozarja na povsem identične probleme, torej na preusmerjanje otrok v šole za otroke s posebnimi potrebami ravno zaradi slabega znanja srbskega jezika. Omenja tudi »zakoreninjeno mišljenje« staršev neromskih otrok, da njihovi otroci zaradi prisotnosti romskih otrok slabše napredujejo, ker naj bi le-ti (ki so slabši učenci) vplivali na ostale. Zgodba spominja na Bršljin.

Najpogostejše domneve, na katerih bazirajo analize glede izobraževalnih težav Romov, so naslednje (Schuringa, 2005):

- romski otroci se v šoli vedejo antisocialno, so agresivni in umazani
- romski otroci ne govorijo tekoče jezika večinske družbe (ali ga sploh ne govorijo), ki je načeloma tudi jezik, v katerem se poučuje
- romski otroci niso motivirani za učenje; pogosto izostajajo od pouka in zgodaj opustijo sistem šolanja

- romskih staršev ne zanima izobraževanje njihovih otrok in ne investirajo v srednješolsko ali višjo izobrazbo

Zgoraj navedene premise karakteristično krivijo Rome za njihove probleme. Nobena pozornost ni posvečena možnim težavam znotraj sistema šolanja, ki ustvarja prepreke za Romske otroke, niti drugim faktorjem, ki vplivajo na prisotnost/neprisotnost romskih otrok v šolah.

Izobraževalni sistem je najpogosteje osredotočen na identificiranje »najboljših«, namesto da bi stimuliral potencial vsakega otroka. *De facto* lahko govorimo o »podganji dirki«. Veliko otrok ima težave znotraj takega sistema kljub veliki podpori svojih staršev. Romski otroci pa praktično nimajo nobenih možnosti. Izobraževalni sistem kaže zelo malo fleksibilnosti pri spodbujanju romskih otrok k participaciji. Zlorabljanje romskih otrok v šoli je pogosto, le-ti pa se v šoli ne počutijo dobro. Težko se poistovetijo z vsebino predpisanega učnega materiala, ne počutijo se zaželjene in imajo pogosto težave z učitelji.

Poleg samega izobraževalnega sistema pa so pomembni tudi drugi faktorji, ki vplivajo na izobrazbene rezultate romskih otrok (Schuringa, 2005):

- Veliko romskih otrok prihaja v šolo lačnih in njihovi starši pogosto nimajo dovolj denarja tudi za šolske potrebščine.
- Veliko romskih družin živi v naseljih brez vode in elektrike, ki so locirana stran od glavnih poti, brez asfalta, kar pomeni, da so ob deževnih dneh polna blata. Mnogim romskim otrokom je tako težko upoštevati šolska pravila o osnovni higieni.
- Romske družine pogosto bivajo v barakah ali kontejnerjih z zelo omejeno kvadraturo, kar pomeni, da ima vsak član družine na voljo le nekaj kvadratnih metrov. V takih pogojih je izjemno težko delati npr. domače naloge ali se učiti.
- Pogosto romski starši nimajo dovolj formalne izobrazbe, da bi lahko svojim otrokom pomagali pri domačih nalogah.
- Obeti za pridobitev dela po končanem šolanju so za Rome zelo slabi. Starši zato pogosto ne verjamejo v prednosti izobraževanja, kajti le-to ne zagotavlja tudi zaposlitve.

Ponekod težave znotraj izobraževalnega sistema rešujejo s preventivnimi ukrepi, kot so npr. določene predšolske aktivnosti ali (tudi v Sloveniji) zaposlovanje romskih pomočnikov, ki otrokom olajšajo proces izobraževanja. Vendar se je potrebno zavedati, da so lahko ti

preventivni ukrepi le delno uspešni, saj ne postavljajo pod vprašaj izobraževalnega sistema kot takega, niti ne upoštevajo zgoraj omenjenih kontekstualnih faktorjev.

Žal se nihče sistematično ne ukvarja s tem, kako v vrtcu in šolah (osnovnih, srednjih, na visokošolskih programih) narediti mesto za multikulturnost in spoštovanje drug drugega – ta ideja multikulturnosti ni nikjer zabeležena, tako v kurikulumih kot tudi v praksi ostaja zgolj floskula na papirju.

Etnična segregacija je nedopustna po načelu enakega obravnavanja, ki je določeno s 14.členom Ustave RS in z Zakonom o uresničevanju načela enakega obravnavanja. V Sloveniji je opaziti dvojnost kriterijev do etnične skupnosti – gre za vključevanje »s figo v žepu«, kot pravi Urh (2006). Opaziti je dvojnost mehanizmov vključevanja, ko večinski diskurz govori o pomembnosti izobraževanja Romov, hkrati pa romske otroke večinoma usmerjajo v posebne programe, v »običajnih« šolah pa so romski otroci najpogosteje označeni kot kulturno zanemarjeni, in sicer na osnovi zunanjega izgleda.

1.1.2. Zdravstveno varstvo

Zdravje je fluiden koncept, odprt za veliko možnih interpretacij. Je zelo problematičen termin glede na vprašanja diskriminacije, zatiranja in enakosti. Vprašanje zdravja in njegova povezanost z vprašanjem moči in zatiranja je pomembno ne le za zdravstvene delavce, temveč ravno tako za tiste, ki delajo v ostalih pomagajočih poklicih.

Thompson (2003) zapiše, da je zdravje fiziološki, psihološki in ravno tako socialni status, kar pomeni, da ima zdravje vsekakor tudi socialno dimenzijo. Zdravje je v tesni povezanosti s socialnimi faktorji, ne nazadnje z družbenim položajem, raso in spolom. Zato je potrebno razumeti zdravje kot socialni konstrukt, z drugimi besedami – definirano je v relaciji s socialnim kontekstom, v katerem je prisotno ali neprisotno.

Zdravja pa ne moremo gledati le kot socialni konstrukt, temveč tudi kot ideološki – kot koncept oz. konstrukt, ki tako reflektira kot tudi krepi obstoječe socialne relacije in na ta način legitimira *status quo* in diskurz, na katerem bazira. Kot pravi Thompson (2003: 116):

»Zdravje ni samo koncept, ki je v relaciji s socialnim svetom, temveč je tudi definiran in kreiran od le-tega – ustrojen je v socialnem redu«.

Zdravje poleg bioloških dimenzij vsebuje tudi psihološke, socialne, ekonomske, politične in ontološke dimenzije. Logično je, da v zdravstvenem sistemu prevladuje »medicinski model«, žal pa je le-ta pogost tudi v socialnem delu, kar pomeni, da gre od »zgoraj – navzdol«, kjer so tisti »na vrhu«, tisti ki »vedo«.

Medicinski model pa ni le set idej in domnev, temveč tudi set lingvističnih form, ki vzdržujejo medicinski diskurz, set socialnih praks, kar vključuje diskurz o »normalnem« ter razmerij moči. Medicinski model je pretežno individualistično usmerjen ter zelo malo pozornosti (ali nič) posveča širšim socialnim, političnim ali ekonomskim faktorjem. To pomeni, da bistvena vprašanja, kot so revščina, rasizem ali staranje, niso prepoznana kot faktorji, ki prispevajo k zdravju.

Pomembni socialni faktorji, ki vplivajo na neenakosti pri medicinski obravnavi, so, kot že rečeno, tudi družbeni razred, rasa in spol. Neil Thompson (2003: 124) je skiciral možne povezave kot vzroke neenakosti v zdravstveni oskrbi na podlagi pripadnosti določenemu družbenemu razredu kot sledeče:

- slaba kvaliteta bivanja, prenatrpanost ipd.
- slaba prehrana zaradi nizkih dohodkov
- visoko število kadičev med pripadniki delavskega razreda
- poškodbe pri fizičnih delih prevladujoče pri delavskem razredu
- stres v povezavi z diskriminacijo in zatiranjem

Poleg zgoraj naštetega je vsekakor treba upoštevati tudi odnos zdravstvenih delavcev do pripadnikov etničnih manjšin. Vsekakor bi morala biti zdravstvena oskrba etnično občutljiva, ravno tako vsi pomagajoči poklici.

Če si delavci v pomagajočih poklicih (v tem primeru govorimo o zdravstvenih delavcih) ustvarjajo domneve na podlagi njihovih lastnih kulturnih norm in vrednot, brez da bi upoštevali, da njihovi uporabniki morda ne delijo le-teh z njimi, je težko pričakovati kvalitetne usluge. »Kulturno slepa« zdravstvena oskrba bo vsekakor manj uspešna in se bo morda celo izkazala kot neskrbna glede zdravstvenih potreb pripadnikov etničnih manjšin.

Lep primer zgoraj zapisanega je moč najti v knjigi Isabel Fonseca (2005), kjer opisuje kalvarijo romske družine iz Romunije, ki je dolgo časa iskala pomoč za sedemletnega sina pri raznih zdravnikih, ki so postavljali razne grozljive diagnoze (meningitis, AIDS, ipd.) pri tem, da otroka ni nihče zares pregledal. Ko so že petič obiskali bolnišnico v spremstvu Neroma, ki jim je ponudil prevoz, se je zdravnik ob predpostavki, da gre za podhranjenost in ostale posledice slabe skrbi, obrnil k neromu, skomignil z rameni in komentiral: *»teh ljudi ni mogoče izobraziti«* (Fonseca, 2005: 277).

Takih načinov interveniranja zdravstvenih delavcev, kot je zgoraj zapisan primer iz Romunije, ne najdemo le izven meja naše domovine. Iz primera, ki ga je povzela Videmšek (2007), je ravno tako zaznati predvidevanja na osnovi imaginarnih podob, ki jih ima večinsko prebivalstvo o Romih, pa tudi rabo tehnike zanikanja rasizma ter nespoštovanje zasebnosti v procesu obravnave.

Mlada Romkinja (16 let) v očitni stiski je s svojim 11- mesečnim sinom, ki je imel visoko vročino, prosila za pomoč v Zdravstvenem domu (v Ljubljani), vendar jo je medicinska sestra neprijazno zavrnila, naj počaka tako kot vsi ostali.

Ko se je sestra vrnila, je pred vsemi čakajočimi prosila, da mati sleče otroka, da bo lahko vzela urin za preiskavo. Še preden je to storila, je mlado Romkinjo vprašala, kdaj je nazadnje okopala otroka, in še preden je ta lahko odgovorila, je sestra zaključila, da otrok ni v dobrem stanju ter da bi ga morala kopati vsak dan. Nato je Romkinji predlagala, naj otroku da nekaj mleka iz stekleničke, da bi hitreje prišla do vzorca urina. Dekle je tiho odgovorilo, da stekleničke nima, sestra pa jo je zaradi tega ozmerjala. Dekle je skušalo razložiti, da stekleničke nima, ker še vedno doji svojega otroka.

Ko je bil vzorec urina vzet, je Romkinja otroka zavila v plenčko, v kateri je otroka pripeljala, kar je sestro razkačilo do te mere, da je zelo glasno vprašala: »Kako si drznete priti k zdravniku brez stekleničke, brez svežih plen in umazani? Ali mislite, da boste dobili vse zastonj ali kaj?«.

Romkinja je nato začela jokati in skušala pojasniti, da je bila v časovni stiski, ker je dobila brezplačen prevoz do zdravnika in se ni utegnila pripraviti (Videmšek, 2007 gradivo).

Zgoraj opisani primer lepo pokaže, kako se lahko »kulturno slepa« zdravstvena oskrba izkaže kot neskrbna glede zdravstvenih potreb pripadnikov etničnih manjšin; predsodki medicinske sestre do Romov, kjer je predvidevala o slabi higieni, še preden je dobila odgovor Romkinje; raba tehnike zanikanja rasizma – obtoževanje žrtve, kjer je sestra obtoževala Romkinjo, da želi vse zastonj in dajanje sporočila, da je slaba mati; nespoštovanje zasebnosti v procesu obravnave, ko je bilo govora o intimnih vprašanjih v čakalnici, kjer so bili prisotni tudi drugi ljudje; način interveniranja, ki je bil popolnoma drugačen od načina interveniranja, ki velja za pripadnike večinske družbe. Takšni primeri potrjujejo ugotovitve Žnidarec Demšar in Urh (2005), da tudi način interveniranja državnih služb pogosto zavisi od pozicije tistega, ki ima moč definiranja in analiziranja problemov. Zato ne preseneča, da številne psihosocialne stiske (doživljanje matere in stres ob bolnem otroku kot tudi bolezen otroka) ostajajo prezrte. Zavedanje lastnega položaja dominantne skupine nujno pomeni vednost in zavedanje o družbeni strukturi moči, saj le-to po mnenju Rommelspacher (2003: 208) vodi do spoznanja,

da je posploševanje lastnega stališča močno povezano z lastnim družbenim položajem, vendar so naivni predsodki pogosto udobnejša izbira.

Eno od pomembnih vprašanj, ki se tiče pripadnikov etničnih manjšin (v tem primeru Romov) je tudi socialna kontrola v povezavi z zdravjem in natalitetno politiko. Gre za regulacijo nosečnosti, rojstev in dostopa do materinskih domov.

V Sloveniji velikim družinam pripada dodatek za veliko družino, do katerega pa so upravičene vse velike družine, neodvisno od premoženjskega stanja in višine dohodkov, ki se stekajo v družinski proračun, kar pomeni, da so do njega upravičene tudi najbogatejše in ne le revne velike družine. Iz tega lahko zaključimo, da gre bolj za natalitetno kot pa socialno politiko. Država torej želi »več otrok«, vendar jih očitno želi le v družinah večinske pripadnosti, medtem ko se število otrok prikrajšanih skupin ne spodbuja ali celo ni zaželeno. Kot pišeta Žnidarec Demšar in Urh (2005), se to kaže v številnih izobraževalnih programih, ki so med Romkinjami vzpodbujali uporabo kontracepcijskih sredstev z namenom manjše rodnosti med Romi.

Če torej izhajamo iz vrednostne predpostavke, da ima »družina v družbi položaj osnovne celice družbe in z ustavo zagotovljeno posebno varstvo«, potem se vsekakor strinjam z Žnidarec Demšar in Urh (2005: 46), ki zapišeta, da *»gre v odnosu države do romskih otrok za jasno etnično natalitetno politiko, kjer so romski otroci manj zaželeni od večinskih«*.

Revščina, v kateri živi mnogo Romov, ima definitivno škodljive učinke tudi na zdravje. Največji problem predstavlja dostopnost do zdravstvenih storitev predvsem za tiste brez zavarovanja, saj imajo osebe, ki niso državljani RS in nezaposlene osebe dostop le do osnovne zdravstvene oskrbe, to pa ne zajema bolnišničnega zdravljenja.

Zgodba se seveda ne konča le, če človek nima zavarovanja, saj Rome, ki imajo zavarovanje, zdravniki najpogosteje tretirajo slabše kot »drugorazredne državljane«. Romi iz naselja Kerinov grm imajo z lokalnimi zdravniki slabe izkušnje, saj jih le-ti pogosto pošiljajo domov, češ, naj pridejo naslednji dan. (Zavod za odprto družbo, 2001: 79 – 80)

Naletimo pa tudi na bizarnosti: ko je npr. leta 1998 Center za socialno delo Novo mesto pripravil izobraževalni program z naslovom »Minimalni higienski standardi v romskih družinah«, ki ga je izvajala delavka iz romskega vrtca (ki govori romski jezik), ko je poučevala romske družine o vzdrževanju doma in higieni (Zavod za odprto družbo, 2002: 97), kar pa je verjetno precej težko, če človek nima tekoče vode.

1.1.3. Stanovanja

Stanovanjsko vprašanje je verjetno največji problem Romov, tako avtohtonih kot neavtohtonih. V Poročilu o manjšinah (Zavod za odprto družbo, 2001: 80 – 83) lahko preberemo, da so bivanjske razmere v večini romskih naselij po Sloveniji slabe, da so naselja v glavnem brez vode in elektrike, predvsem pa imajo težave z lastništvom posesti, saj je bilo veliko zemlje, kjer živijo Romi, po letu 1991 z denacionalizacijo vrnjene prejšnjim lastnikom, kar pomeni, da so danes romska naselja pogosto nelegalna. Zato Romi, ki živijo v naseljih brez pravno urejenega statusa, živijo v stalnem strahu, da jih bodo lastniki zemlje, lokalne in državne oblasti nasilno izselili.

Romska naselja so tudi ločena od lokalnih skupnosti, kar spominja na getoizacijo in vsekakor romskim skupnostim onemogoča enakopravno participiranje v lokalni skupnosti. Kot piše Žnidarec Demšar (2007), zlasti po letu 1991 prav večinska družba predpisuje prostor naselitve Romov, zato lahko govorimo o izraziti etnični delitvi bivalnega prostora.

Pravica do primerne bivanja je ena izmed temeljnih človekovih pravic, zato so vse države, tudi Slovenija, zavezane k temu, da to pravico tudi uresničujejo.

Definicijo iz Programa Združenih narodov o človeških bivališčih, ki v odstavku 60 predpisuje »primerne bivanjske razmere«, je potrebno razumeti v kontekstu sledečega besedila: »Primerno zavetišče pomeni več kot le streha nad glavo. Pomeni tudi ustrezno zasebnost; primeren prostor; fizično dostopnost; primerno varnost; zagotavljanje uživanja posesti; gradbeno stabilnost in trajnost; primerno razsvetljavo, gretje in prezračevanje; primerno osnovno infrastrukturo, kot je oskrba z vodo, sanitarije in pripomočke za ravnanje z odpadki, ustrezno kvaliteto okolja in z zdravjem povezanih dejavnikov; in primerno ter dostopno lokacijo glede na delo in osnovne storitve: vse to naj bo na voljo po sprejemljivi ceni.«

Romska naselja predstavljajo v poselitveni realnosti Slovenije posebnost. Zaradi izstopajočih problemov, ki so odsev njihove lokacije, izgleda, stavbene strukture in komunalne opremljenosti jih zlasti okoliško prebivalstvo večinoma razume kot moteče v svoji soseščini. Nič manjše pa niso težave Romov, saj tudi zaradi neustreznih bivalnih razmer dosegajo slabše rezultate pri izobraževanju in delu – če za slednje sploh dobijo priložnost. Bivalne razmere so eno izmed temeljnih izhodišč za izboljšanje položaja Romov na eni ter zmanjšanje napetosti z lokalnim prebivalstvom na drugi strani.

Kot piše Zupančič (2006), so romska naselja nastajala stihijsko, pogosto na manj iskanih in privlačnih lokacijah, skoraj dosledno brez slehernih urbanističnih postopkov, z materiali in znanjem, ki je pač bilo na razpolago. Zupančič kratko definira bistvo: »Romska naselja so

zato videti neurejena, brez enotnega koncepta in z očitnimi slabostmi v gradbeni strukturi in še bolj v opremljenosti hiš» (Zupančič, 2006: 59).

Če Romi želijo narediti dvig v socialni hierarhiji, to pogosto pomeni prostorski premik – izselitev iz romskega naselja zaradi slabih pogojev. Kot opozarja Žnidarec Demšar (2007), to hkrati velikokrat pomeni tudi identitetni premik (zanikanje romske identitete), ker, citiram: *»izbira za bivanje izven getoiziranega področja ne zavisi le od odločitve in možnosti posameznega Roma, temveč pogosto zavisi od sprejemanja ali zavračanja večinske družbe«* (Žnidarec Demšar, 2007).

Za Rome je torej značilna prostorska razpršenost in bivanje v relativno zaključenih romskih naselbinah. Mnoga bi povsem upravičila ime etničnega in socialnega geta, po svoji značilni podobi, strukturi in tudi funkciji pa so te naselbine ali deli naselij izraziti »slumi«.

Razlikujemo več tipov naselij (Zupančič, 2006):

- samostojno stoječa romska naselja (upravno del ostalih naselij, vendar od njih prostorsko ločena)
- romska naselja kot del ostalih naselij (združena na enem delu)
- mestne romske »četrti« (v starih delih mest ali sivih mestnih conah neuporabljenega prostora poleg industrijskih četrti)
- posamične hiše ali druge stanovanjske enote (pogostejše v mestnih naseljih)

Gradnje so po kakovosti zelo različne. Zelo pogosto so lesene barake, ki so jih ponekod dograjevali še z drugim priročnim materialom. Nekaj je zidanih hiš, ponekod pa so postavili industrijsko narejene zabojnike. V mestnih naseljih so večinoma prevzeli izpraznjeni stanovanjski fond.

Zaradi svoje lokacije, izgleda, gradbene strukture, lastništva, arhitekturne in komunalne ureditve ter opremljenosti imajo Romi v svojih naseljih vrsto problemov. Ponovno se bom vrnila k Zupančiču (2006 : 69), ki v svoji raziskavi posebej omenja sledeče probleme:

- lokacija (pogosto zelo nezdrava – blizu smetišč, na močvirnatem terenu)
- lastništvo (Romi najpogosteje niso lastniki zemljišč, ki jih uporabljajo)
- dostopnost do javne prometne infrastrukture in neurejene prometne površine znotraj romskih naselij
- neurejena legalizacija naselja (problem prisilne izselitve, nobenih možnosti za osnovno infrastrukturo – voda, elektrika, kanalizacija, odvoz smeti)

- nizek stanovanjski standard večjega dela stanovanjskih objektov (pomanjkanje znanja in sredstev za vzdrževanje)
- prostor za nekatere oblike gospodarskih dejavnosti, kot npr. zbiranje sekundarnih surovin (ogrožanje nekaterih okoljskih prvin – vode, pa tudi neposredna zdravstvena ogroženost Romov)

Poleg vseh navedenih težav pa je prisoten tudi fenomen NIMBY (not in my back yard), kar pomeni, da neromski prebivalci lokalne skupnosti kažejo izrazito nestrpnost do Romov skozi razne peticije, protestna pisma predsedniku vlade ipd., vse z namenom izključevanja Romov iz lokalne skupnosti.

Pri pojavu nimbizma (NIMBY) gre predvsem za kulturne (npr. »zaradi njihovih navad se ne da živeti z njimi«) in kapitalske argumente (»zemlja zaradi njihove naseljenosti postane manj vredna, ne bo se dalo prodati parcel«). Strinjam se z Žnidarec Demšar in Urh (2005: 45), da so nimbizmi posledica stereotipnih predstav o ljudeh, ki naj bi negativno vplivali na urejenost okolice, v kateri živi večina.

Dejstvo je, da bi bilo treba najprej preurediti odnose, ki Rome vzdržujejo v položaju državljanov nizkega sloja brez lastninskih pravic. V skladu s to tezo Dr. Irena Šumi in Dr. Damir Josipovič (2006) menita, da bi bilo najprej treba zakonsko evidentirati področja, kjer Romi stalno prebivajo, in sicer določiti konkretne mikrolokacije. Opozarjata tudi na dejstvo, da koncept avtohtonosti ne bi smel igrati nobene pomembne vloge, ker: *»prvič, nič konkretnega ne pomeni, drugič pa gotovo ne more pomeniti nič bolj pomembnega od statusa državljana in stalnega prebivalca«* (Šumi, Josipovič, 2006).

Avtorja menita, da bi bilo namesto ljudi treba kot avtohtonega in zaščite vrednega gledati prostor, kulturno pokrajino, ki jo ljudje na edinstvene zgodovinske načine poseljujejo in sooblikujejo.

Romi v Sloveniji so nenehno izpostavljeni tveganju preseljevanj in nekvalitetnega načina bivanja, kljub opozorilom pa tovrstna vprašanja ostajajo pogosto še vedno odprta in nerešena. Na primer v »Poročilu Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« (2001) je občina Grosuplje namreč navedena kot tista, ki najslabše poskrbi za osnovne bivalne pogoje Romov. Citiram: *»Le redka romska naselja imajo tekočo vodo in elektriko v vsakem domu; v Grosuplju večina romskih stanovanj nima niti teh, osnovnih dobrin«*. Na sistematično izključevanje Romov iz Grosupeljske skupnosti kaže tudi dejstvo, da še vedno nimajo svetnika v občinskem svetu.

V Grosupljem je pet romskih naselij oziroma zaselkov. Največ prebivalcev imata Smrekec 1 in Smrekec 2, ki sta locirana na najbolj mokrotnem delu Grosupeljskega kraškega polja. Južno od mesta je blizu ceste najbolj urejen romski zaselek (Oaza), pri vasi Mlačevo pa še eden. Romska naselja so razen (t.i.) Oaze vsa slabo urejena in bivalne razmere slabe. V nobenem naselju ni elektrike.

Romi v Grosupljem živijo segregirano v romskih naseljih, skoncentrirano na obrobju mesta, z mnogimi slabostmi, ki izvirajo iz lokacije (močvirnat teren), neurejenega lastništva, neurejene legalizacije naselij (brez prostorske dokumentacije, nemožnost formalno pridobiti napeljavo elektrike ipd.), slabe kakovosti gradenj. Vse to pa se povratno odraža tudi na drugih področjih.

V Grosupljem je jasno viden tudi razkorak med zakonodajno ravni in ravni vsakdanjega življenja ter prakso pri možnosti pridobivanja javnih finančnih sredstev za urejanje romskih naselij.

Drugi dopolnjeni Zakon o lokalni samoupravi iz leta 2002 v 39. členu jasno določa 20 občin, ki so dolžne zagotoviti mesto svetnika romske skupnosti v občinskem svetu (Žnidarec, Urh, 2005: 42), vendar, kot že rečeno, tega Grosupeljska občina ne spoštuje. Zato so Romi v Grosupljem dvojno prikrajšani, saj brez svetnika nimajo vpliva na občinski proračun, ravno tako pa so prikrajšani za javno razpisana finančna sredstva (za urejanje romskih naselij), ki so pogojena s priznanim romskim svetnikom v občini. (Žnidarec, Urh, 2005 : 44)

1.1.4. Zaposlovanje

Kot piše Schuringa (2005), se veliko Romov z nostalgijo spominja socialistične dobe. V tranzicijskem obdobju so bili Romi namreč med prvimi, ki so izgubili zaposlitev. Zaradi pomanjkljive izobrazbe in diskriminacije je za Rome postal skoraj nemogoč ponoven vstop na trg dela. Velika brezposelnost v centralni in vzhodni Evropi omogoča delodajalcem veliko izbiro delavcev iz »bazena« iskalcev zaposlitve in posamezniki so pogosto zavrtnjeni na podlagi svoje etnične pripadnosti.

Po Ustavi RS je vsakomur z enakimi pogoji dopustno vsako delovno mesto. Vse lepo in prav, vendar za romsko prebivalstvo tega ne bi mogli reči. Med Romi je namreč 90% stopnja nezaposlenosti, pa ne zaradi tega, ker ne bi želeli delati, temveč zaradi vrste težav, s katerimi se srečujejo pri iskanju zaposlitve. Predvsem je problem diskriminatoren odnos delodajalcev, saj je v večini primerov takoj, ko delodajalec zasliši romski priimek, pogajanje o delu konec. V vladnih programih diskriminacija kot element, ki v veliki meri prispeva k nezaposlenosti, ni posebej omenjena, številni Romi pa o njej poročajo ravno na področju zaposlovanja.

Tak odnos delodajalcev podpira tudi javni diskurz s svojim vseprisotnim: »še za Slovence ni dela, kaj šele za cigane«.

Delno Rome vključujejo v javna dela, vendar so to dela, ki so sezonska in tudi slabo plačana, kar pomeni, da ni kontinuiranega prihodka, na katerega bi lahko računali.

Dejstvo je, da dominantna skupina pogosto opravičuje izkoriščanje manjšin z etnično delitvijo dela, kjer pripadniki etnične skupine pogosto opravljajo najmanj plačana dela.

Raziskava izobraževalnih in poklicnih interesov Romov (Babič Ivaniš, Urh, Klopčič, Adamič, 2006) je pokazala, da je stopnja brezposelnosti Romov visoka ter da med vzroke za tako stanje poleg pomanjkljive izobrazbe sodijo tudi direktna in indirektna diskriminacija, predsodki in pomanjkanje medkulturnega dialoga.

Raziskava je bila opravljena na področju večih slovenskih občin, med njimi tudi v občini Grosuplje. Povzela bom nekaj bistvenih ugotovitev. Rezultati so pokazali, da je izobrazbena struktura romskega prebivalstva v Sloveniji zrcalna v primerjavi z izobrazbeno strukturo celotnega prebivalstva Slovenije, saj ima večina romskega prebivalstva nedokončano osnovno šolo, medtem, ko ima večina vseh prebivalcev Slovenije dokončano najmanj srednjo šolo (*ibid.* 203). To je pomembno izpostaviti, saj se povezuje s podatkom, da Romi vidno izstopajo v skupini brezposelnih oseb. Rezultati kažejo, da večina intervjuvanih v vseh občinah ni bila nikoli zaposlena, ta delež pa je izjemno visok tudi v občini Grosuplje. Ravno tako je iz rezultatov razvidno, da so tisti, ki so bili zaposleni, opravljali predvsem enostavna dela: dela za tekočim trakom, v komunali ali fizična dela (*ibid.* 226). Tudi trajanje zaposlitve pretežno traja le od 1 – 5 let, odstotek trajanja zaposlitve v tem obdobju je v občini Grosuplje skoraj 80% (*ibid.* 227). Rezultati raziskave so pokazali, da je zelo majhen odstotek intervjuvancev kot razlog za prenehanje dela navedel pomanjkanje izobrazbe, večinoma so kot razlog navajali sledeče: sezonska dela, javna dela, ki niso bila podaljšana, stečaj ali tehnološki višek (*ibid.* 228). Med poklici, ki bi jih intervjuvanci radi opravljali, so najvišje uvrščeni poklic avtomehanika, kuharja/kuharice in frizerja/frizerke (*ibid.* 233). Rezultati kažejo, da se pri pripravljenosti za šolanje kažejo velike razlike med občinami, spodbudno dejstvo pa je, da je odstotek ljudi, ki so motivirani za nadaljnje izobraževanje, v Grosuplju zelo visok, ravno tako pa je visok odstotek intervjuvancev, ki v Grosupljem iščejo zaposlitev (*ibid.* 236). Pri razlogih za brezposelnost rezultati kažejo, da skoraj tretjina intervjuvancev vidi vzrok za to, da ne dobijo zaposlitve, v pomanjkanju izobrazbe, skoraj enako število pa meni, da ne dobijo zaposlitve, ker so Romi/ Romke oz. zaradi priimka, ki kaže na njihovo poreklo (*ibid.* 237). V zaključku raziskave je zaslediti rezultate odgovorov na vprašanje, kaj intervjuvanci osebno so

ali bi morali storiti, da bi se lažje zaposlili. V Grosupljem je odstotek intervjuvancev, ki meni, da je nadaljnje izobraževanje nujno, visok, vendar je skoraj tretjina intervjuvanih v tej občini ocenila, da je za lažjo zaposlitev potrebno spremeniti priimek in s tem zakriti identiteto (*ibid.* 238).

Mehanizmi vzpodbujanja zaposlovanja Romov v Sloveniji v praksi pogosto izzvenijo kot sistem kontrole. Podpora pri zaposlovanju ščiti interes države in ne tistih, ki naj bi jih podpirali in zastopali. Gre za vzdrževanje obstoječih razmerij moči in tisti, ki moč imajo, uporabljajo storitve z oskrbovalno vlogo, ne ukvarjajo pa se s procesi, ki ustvarjajo možnosti za spremembo v razmerju moči v družbi.

Po eni strani se torej za ljudi »poskrbi«, po drugi strani pa bodo prav ti isti ljudje izključeni iz vseh segmentov družbenega dogajanja in odločanja. Ta »skrb« povzroči socialno omrtvičenje, v skrajnih primerih pa dokončno socialno smrt, saj pomoč in skrb v socialnem varstvu najpogosteje pomenita, da se opustijo tista učenja, ki bi uporabnike naredila samostojnejše in asertivnejše pri razvijanju svojih sposobnosti. Kot zapišeta Zaviršek in Škerjanc (1998) so tak primer ljudje (npr. Romi), ki se jim najprej ponudijo »posebne šole« zato, da bi se jim »pomagalo« pri osnovni izobrazbi, in ki potem dobijo v paketu te »skrbi« praviloma izbiro med dvema poklicema: poklicem avtomehanika ali poklicem frizerke.

Zaradi zgoraj povedanega torej argumenti dominantne večine o pomenu aktivne politike zaposlovanja ne vzdržijo, saj je sama romska pripadnost pogost dejavnik pripadnosti nižjemu (prikrajšanemu) družbenemu razredu, kateremu so ponujena najslabše plačana dela, ki so najpogosteje le malo višje vrednotena od denarne socialne pomoči.

To lepo napišeta Žnidarec in Urh, citiram: *»Zato politika aktiviranja nezaposlenih na način, da želijo ljudi brez ustreznih vzpodbud (dovolj visoke plače) prisiliti, da poiščejo delo in sprejmejo nizko plačo, pomeni prisilno zaposlitev in s tem prisilno participacijo«* (Žnidarec Demšar, Urh, 2005 : 41).

S tem se ohranja tudi večja odvisnost Romov in vzdržujejo se obstoječe družbene strukture ter ščiti interes države. O negotovosti takega življenja pojejo tudi Sovjetski Romi:

»Evo, uzmi malo masti

Uzmi si i crnog kruha

Evo ti i malo mlijeka,

Gadža je dao samo to.» (Lemon, 2004 : 145).

Gadža je izraz za ne-Roma (op.a.).

Tudi te vrste težave pestijo Rome vsepovsod, kjer koli živijo, bistvo problema pa je lepo opisal romski akademski igralec iz Beograda, citiram: »*Problem je što sam Ciganin, to prvi put govorim nakon mnogo godina, diskriminacija i nacionalizam nisu nikakva slučajnost na ovim prostorima, to je nešto što je još uvijek prisutno. Problem je bio što se zovem Neđo Osman, a ne Miloš Jeftić, na primer.*« (Kostić, 2006: 40) (prevod: Problem je, ker sem Cigan, to govorim prvič po mnogih letih, diskriminacija in nacionalizem nista nikakršno naključje v tem okolju, to je nekaj, kar je še vedno prisotno. Problem je bil, ker se imenujem Neđo Osman in ne na primer Miloš Jeftić. Op.a.).

1.1.5 Politična participacija

Načrti za dvig kvalitete življenja Romov imajo malo možnosti za uspeh, če ne bodo podprti s strani Romov samih. Romi so zelo slabo zastopani v nacionalnih parlamentih, kar pa niti ni presenetljivo glede na nezaupanje do institucij, ki ga imajo zaradi slabih izkušenj z njimi. Ko govorimo o politični participaciji, se moramo vsekakor ozreti na človekove pravice. Te niso zgolj spisek etičnih standardov, temveč so hkrati posledica in izraz stalnega boja med silami ekonomskega, političnega in kulturnega gospostva na eni strani in silami emancipacije na drugi. Bistvo lepo povzame Rommelspacher (2003: 206): »*So odsev stalnega procesa konstrukcije, kjer tisti, ki so izključeni, postavljajo vsakokratno družbeno realnost pod vprašaj*«.

Poleg prve generacije človekovih pravic, ki so klasične »državljske in politične pravice«, poznamo tudi drugo generacijo človekovih pravic – t.i. »pozitivne pravice«, ki merijo na pravico do pridobitve česa. Te pravice pa žal ne upoštevajo, da življenjski standard in možnost individualne samorealizacije pogosto nista odvisna toliko od posameznih priložnosti kot od družbenega statusa. Npr. pravica do svobode govora ne pove nič o tem, kdo ima v neki družbi moč in privilegij, da ga slišijo, kakor tudi ne pove nič o tem, v katerem jeziku ima kdo možnost izraziti svoje prepričanje.

Pomembno se je zavedati, da je idejo državljanstva treba razumeti kot nekaj konkretnega, ne zgolj abstraktnega, in da je treba raziskovati partikularne odnose med državljanom in državo. T.H. Marshall je že leta 1949 poudarjal, da državljanstvo pomeni enakost v socialni participaciji in članstvo v skupnosti. V zadnjih 20 letih pa so zlasti feministične avtorice začele poudarjati tudi kulturne oz. dejanske človekove pravice. Kot to zapiše Zaviršek (2003 :222): »*Kulturne ali dejanske pravice so vezane na posameznikovo identiteto in temeljijo na pravici do drugačnosti, posebnosti in enkratnosti*«. Šele na kulturnih pravicah lahko dejansko temelji socialno vključevanje.

Univerzalizem sicer predpostavlja enakost vseh ljudi, vendar gre z roko v roki z močno normo normalnosti, zato se je potrebno vprašati, kaj velja za kriterij primernega človeka in predvsem kdo določa normo. Iz tega aspekta univerzalizem določene ljudi vedno izključuje.

Socialnodelavsko načelo: »ne lovi ribe za drugega, temveč ga nauči loviti« ravno tako ne upošteva, da vsak uporabnik ne zmore hitro postati zagovornik svojih pravic, saj kot že rečeno, nimajo vsi ljudje enakih izhodiščnih možnosti. V resnici je v tem načelu skrita današnja neoliberalistična logika, ki predpostavlja, da je vsak subjekt sposoben poskrbeti zase in se boriti za svoje pravice. To pravilo ne upošteva, da postajajo uporabniki socialnega dela vse bolj razvrednoteni in razlašeni človekovih pravic in da je pogosto potrebno za uporabnike najprej »loviti ribe«, da bi lahko prispevali k spremembi njihovega položaja.

Koliko let bi potreboval pripadnik romske skupnosti z dokončano osnovno šolo, ves čas bivajoč v naselju brez osnovne infrastrukture, da iztoži temeljno človekovo pravico po varni in kontinuirani namestitvi, če mu ves čas nad glavo visi možnost prisilne izselitve?

Neupoštevanje razlik je ena od oblik zavračanja ljudi z drugačnimi izkušnjami in različnimi problemi, saj trditev, da so vsi ljudje enaki, izključi razliko in s tem diskriminira posameznika.

Kot piše Žnidarec Demšar (2006: 45), retoriki socialne diskvalifikacije Romov pogosto sledi politična, kar pomeni, da je diskurz nosilec politične moči o demokraciji pogosto zasnovan na način, da dajanje posebnih pravic Romom pomeni uničenje demokracije. Novi družbeni red vsekakor temelji na ideji o razlikovanju. Izključevalske politike, ki z izključevanjem različnih skupin iz javnega življenja na način, da se jih označi za nevredne enakovrednega mesta v javnosti, utrjujejo prepričanje o tem, da je razlika povsem upravičena in potrebna predvsem zato, da so »boljši« zaščiteni in »slabši« izključeni. Dejstvo je, da je demokratično državljanstvo (avtonomno in aktivno članstvo v politični skupnosti) stvar enakosti, in sicer enakosti na političnem področju. Demokracija se opira na aktivno participacijo državljanek in državljanov, brez take participacije pa atrofira. Strinjam se z Leskošek (2005: 248), ki pravi, da je za zmanjšanje razlik v družbenem statusu demokratično državljanstvo enako pomembno kot zagotavljanje materialne varnosti.

Sodobni procesi vključevanja potekajo tako, da so nekateri vključeni s pomočjo načinov in sredstev izključevanja. Seveda imajo pravila »normalnega« lahko moč le, če obstajajo izjeme. Kot piše Žnidarec Demšar (2006: 46), ima vključujoče izključevanje namen, da vključi, kar je izključeno in definirano kot izjema. Tak primer vključevalnega izključevanja je novela

Zakona o lokalni samoupravi, sprejeta maja 2002, ki je predpisala dvajsetim občinam v Sloveniji, da morajo Romom zagotoviti pravico do predstavnika v občinskem svetu.

Vendar je očitno, da diskurz nosilcev politične moči o vključujoči izjemi na način, da dajanje posebne pravice Romom pomeni nevarnost rušenja demokracije in vprašanje enakosti pred zakonom, ker postavlja romsko skupnost v privilegiran položaj, še vedno deluje brez posebnih težav, saj občina Grosuplje še danes zavrača odločbo ustavnega sodišča o veljavnosti zakona in romskemu svetniku še vedno nasprotuje. Politična retorika o nesposobnosti organiziranja Romov, retorika socialne diskvalifikacije Romov in legitimizacija obrambnega delovanja je bila: *»odprto rasistična, danes pa se kaže v distanciranem, ignorantskem odnosu do tega vprašanja«*. (Žnidarec Demšar, 2006: 48)

Občinski svetniki namreč vedno, ko je na sporedu točka spremembe statuta, ki bi posredno omogočila izvolitev romskega svetnika v občinski svet, le-to umaknejo z dnevnega reda, pri tem, da konstantno zahtevajo od države pojasnila in utemeljitev meril, po katerih se je njihova občina znašla na spisku »romskih občin«, saj smatrajo, da v Grosupljem avtohtonih Romov ni. Romi tako namesto na prepoved kršenja obstoječih pravic naletijo na delegiranje odgovornosti za razreševanje kršitev pravic. To dejansko pomeni, da človekove pravice postajajo vse bolj arbitrarne, kot ugotavlja Leskošek (2005:247), odvisne od proste presoje tistih, ki si lastijo pravico do interpretacije.

Živimo v vladajoči kulturi in navadili smo se uveljavljati svojo premoč in izrabljati druge za svoje interese. Strategija, ki bi hotela vsaj v osnovi zadovoljiti zahteve po enakosti in svobodi, se bo zato morala začeti hkrati na različnih ravneh osebnega, družbenega in političnega sistema.

1.2. Kaj ima z izključevanjem opraviti rasizem? In kako lahko na to odgovori socialno delo?

Poleg zgoraj opisanih kritičnih področij socialnega izključevanja Romov je pomembno opozoriti na širši kontekst problema izključevanja, kamor vsekakor sodijo predsodki, rasizem v vseh pojavnih oblikah ter sistematično jemanje moči romski skupnosti. Zato se bom v nadaljevanju ozrla tudi na te teme in možnost preseganja izključevalskih praks.

Brez udejanjanja strpnosti ne moremo doseči spoštovanja človekovih pravic. Nestrpnost ni le stvar neizobraženih in nižjih slojev, temveč je organizirana dejavnost, ki se kaže tudi v postopkih državnih institucij.

Pojem nestrpnost pomeni nespoštovanje prepričanj in življenjskih praks drugih ljudi. Kot pravi Leskošek (2005:9): *»Z nestrpnostjo torej označujemo ideje in prepričanja (ne pa način vedenja), ki vključujejo podreditve drugih, ali je njihov cilj preprečiti njihovo polnopravno udeležbo v družbi, kar dosežejo tako, da jih razglasijo za neustrezne, barbarske, neumne, lene, izkoriščevalce, kriminalce, nemoralne, skratka potencialno nevarne za večinsko prebivalstvo.«*

Predsodki podpirajo, racionalizirajo in legitimirajo obstoječi *status quo* v dani družbi.

Opravičujejo izkoriščanje marginalnih skupin, razlagajo nemoč določenih skupin in uspeh drugih s tem, da naredijo te razlike za dozdevno upravičene in naravne (Ule, 2006: 29).

Po (ideološki) prevladujoči ideologiji individualizma je merilo za vrednost človeka njegov uspeh oz. neuspeh v družbi. Osebe in skupine, ki se ne znajo ali nočejo podrediti logiki individualizma, se avtomatično dojemajo in vrednotijo kot poraženci, neuspešni, neprilagojeni, pri tem pa se pozablja, da je v jedru slehernega predsodka človekov strah pred tem, da bi lahko sam postal objekt predsodka, če se ne bo držal določenih norm in vedenjskih pravil. Cilj sodobnih predsodkov, kot pravi Ule (2006: 38), je pritisk, da bi tudi »drugi« sprejeli našo govorico o njih kot svojo lastno govorico in se tako sami postavili na margino ter se prostovoljno izpostavili različnim vzgojnim, prevzgojnim, nadzornim, socialnim in drugim posegom, s katerimi bi njihovo drugačnost izničili (strategija asimilacije).

Zato je kot prvi korak nujno potrebna odkrita in javna povezava predsodkov s partikularnimi družbenimi interesi, kar jih spreminja v objekt odkritih ideoloških argumentacij in spopadov, kajti potiskanje predsodkov v nereflektiranost vsakdanjega govora in pogovora predsodkom povečuje moč in vpliv. Postanejo podlaga osebni in socialni identiteti posameznikov; tistih, ki imajo predsodke in tudi tistih, proti katerim so usmerjeni. Le-ti se poistovetijo z vsebino predsodkov in tako sami s svojim obnašanjem legitimirajo predsodke. Krog se sklene.

Strinjam se z Ule, ki pravi, citiram: *»To se lahko dogaja tako dolgo, dokler predsodki delujejo neovirano, brez kritične javnosti. Kritična javnost delegitimira predsodke in jim odvzame motivacijsko moč.«* (Ule, 2006: 39) Res je, da samo s tem predsodki še ne bodo odpravljeni, vendar je to prvi in osnovni korak k odpravljanju moči predsodkov.

Dejstvo je, da rasizem obstaja tako na osebni kot na kulturni in institucionalni ravni. Ni dovolj, da socialni delavci zavestno sprejmejo potrebo, da bi obdelali svoj lastni rasizem, temveč morajo, kot to zapiše Lena Dominelli (1995 : 190), *»uporabiti svojo energijo da identificirajo probleme, ki se jih je treba lotiti; da se povežejo z upravo in v enačbo vnesejo*

svoje spretnosti in prizadevanje, da zagotovijo sredstva za antirasistično socialno delo; in da preoblikujejo neenakopravna družbena razmerja».

Javni socialno skrbstveni sistemi v Evropi (kamor spada tudi Slovenija) se vse bolj krčijo, saj zahteve po cenejši delovni sili omejujejo dostopnost socialnovarstvenih uslug. V tem kontekstu postane rasizem pripomoček za to krčenje, saj ga je mogoče uporabiti za to, da se iz dostopnih javnih socialnoskrbstvenih storitev izloči določene zlahka prepoznavne kategorije ljudi.

Strinjam se z Dominelli (1995: 183), ki pravi, da je rasizem družbeni konstrukt, v katerem gre za pripisovanje negativnih vrednosti določenim biološkim in kulturnim značilnostim, ki pripadajo določeni »rasni« skupini, in pripisovanje pozitivnih vrednosti drugim. Jasno je, da tisti, ki so na oblasti, definirajo, katere so cenjene in katere ne. Npr. biološke stereotipe, da so Romi necivilizirani, grdi, umazani, agresivni, so prevedli v kulturne predsodke, po katerih so leni, pasivni, glasni in nepripravljeni, da bi se asimilirali, čeprav izkoriščajo koristi države blaginje.

Rasizem pomeni zanikanje oziroma omejevanje pravic, zatiranje in utišanje glasov določenih skupin v javnem prostoru. Zatiranje vpliva na samorazvoj, samopodobo, ambicije in vizije, ki jih imajo pripadniki različnih etničnih skupin o sebi. Npr. romska deklica sebe ne bo videla kot bodočo učiteljico, zdravnico, igralko, sodnico, ipd., saj predstave, ki podpirajo diskriminacijo, internalizirajo tako tisti, ki jih rasizem prizadene, kot tisti, ki pripadajo skupini, ki zatira.

Rasistični govor se rad skriva za besedami kot »mi«, »naši revni ljudje« ipd. Kot se sprašuje Jelka Zorn (2003:306): *»Vprašanje je, kdo je ta »mi« in kdo so naši ljudje».*

Kateri »naši ljudje« pa so najbolj revni? Niso to prav Romi in begunci?

Srčika vsakdanjega rasizma je nevidnost zatiranja. Strinjam se z Zaviršek (2005: 255), ki pravi, da so zavračanje, izključitev, problematiziranje, podcenjevanje in druge neenakosti navadno vključene v pojem »normalnega« življenja in tako postanejo nevprašljive.

Zato je pomembno, da socialno delo upošteva strukturo ter vlogo socialnih dejavnikov pri nastajanju ali naraščanju uporabnikovih problemov. Kot pravi Špela Urh (2007):

»Antidiskriminatorno načelo, zapisano v etičnem kodeksu, ni dovolj, da bi socialno delo postalo etnično občutljivo«. Socialne službe niso odporne na rasistične vplive osebnega in širšega kulturnega in institucionalnega konteksta, zato je nujno razviti izobraževanje za socialno delo, ki se bo dotaknilo rasizma v tej disciplini.

Pri tem pogosto ne moremo mimo vprašanja moči. Že Weber (1987: 285) opozarja, da: *»Moč označuje vsako stopnjo verjetnosti, da akter v družbenem odnosu vsili svojo voljo kljub odporu drugega in ne glede na osnovo, iz katere ta verjetnost izhaja«*.

Najsplošnejša in najkrajša definicija moči pravi: moč je zmožnost učinkovanja na okolje.

Moč ni vselej vidna, njeni viri in pojavne oblike so lahko zelo različni. Odvisna je od kombinacije dejavnikov, iz katerih je sestavljena: od načina, kako jo izražamo, od oblike njene uporabe, od sredstev, ki jih uporabljamo, in od virov, iz katerih izhaja.

Pri socialnem delu z Romi (oz. etničnimi skupinami) je pomembno, kako aktiviramo moč uporabnikov. Splošno pravilo za doseg želenih učinkov je preprosto: učinkovitost dosežemo takrat, ko izkoristimo minimalno količino moči za maksimalen vpliv.

Tako Dragoš zapiše: *»...krepitev moči razumemo kot teoretsko in veščinsko prizadevanje za prerazporeditev moči uporabnikov socialnih storitev v smeri večje avtonomije njihovega življenja (individualnega ali kolektivnega).«* (Dragoš 2005: 38).

Socialna izključenost Romov v Sloveniji se kaže na več področjih njihovega življenja, kjer ne razpolagajo z družbenopolitično močjo, nimajo pogajalske moči na trgu dela ipd.

Ravno tako se kaže nemoč Romov v odnosu s socialnimi službami, in sicer gre za več situacij; kot piše Urh (2005), je pogosta ovira v odnosu nerazumevanje strokovnih besed socialnih delavcev/delavk, nadalje je med starejšimi Romi veliko posameznic in posameznikov, ki so nepismeni in zato pisemnih obvestil ne razumejo ter se posledično ne odzovejo na povabila. Oviro predstavlja tudi neinformiranost o obstoječih možnostih, ki jih zagotavlja socialno delo; v primeru, da informiranost obstaja, pa se večkrat zatakne pri birokratizaciji storitev, ali pa pri težavah zaradi slabe osebne infrastrukture (brez avtomobila, povezav z javnim prevozom) ali osebnih okoliščin (brez varstva za otroke).

Ena od ovir, kjer se kaže nemoč Romov v odnosu s socialnimi službami, je tudi nezaupanje, ki temelji na predsodkih in predstavah o Romih kot homogeni skupnosti, tako *»da niso prepoznani kot posamezniki z lastnimi izkušnjami, temveč kot skupina oz. skupnost, v kateri imajo vsi enake lastnosti, pri čemer je v ospredju osredotočenost socialnega dela na problem.«* (Urh 2005: 62).

Socialno delo z manjšinami torej mora temeljiti na perspektivi moči, kar pomeni, da socialna delavka/delavec upošteva njihove kulturne posebnosti in hkrati položaj družbene izključenosti.

Prav princip skupnostnega pristopa oz. socialnega dela je lahko praksa, v kateri profesionalci podprejo običajne ljudi, da dosežejo ali izboljšajo večjo kakovost življenja s pomočjo

kolektivne akcije. Je usposabljanje ljudi, da izboljšajo kvaliteto svojih življenj. Je podporna strategija, ki se zoperstavi revščini in zatiranju in omogoča participacijo ter krepitev moči. Skupnostno delo ima več oblik; lahko gre za socialno akcijo, za razvijanje skupnosti, za mobiliziranje skupnosti itn. Je terensko delo, ki je usmerjeno v novo, trajno delovanje s spremembo razmerja moči. Spremembe so usmerjene v skupnost, deloma pa gre tudi za vpliv na zunanje sisteme. Pri socialni akciji gre za socialno pravičnost – za večanje pravic in zmanjševanje diskriminacije. Skupnostno delo je vedno delo »od spodaj navzgor« (uporabniška perspektiva) in je vedno v korist uporabnikov, ki so v procesu tudi udeleženi. Skupnostno delo upošteva širše družbeno in politično okolje, kjer profesionalci znajo razumeti razmerja moči in poznajo razloge, ki so krivi za diskriminacijo.

Osnovna naloga socialnega delavca je identificirati, razviti, razširiti formalno in neformalno socialno mrežo z namenom, da koristi in podpre uporabnika. Skupnostno socialno se usmerja prav na povezovanje članov skupnosti.

Načini in pristopi se prilagajajo vsaki skupnosti (važno raziskovanje), kar vključuje pristop spoštovanja izkušenj in življenjskega stila članov skupnosti.

Pristop »Razvoj skupnosti«, kot ga opisuje Leida Schuringa (2005 : 26), je izjemno pomemben, saj je orientiran na krepitev moči skupnosti in deluje kot model »od spodaj navzgor«, kar zagotavlja udeležенost skupnosti v celotnem procesu, od določanja potreb in želja, prispevanja idej, odločanja o tem, kaj bo kdo naredil in kako, ter do končne evalvacije uresničenih ciljev in kreiranja novih. Če citiram Schuringo: *» Skupnost se lahko definira kot »mobilizirana« takrat, ko ima močne vodje, ko razvije zmožnost, da rešuje probleme kot skupnost in ko vzpostavi efektivne odnose z ne-Romi....je aktivna, neodvisna skupnost...«* (Schuringa, 2005: 38).

Prizadevanje za socialno vključevanje Romov vključuje prizadevanje za enakovredne možnosti, participacijo v vseh sferah življenja, medtem ko je hkrati potrebno ohranjati možnost za zaščito in razvoj njihove lastne identitete.

Za dosego takih ciljev je pomemben vložen napor z obeh strani: družbe in izključenih. Strinjam se s Schuringo, ki lepo zapiše: *»Družba mora biti odprta, izražati dobrodošlico, nuditi priložnosti in ne diskriminirati. Izključeni morajo opustiti svojo pogosto apatično držo in aktivno iskati načine za integracijo v družbo«* (2005: 25).

Jasno je, da Romi v Sloveniji poskušajo najti načine za integracijo v družbo, vendar vse prepogosto odnehajo ravno zaradi tega, ker slovenska družba ni odprta, ne nudi priložnosti in diskriminira. Zato je izjemno pomembno delati tudi z večinskim prebivalstvom, ozaveščati o

razmerjih moči v družbi in delegitimizirati predsodke, predvsem pa vplivati na zmanjševanje izključevanja.

1.3. Mediji – novodobni gospodarji informacij

Glede na to, da se empirični del (pričujoče) diplomske naloge veže na analizo medijskega poročanja o grosupeljskih Romih, se bom v tem poglavju ozrla na medijske prakse, ki producirajo in reproducirajo podobe Romov v večinski družbi ter na mehanizme, ki vzpodbujajo diskurz problematizacije in kriminalizacije Romov.

Kot navaja Milosavljevič (2003: 79), celoten pomen množičnih občil in delo novinarjev temeljita na principu javnosti – na principu javnosti politike, javnega delovanja in ustvarjanja oseb in ustanov, javnih odločitev, javnih dejanj. Zato je logično pričakovati, da po takih principih delujejo tudi sama občila, vendar je dejanskost pogosto drugačna. Pravila in načini novinarskega in uredniškega delovanja so pogosto netransparentni in prikriti.

Milosavljevič (*ibid.* 79) navaja nekaj etičnih problemov novinarstva, kot jih percipira občinstvo, kamor med najpogostejše sodijo tudi napadanje šibkih, osredotočenost na slabe novice ter neimenovanje virov.

Med trende, ki so značilni za današnje medije, sodijo tudi izginjanje nekaterih programskih vsebin, ki so nezanimive za oglaševalce, zmanjševanje dostopa do medijev za manjšine ter enoličnost mnenj in pogledov (Hrvatini, Kučić in Jurančič (2006: 72). Isti avtorji (*ibid.* 20) izpostavljajo pomembnost lastnine medijev, kajti tisti, ki imajo v svojih rokah medije, imajo tudi možnost vplivati na to, *kaj* bomo (ali pa ne) brali, poslušali in gledali, pa tudi *kako* bodo nekateri dogodki, posamezniki ali pojavi predstavljeni.

V preambuli Kodeksa društva novinarjev Slovenije je zapisano, da so »*novinarji dolžni predstavljati celovito sliko dogodkov in svoje delo, ob spoštovanju pravic drugih, opravljati natančno in vestno*« (Kodeks društva novinarjev Slovenije, 2002). V 2. členu istega Kodeksa je zapisano, da mora novinar pri objavljanju informacij, ki vsebujejo hude obtožbe, poskušati hkrati pridobiti odziv tistih, ki jih te informacije zadevajo. Kar se tiče splošnih etičnih norm, pa je za poročevalce oz. novinarje zavezujoč med ostalimi tudi 23. člen, kjer je zapisano, da je diskriminacija zaradi spola, pripadnosti etnični, verski, socialni ali narodni skupnosti, žalitev verskih čustev in običajev ter netenje mednacionalnih trenj nedopustno.

Focault (2001; po Kuhar 2006: 122) razume diskurz kot tisti, ki šele konstituirajo subjekt oziroma, rečeno drugače, pripadnike in pripadnice izbranih manjšin, kar pomeni, da obstajajo analizirane manjšinske skupine šele znotraj diskurzivnega polja (npr. medijskega), to pa ima

zanje realne posledice; medijske reprezentacije namreč soustvarjajo predstavo o teh skupinah in tako lahko – med drugim – prispevajo k večji ali manjši strpnosti do njih. Zato nam, kot pravi Kuhar (*ibid.* 123), Foucaultov argument, da oblast proizvaja okvire tistega, kar je razumljeno za resnično, pomaga pri razumevanju oblasti, ki deluje preko množičnih medijev in producira subjekt, v našem primeru Roma. Tako je pri proučevanju diskurzov treba analizirati predvsem izjave o predmetu, ki nam sporočajo vedenje o njem ter raziskati, kako jezik izpričuje obstoj fenomena. Strinjam se s Hall (1993; po Kuhar 2006:123), da imajo mediji integrativno, pojasnjujočo in legitimno moč, da oblikujejo in definirajo politično realnost, še posebno v tistih situacijah, ki so neznane, problematične ali ogrožajoče. Gre torej za urejanje družbene realnosti, ki je prej še ni bilo, ali pa za preoblikovanje pomena že obstoječih tendenc. Ravno zato morajo tudi socialne delavke/delavce zanimati načini medijskega poročanja o (v našem primeru) Romih, saj s tem ugotovimo, kako lahko mediji širijo nestrpnost, reproducirajo predsodke in stereotipe o Romih, proizvajajo sovražni govor (tudi v prikriti obliki), ki diskreditira »drugega«. Nanje smo dolžni odgovoriti na način, da na diskriminatorne prakse v množičnem komuniciranju opozorimo.

Splošno znano je, da je odkrito izražanje sovraštva do drugega nesprejemljivo in da se rasizem kot tak ne spodobi. Zato je pomembno opozoriti na kulturni rasizem, ki je v govoru nadomestil biološkega, kar pomeni, da diskriminacijo na podlagi barve kože ipd. nadomešča diskriminacija zaradi življenjskega sloga, spolne usmerjenosti, kulture. Zato se strinjam s Pajnik (2003: 87), ki pravi, da danes žal postaja sprejemljivo koga označiti kot kriminalca, ker naj bi bil *videti* kot kriminallec.

Mediji uporabnikom medijskih vsebin narekujejo, o čem je aktualno razmišljati, ponujajo teme in tudi načine, kako o kakšni temi razmišljati. Tako teme (*ibid.*, 88) dobijo status »občega interesa«, javnost pa jih ponotranji oz. ponotranji vtis, da so obče pomembne. Prakse izključevanja v medijih se generirajo v dejstvu, da se tisto, kar mediji komunicirajo, vzpostavlja kot javno dobro in se tako lahko ustvarja vtis, da tisto, česar v medijih ni, ni pomembno, in vtis, da je sprejemljiv vsak način medijskega komuniciranja. Zato se je pomembno zavedati dejstva, da ko mediji legitimirajo določene načine razmišljanja o izbrani temi, s tem zapostavljajo alternative v razmišljanju. Teksti, v katerih bi novinarji ponujali alternative, so redki (Pajnik, 2003:88).

Nekateri mediji pri poročanju o marginaliziranih skupinah uporabljajo podobne strategije argumentiranja. Na kratko bom predstavila nekaj najbolj značilnih elementov medijskega diskurza, kot jih navaja Pajnik (2003).

Problematizacija

V prispevkih, ki vsebujejo element problematizacije, gre za »probleme«, ki jih marginalizirane skupine povzročajo. Ker te skupine niso tržno zanimive, se mediji z njihovimi težavami ukvarjajo predvsem takrat, kadar te prerastejo v konflikt, ki lahko prizadene tudi večinsko populacijo. V primeru Romov so to predvsem »problemi« priseljevanja, socialne težave, kulturne razlike in težave z integracijo. Pogosta fraza je »romska problematika«.

Kriminalizacija

Je ena od pogostih strategij, s katerimi se v medijih reproducira govor o problemu. Npr. Romi nastopajo zlasti kot akterji negativno ovrednotenih dejanj; pogosti so stereotipi v medijih, da »vsi Romi kradejo«, da »so agresivni« ali »da grozijo«. Tatinskost etničnih skupin je v medijih pogosto označena kot nekaj prirojenega in samoumevnega, čeprav gre v večini za domneve, ki jih novinarji aplicirajo na te skupine brez dokazov in preverjenih informacij.

Kolektivizacija

Ena od pogostih značilnosti je tudi ta, da se predstavniki marginaliziranih skupin zelo redko pojavljajo kot konkretni posamezniki; pojavljajo se kolektivno in mediji jih največkrat tudi poimenujejo s kolektivnimi izrazi. Gre za strategijo »generalizacije«, ki izraža pozicijo, ki stigmatizira vso skupino kot nezaželeno in vredno obsodbe (Memmi 2000; po Pajnik 2003:90), vzpostavlja princip kolektivne krivde, ki rabi potrjevanju »normalnosti« večinske skupine. Tisti, ki so drugačni, so kolektivni osumljenci.

Diferenciacija

Strategija diferenciacije učinkuje kot strategija za utrjevanje predsodkov. Predsodke prepoznamo kot splošne sodbe, ustvarjene in izražene na podlagi minimalnih informacij o osebah ali skupinah. Romi na primer so predstavljeni kot tisti, ki »povzročajo škodo na njihah«, »prosjačijo«, »delajo zgago« ipd.

Dehumanizacija

Je skrajna oblika diferenciacije, kjer gre za opisovanje, s katerim govorec zanika drugega v njegovem oz. njenem obstoju. V tej obliki diferenciacije so npr. Romi zaradi drugačne kulture in mentalitete, ki nista v skladu z normami večinskega prebivalstva, »grožnja našemu kulturnemu redu«.

Legitimacija obrambnega delovanja

Ta strategija v medijih pogosto legitimira ksenofobični diskurz. Gre za oblikovanje diskurza žrtve in stigmatizacijo »drugega«. »Normalno« prebivalstvo in država postaneta žrtev; gre za strategijo ustvarjanja konsenza o ogroženosti državljanov in države. Tako se Rome prikazuje kot tiste, ki ogrožajo naše družbeno – ekonomske interese, drugače od »zagnanih, pridnih in

delavnih ljudi« (večinskega prebivalstva). Romi tako »prejemajo velike socialne pomoči«, »so leni, domačini pa so delovni ljudje«.

Strinjam se s Pajnik (2003: 92), da mediji niso edini, ki v javno sfero vnašajo elemente nestrpnosti do drugačnih, so pa eden od pomembnih in nedvomno vplivnih mehanizmov za vzpostavljanje družbenega konsenza. Imajo moč manipulacije in tudi kritičnega razsojanja in pri poročanju o marginaliziranih skupinah druge »moči« praviloma ne uporabljajo.

Zato se strinjam tudi s Petković (2006: 16), da bi morali mediji pri poročanju o manjšinah skrbno upoštevati zakonska določila in poklicne standarde, zapisane v novinarskem kodeksu. Ravno tako bi morali mediji pri poročanju o manjšinah v prispevke nujno vključiti predstavnike teh skupnosti in njihova stališča, in sicer ne le kot anonimne pasivne objekte. Dogodke, o katerih poročajo, bi morali vedno postavljati v kontekst, ker imajo trenja in spori med večinsko in manjšinsko skupnostjo običajno dolgo zgodovino.

Ena od možnosti na poti do strpnosti in spoštovanja pravic Romov (oz. marginaliziranih skupin) je tudi vključevanje socialnih delavk/delavcev v medijsko poročanje o Romih, saj lahko le kritična razprava v množičnih medijih presega prevladujoče načine množičnega komuniciranja in delegitimizira predsodke.

2. PROBLEM

Mediji imajo danes osrednjo vlogo pri postavljanju kazala pomembnosti tem, o katerih poteka javna razprava, tem, o katerih razmišljajo in se pogovarjajo ljudje. Z izbiro teme, virov, žanrske predstavitve, jezika in stila vsak dan konstruirajo in reproducirajo predstavo o »nas« kot pripadnikih večinskega naroda in o »njih« kot pripadnikih manjšine. Občinstvu ponujajo le nekatere kulturne vzorce, jim dodajajo nove pomene in jih delajo zdravorazumske, obče veljavne in edino pravilne.

Romi so brez ekonomske, politične in komunikacijske moči. Njihovo medijsko pojavljanje je običajno skrajno poenostavljeno in se vrti okrog tematskega sklopa – težave in konflikti.

Nenehna produkcija in reprodukcija podob Romov kot problematičnih pa imata daljnosežne posledice. Romi postanejo manjvredni državljani – državljani, nad katerimi je verbalno (in fizično) nasilje skorajda upravičeno.

V svoji raziskavi sem zato skušala prikazati načine medijskih reprezentanc Romov, ki so diskriminatorne in izključevalske, ravno tako pa sem na določenih mestih opozorila na primere dobre prakse poročanja, ki opozarjajo na stereotipe, pomembnost vključevanja Romov v družbeno življenje in preseganje diskriminatornih praks. Pričujoča raziskava naj bi torej pripomogla k bolj ozaveščenemu pisanju in prikazovanju Romov v medijih, kajti sicer, kot to zapišejo Erjavec, Hrvatin in Kelbl (2000): » *v družbi, ki drugačne in drugačnost marginalizira, getoizira in kriminalizira, tudi večina ni »nikoli več« varna*«. Izključiti je mogoče vsakogar, saj lahko razloge za to zelo enostavno upravičimo – tudi s pomočjo medijev.

Glede na to, da sem v letu 2006/07 sodelovala pri projektne delu z Romi v občini Grosuplje, sem se v pričujoči raziskavi osredotočila na poročanje o romski skupnosti iz te občine.

Temeljno vprašanje, ki ga zasledujem v diplomski nalogi, je: **Koliko, kaj in na kakšen način se sploh piše o grosupeljskih Romih, na kaj se opozarja v medijih in kako?**

Hipoteze:

- o Romih se večinoma piše, kadar so posredi konflikti, zelo malo ali nič pa se piše o njihovih težavah, ki jih imajo zaradi odnosa večinskega prebivalstva
- medijske reprezentacije Romov se osredotočajo predvsem na tiste njihove značilnosti, ki jih mediji interpretirajo kot negativne
- v medijih Romi le redko nastopajo kot konkretni posamezniki
- zelo malo ali nič se piše o vsakdanjem življenju Romov

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Vrsta raziskave je kvalitativna in deskriptivna ter delno tudi kvantitativna – zgolj v prikazih števila člankov, saj skuša ugotoviti, koliko, kaj in na kakšen način se sploh piše o grosupeljskih Romih, na kaj se opozarja v medijih in kako?

Pričujoča raziskava je torej kvalitativna, saj v njej osnovno izkustveno gradivo sestavljajo besedni opisi oz. pripovedi (prispevki), ki so obdelani in analizirani na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila in brez operacij med števili.

Kot pravi Mesec (1997 – 2003: 6), pa se kvalitativna in kvantitativna raziskava sicer razlikujeta po svojem poteku, vendar se ne izključujeta, ampak dopolnjujeta. Tako se v pričujoči nalogi kvalitativna in kvantitativna raziskava dopolnjujeta skozi število analiziranih prispevkov, ti prispevki pa so potem analizirani na beseden način.

3.2. Viri podatkov

V analizo medijev, ki na kakršenkoli način poročajo o grosupeljskih Romih, sem vključila pet tiskanih medijev ter dva spletna medija in sicer: dnevna časopisa Delo in Dnevnik, tednik Sobotna priloga, tednik Mladina, prispevke, objavljene na spletni strani <http://www.mladina.si/dnevnik>, mesečnik Grosupeljski odmevi ter prispevke, ki so bili objavljeni na spletni strani <http://www.student-info.net/fsd>.
Analizirano obdobje traja od 01.01.2005 – 31.08.2007.

3.3. Vzorec

V analiziranem obdobju je bilo objavljenih 73 medijskih člankov o temi, ki sem jo analizirala. Analizirala sem vse objave v analiziranem obdobju (01.01.2005 – 31.08.2007) v izbranih medijih.

Število vseh člankov po medijih (73):

- Delo - 29
- Sobotna priloga - 1
- Dnevnik - 17
- Mladina - 2
- Mladina – spletna stran – 2
- Grosupeljski odmevi - 17

- Info FSD (spletna stran) – 5

PODROČJA RAZISKOVANJA

Število člankov o izobraževanju (5):

- Delo – 1
- Grosupeljski odmevi – 3
- Info FSD – 1

Število člankov o stanovanju (bivanjski pogoji, infrastruktura) (10):

- Delo – 5
- Sobotna priloga – 1
- Dnevnik – 2
- Grosupeljski odmevi – 2

Število člankov o zaposlovanju (2):

- Delo – 1
- Grosupeljski odmevi – 1

Število člankov o zdravstvenem varstvu (0)

Število člankov o različnih oblikah socialnih storitev (0) – v treh člankih je zgolj omenjena DSP

Število člankov o kazensko pravnem sistemu (kriminal) (1):

- Delo – 1

Število člankov o lokalni skupnosti (40):

- Delo – 13
- Dnevnik – 9
- Mladina – 2
- Mladina – spletna stran – 1
- Grosupeljski odmevi – 11
- Info FSD – 4

Število člankov o državi oz. o krovnem Zakonu o romski skupnosti (15 – kot del prispevkov, kjer je govora tudi o romskem svetniku):

- Delo – 8
- Dnevnik – 6
- Mladina – spletna stran – 1

3.4. Zbiranje podatkov

Medijske prispevke sem poiskala v izbranih medijih, in sicer sem najprej preko spleta poiskala članke, ki zadevajo temo, ki jo obdelujem v pričujočem raziskovalnem seminarju, nato pa sem v Narodni in univerzitetni knjižnici naročila kopije izbranih člankov (kopirani z mikrofilmov), ki sem jih nato analizirala.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Tehnika, ki sem jo v pričujoči raziskavi oz. analizi uporabljala ves čas, je bilo zastavljanje vprašanj, neprestano in na vsakem koraku. Spraševala sem se o pojavih, o njihovih značilnostih, kako so povezani, ali dano ravnanje spada k enemu ali drugemu tipu ravnanj, naj ga pojasnim tako ali drugače.

Prispevke sem razdelila po področjih raziskovanja, ki so:

- izobraževanje
- stanovanje (ustrezna zasebnost; dostop do osnovnih resursov s primerno osnovno infrastrukturo – oskrba z vodo, elektriko, sanitarije; ogrevanje in razsvetljava; dovolj prostora; zaščita pred mrazom, vročino, dežjem ali drugimi tveganji za zdravje; lokacija, ki ne ogroža zdravja; zagotovljena varnost – zaščita pred prisilnimi izselitvami in drugimi grožnjami)
- zaposlovanje
- zdravstveno varstvo
- različne oblike socialnih storitev
- kazensko pravni sistem (kriminal)
- lokalna skupnost (vključevanje/izključevanje Romov v lokalno skupnost, svetnik, izključevanje s strani lokalne skupnosti, institucionalno izključevanje itd.)
- država (zakon o Romski skupnosti, državno interveniranje v zvezi z Romskim svetnikom).

Po področjih raziskovanja sem nato analizirala naslednje kriterije:

- vključevanje v javno življenje
- rasizem, diskriminacije (s strani posameznikov, institucij, zakonodajna raven)
- socialna izključenost/ vključenost
- javno mnenje
- pravice romske skupnosti (promocija pravic manjšin: jezik, izobraževanje, vključevanja v javno življenje, mediji, kultura).

Podatke sem obdelovala kvalitativno. Pri analizi podatkov sem si pomagala z analizo medijskega poročanja (Romi) v zborniku »Mediji za državljane« (Kuhar, 2006), pri čemer sem ugotovila, da je pričujočo analizo smiselno dojeti kot kritično diskurzivno analizo (KDA). Kot namreč piše Kuhar (Fairclough 1992; po Kuhar 2006: 120), Fairclough poudarja, da medijski teksti reflektirajo in reprezentirajo družbene entitete in relacije, a jih hkrati tudi konstruirajo in konstituirajo. Ker sta jezik in ideologija blizu drug drugemu, lahko sistematična analiza jezika ali medijskih tekstov (pisnih ali govornih) razkrije sisteme zatiranja ljudi znotraj nekaterih družbenih struktur.

Ker je KDA predvsem interpretativna in kvalitativna sociološka metoda, tudi metodologija pričujoče analize ne prinaša »receptov« ali preverljivih in eksaktnih metodoloških pravil. Rezultati in sklepi so zato bistveno avtorsko delo.

Kot pravi Kuhar (*ibid.* 121), je v okviru KDA kljub temu nekaj principov (prim. Fairclough, Wodak, 1997; po Kuhar 2006), med katerimi sem tri upoštevala tudi v pričujoči analizi:

- a) Narava relacij moči v sodobni družbi je bistveno lingvistična in diskurzivna.
- b) Vse tako imenovane zdravorazumske predpostavke v diskurzu so v bistvu ideološke.
- c) Rasistični, seksistični, homofobični, ksenofobični in podobni diskurzi so oblike medijskih tekstov, ki imajo učinke in posledice v realnem svetu.

Pri analizi nisem samo opisovala, temveč tudi pojasnjevala, kako je diskurz oblikovan z relacijami moči in ideologij, kako vpliva na družbene identitete, družbene relacije, sisteme vedenja in vrednostne sisteme.

Analizo izjav pri raziskovalnem področju »lokalna skupnost« sem zaradi boljše preglednosti razdelila na več podpoglavij, kot bo razvidno iz analize.

4. REZULTATI IN RAZPRAVA

Pri analiziranju sem se osredotočila predvsem na iskanje pojmov, ki se v načinih pisanja tekstov ponavljajo in kažejo na izključujoče in diskriminatorne načine reprezentanc Romov v medijih, prav tako pa na pojme, ki kažejo dobre prakse poročanja.

Taki pojmi so:

- Pokroviteljski odnos – ki se v medijskih reprezentancah kaže lahko tako v jeziku, kot načinu prikazovanja Romov.
- Legitimacija obrambnega delovanja – ki se kaže v rabi strategij obrambnega delovanja, kjer se Rome prikazuje kot tiste, ki ogrožajo naše družbeno –ekonomske interese.
- Obtoževanje – ki ga je zaznati skozi načine pisanja in rabo besed, kjer se Rome npr. obtožuje, da »ne delajo nič in le prejemajo socialno podporo« in se jih obtožuje za krivce njihove situacije
- Delegiranje odgovornosti – kjer se skozi načine pisanja delegira odgovornost za težave Romom samim ali pa si institucije delegirajo odgovornost ene drugim.
- Neproblematiziranje konteksta oz. problematizacija – kjer se skozi načine poročanja osredotoča le na probleme, ne pa na širši kontekst izključenosti Romov.
- Kriminalizacija – ena od pogostih strategij, s katerimi se v medijih reproducira govor o problemu. Npr. Romi nastopajo zlasti kot akterji negativno ovrednotenih dejanj.
- Kolektivizacija - kjer je skozi načine pisanja razvidno, da se predstavniki marginaliziranih skupin zelo redko pojavljajo kot konkretni posamezniki; pojavljajo se kolektivno in mediji jih največkrat tudi poimenujejo s kolektivnimi izrazi.
- Diferenciacija – ena od pogostih strategij, ki učinkuje kot strategija za utrjevanje predsodkov. Romi na primer so predstavljeni kot tisti, ki »povzročajo škodo na njivah«, »prosjačijo«, »delajo zgago« ipd.
- Multikulturalnost – kot primer dobre prakse poročanja – opozarjanje na pomembnost multikulturalnega načina razmišljanja.
- Delegitimizacija predsodkov – kot primer dobre prakse poročanja – opozarjanje na predsodke in pomembnost preseganja le-teh.

IZOBRAŽEVANJE

O izobraževanju so v analiziranem obdobju poročali trije od izbranih medijev in sicer, Delo, Grosupeljski odmevi in spletna stran FSD info. Članka, ki se izrecno nanašata na izobraževanje Romov v Grosupljem, sta samo dva, in sicer gre za prispevek o delu s predšolskimi otroci med romskima naseljema Smrekec 1 in 2 v Grosupljem ter za prispevek o izobraževanju odraslih Romov, ki poteka v okviru zavoda PAPILOT.

Avtorica članka »Tikno them – Mali svet« je pripadnica lokalne skupnosti Grosuplje, kar je razvidno iz sledečega zapisa:

»..., čeprav pa o točnih podatkih, koliko se jih giblje v naši občini ne moremo govoriti...«
(Alenka Adamič, Grosupeljski odmevi, št. 12, december 2006)

Pripadnost avtorice lokalni skupnosti Grosuplje je pomembno izpostaviti zaradi načina njenega pisanja in dejstva, da ne glede na to, da je v svoj prispevek umestila mnenja izvajalk preventivnih delavnic v romskem naselju in mnenje socialne delavke CSD Grosuplje, med izjave mnenj ni umestila niti enega predstavnika romske skupnosti, kar kaže na izključevanje Romov iz medijev in s tem na zmanjševanje njihove statusne moči.

V članku je na določenih mestih zaznati pokroviteljski odnos avtorice (razen pri mnenjih izvajalk delavnic za predšolske otroke), ki pa ne problematizira konteksta, zaradi katerega so Romi večplastno izključeni iz javnega življenja.

Tako avtorica Romom še vedno pripisuje nomadski način življenja:

»...predvsem zaradi njihovega nomadskega načina življenja – preseljevanja in priseljevanja«.
(Alenka Adamič, Grosupeljski odmevi, št. 12, december 2006)

Dejstvo je, da o »nomadskem« življenju Romov v stroki že davno ne govorimo več. Tudi Neromi se na dnevni bazi preseljujejo in priseljujejo, pa vendar noben medij o tem ne piše kot o nomadskem načinu življenja. Gre preprosto za pripisovanje »drugačnosti« Romom, kar implicira na njihovo »kulturno različnost« ter s tem na kulturno tujost; v Rome je projicirano tisto, kar je drugačno, tuje, pri tem, da koncept drugačnosti večinoma pomeni manjvredno.

V zaključku članka avtorica zapiše:

»Kajti, nadaljnja usoda romskega prebivalstva gotovo zavisi predvsem od njihovega izobraževanja in posledično tudi od večjih možnosti zaposlovanja«. (Alenka Adamič, Grosupeljski odmevi, št. 12, december 2006)

Zgornja izjava je sporna iz več razlogov. Iz zapisanega bi se dalo sklepati, da je le od Romov odvisno ali se bodo izobraževali in posledično tudi zaposlovali, kar pa vsekakor ne drži. Gre za delegiranje odgovornosti Romom samim, pri tem pa se ne pove, da veliko učiteljev ne uporablja literature v romskem jeziku, da so romski otroci v šolah izpostavljeni šikaniranju (kar so izpostavile tudi prostovoljke, ki izvajajo projektno delo z romskimi otroci, na kar so jih opozorili otroci sami) ter da Romi izjemno težko dobijo zaposlitev, tudi če imajo izobrazbo, ker se pogovor o zaposlitvi največkrat konča takoj, ko delodajalec zasliši romski priimek. Nadaljnja usoda Romov je definitivno odvisna od večih faktorjev, med katere spadajo tudi urejene bivanjske razmere, enakopravno participiranje v lokalni skupnosti, urejeno zdravstveno varstvo in odnos večinskega prebivalstva do romske skupnosti. Del članka, v katerem so podane izjave študentk, ki izvajajo preventivne delavnice, pa izniči splošno mnenje, ki prevladuje v družbi, da so Romi nesposobni, nedelavni in nehvaležni.

»Opažam samo to, da težje komunicirajo z nami, ker ne znajo vsi slovenskega jezika in me ne obvladamo romsko. Sicer pa se mi zdijo kot vsi otroci – iskreni, razigrani, vedoželjni...«.
»Vsak otrok je enkraten, neponovljiv...«. (Jasmina Zaman, absolventka FSD)

»Romski otroci so zelo kreativni, le tehnično zaostajamo za neromskimi, ker nikoli niso imeli priložnosti osvojiti osnovnih izraznih veščin«.
»...da so romski otroci neprimerno bolj hvaležni kot povprečni otroci dobro situiranih ljubljanskih staršev, ki imajo vsega v izobilju...«. (Joni Kink, absolventka FF)

Izjave prostovoljk, ki izvajajo delavnice, so izjemno pomembne, saj izpostavljajo pozitivne lastnosti romskih otrok in tako omogočajo medijski prikaz, ki zmore delegitimizirati predsodke (»vedoželjni«, »zelo kreativni«). Ravno tako je pomembno njihovo opozarjanje na ovire, ki kaže, da je določeno zaostajanje romskih otrok za otroci večinske družbe posledica neomogočanja priložnosti osvajanja osnovnih izraznih veščin in ne nesposobnost romskih otrok.

Naslednji članek, ki se konkretno veže na izobraževanje Romov, sem ravno tako našla v mesečniku Grosupeljski odmevi. Tudi avtor prispevka »Izobraževanje Romov« je pripadnik lokalne skupnosti Grosuplje (razvidno iz članka). V svoj članek je umestil izjavo izvajalca izobraževanja, ni pa umestil nobene izjave pripadnikov romske skupnosti, čeprav je sicer zapisal, da se je z njimi srečal in povzel njihove izjave.

»Dekleti sta izrazili željo, da bi radi postali čistilki, fantje pa bi bili radi vozniki različnih strojev«.

»Romi so z izobraževanjem in s takimi obiski zelo zadovoljni in upajo, da se bodo v tej smeri zadeve odvijale tudi v bodoče«. (Jože Miklič, Grosupeljski odmevi, št. 7, julij 2006)

Dejstvo je, da naslovniki medijev pričakujejo od novinarja (avtorja), da bo objavil vsebino, ki bo ustrezala dejanskemu stanju in pri tem predstavil vse udeležene strani. V pričujočem zapisu tega ni zaslediti, nasprotno, avtor se vede, kakor da bi bili Romi »komunikacijsko nedoletni«, kakor da bi bili govorci, ki niso sposobni predstaviti lastnih pogledov in zato potrebujejo nekakšne medijske posrednike.

Prispevka »Romski slovarček za etnično mešan tabor« (Karba, Delo, 10.02.2007) in »Aven čhavora! – Pridite otroci!« (Adamič, Grosupeljski odmevi, št. 7, 2007) sta povezana, saj je prvi v bistvu napovednik za drugega, in sicer gre za poletni tabor, ki so ga julija v Grosupljem izvajali animatorji iz Mladinskega informacijskega centra (MIC). V obeh prispevkih je zaslediti izjave izvajalcev, ponovno pa so zapostavljeni pripadniki romske skupnosti, saj ne glede na to, da so bili udeleženci tabora (več kot polovica), ni v nobenem pripevku vključene izjave vsaj enega od predstavnikov skupnosti. Prispevek je napisan izključno na podlagi informacij, pridobljenih od večinskega prebivalstva, je pa vsekakor pohvalno dejstvo, da je avtorica v naslovu uporabila tudi romski jezik.

Kljub zgoraj zapisanemu je treba poudariti, da je avtor Dejan Karba (Delo, 10.02.2007) vključil izjavo vodje tabora, ki pojasnjuje pomembnost takega druženja in opozarja na vzpodbujanje multikulturalnosti ter povezovanje v lokalni skupnosti:

»da je prvenstveni cilj tega druženja posredovanje obćih vrednot v sklopu aktivnega preživljanja prostega časa, pa tudi delegitimizacija predsodkov in vzpodbujanje mladih k multikulturalnemu načinu razmišljanja, ki razbija meje etničnosti«. (Karba, Delo, 10.02.2007)

V raziskovalno področje »Izobraževanje« sem vključila tudi prispevek Jasmine Zaman, absolventke Fakultete za socialno delo. Prispevek se sicer nanaša na projekt Promocija strpnosti, kar vključuje izvajanje delavnic, igre vlog, razprave na osnovnih šolah v občinah Grosuplje in Ivančna Gorica ter v Stični, vključila pa sem ga, ker pisanje problematizira kontekst nestrpnosti in neenakosti ter tako pojasni pomembnost izvajanja takih projektov.

»Če kritična javnost opozarja na nevarnost predsodkov in uči mlade o strpnosti, delegitimizira predsodke in jim odvzame moč«. (Zaman, www.student-info.net/fsd, 28.06.2007)

Vse prepogosto medijska agenda v poročanju o manjšinah temelji na predpostavki, da je medijski pogled »zdravorazumski« in obče veljaven, da je to pogled večine oz. edini način, kako vidimo (in razlagamo) sebe in druge. Tako mediji svojemu občinstvu ponujajo samo določene (izbrane) kulturne vzorce, oblikujejo in dodajajo nove pomene ter jih v končni fazi delajo univerzalne in edino pravilne. Ravno zato je način pisanja Jasmine Zaman izredno pomemben, ker ponuja možnost kritičnega premisleka in soočenje z lastnimi predsodki ter ponotranjenimi imaginarnimi podobami.

Če povzamem, analiza poročanja o izobraževanju torej pokaže, da o tej temi govori večinsko prebivalstvo, v nobenem prispevku pa ni niti ene izjave pripadnikov romske skupnosti. Dalje, iz nekaterih prispevkov je zaznati pokroviteljski odnos, ki pa ne problematizira konteksta, ravno tako je opaziti delegiranje odgovornosti za izobraževanje samim Romom, pri tem pa se ne omenja strukturnih ovir, zaradi katerih prihaja do težav pri izobraževanju romske skupnosti. Kot primer dobre prakse poročanja so izpostavljene izjave prostovoljk, ki izvajajo delavnice za romske predšolske otroke, izjava vodje tabora ter zadnji prispevek, kjer avtorica problematizira kontekst nestrpnosti in opozarja na nevarnost predsodkov.

STANOVANJE

V analiziranem obdobju je bilo o stanovanjski problematiki v romskih naseljih v Grosupljem objavljenih 10 prispevkov, od tega polovica (5) na temo možne preselitve družine Strojani v občino Grosuplje.

Prispevek, kjer je govora o komunalnem urejanju, sem zasledila v Delu (11.01.2005), kjer Bojan Rajšek piše o dodelitvi državnih finančnih sredstev za reševanje problematike na

področju komunalne infrastrukture v romskih naseljih. Leta 2005 je namreč izbirna komisija Javnega sklada za regionalni razvoj zavrnila vlogo občine Grosuplje za odkup zemljišča za romsko naselje Oaza kot neutemeljeno, ker v občinskem svetu ni predstavnika romske skupnosti, kar pa je bil pogoj za dodelitev finančnih sredstev, ki je bil zapisan tudi v razpisu. Kot je povedal predsednik uprave Ribniškega javnega sklada Milan Pirman:

»To je bil tudi glavni razlog, da smo vlogo grosupeljske občine zavrnilo kot neutemeljeno«.
(Rajšek, Delo, 11.01.2005)

V istem prispevku je zaslediti tudi izjavo grosupeljskega župana Janeza Lesjaka, ki se s tako odločitvijo Javnega sklada ni strinjal in je napovedal pritožbo,

»...saj je prepričan, da bodo najbolj prizadeti prav grosupeljski Romi, saj občina nima denarja, da bi uslišala njihove sicer upravičene zahteve za komunalno ureditev naselij«.
(Rajšek, Delo, 11.01.2005).

Dejstvo je, da za nepovratna državna sredstva lahko kandidirajo samo občine, ki imajo v skladu z zakonom o lokalni samoupravi v občinskem svetu izvoljenega predstavnika romske skupnosti, kar neposredno pomeni, da bodo grosupeljski Romi izpadali iz javnih razpisov vse dotlej, dokler občinski svet ne bo spremenil statuta in tako omogočil Romom, da izvolijo svojega predstavnika. Gre za delegiranje odgovornosti s strani župana na državo, pri tem pa zanemarija dejstvo, da občinski svet in tako tudi on ne upoštevajo odločbe ustavnega sodišča, kar bi prekinilo ta začarani krog in omogočilo pritok financ za ureditev naselij.

Prispevek v Delu (03.04.2006) opozarja na diskriminacijo s strani institucij, ko je komunalni inšpektor 13.10.2000 brez zakonske podlage izdal odločbo, da mora Nada Hudorovac najkasneje do 03.11. istega leta odstraniti barake, ki naj bi jih postavila brez dovoljenja lastnikov zemljišča. Ga. Hudorovac se je pritožila grosupeljskemu županu, da:

»na Taborski 12a ne tabori, temveč tam živi že 18 let z desetčlansko družino. A župan je njeno pritožbo zavrnil«. (Olga Cvetek, Delo, 03.04.2006)

Nadalje je iz prispevka moč razbrati, da se diskriminacija oz. delegiranje odgovornosti in strategija pošiljanja »od vrat do vrat« nadaljuje tudi s strani številnih drugih institucij:

»Ker zemljišče ni bilo komunalno opremljeno, so higienske razmere z leti postajale nevzdržne. Občina je o problemu obvestila številne institucije in državne inšpekcijske službe. Vse so se izrekle za nepristojne«. (Olga Cvetek, Delo, 03.04.2006)

V omenjenem prispevku pa je zaslediti tudi pojav NIMBY (not in my back yard), saj je občina na obrobju mesta odkupila zemljišča, kamor se je del romske skupnosti v Grosupljem moral preseliti. Da gre za prikrito obliko manifestiranja rasizma, je zelo dobro videti v rabi besede »elitni lokaciji«, skozi katero opazimo binarno distinkcijo mi-oni, civilizirano – necivilizirano, kjer so »necivilizirani« tisti, ki jih je treba »odstraniti«, ker so »problematični«. Gre za kulturni in kapitalski argument, saj je iz zapisa jasno razvidno, da Romov ne želijo v svoji sredi znotraj lokalne skupnosti.

»Ker se je na elitni lokaciji, ob vhodu v središče Grosuplja, nelegalno romsko naselje nenadzorovano širilo, je občina na obrobju mesta odkupila zemljišča, jih komunalno uredila in postavila bivalnike. Vendar Romom selitev ni dišala, zato je komunalni inšpektor izdal odločbo, da se morajo preseliti«. (Olga Cvetek, Delo, 03.04.2006)

V prispevkih »Težave (le) na Dolenjskem« (Zorko, Dnevnik, 28.10.2006) in »Romi ali kako rešiti nerešljivo« (Lesjak, Grosupeljski odmevi, št. 11, november 2006) je zaslediti sicer prikrito, pa zato nič manj pomembno etnično delitev prostora bivanja, kjer je večinska družba tista, ki predpisuje prostor bivanja romski skupnosti. Ustava zagotavlja, da »država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje« (Ustava RS, člen 78) in ravno tako, da ima »vsakdo pravico, da se prosto giblje in si izbira prebivališče,...« (Ustava RS, člen 32).

V primeru grosupeljskih Romov tega ne bi mogli potrditi, kar je razvidno tudi iz izjave Janeza Lesjaka, župana občine Grosuplje:

»Ko smo pred kakšnimi šestimi leti zagotovili lokacije za romska naselja,...«. (Zorko, Dnevnik, 28.10.2006)

Iz gornje izjave je moč razbrati, da so se romski skupnosti zagotovila naselja (oz. kraj bivanja), pri tem, da ni povedano, ali so se Romi z lokacijo strinjali in ali so se sploh želeli preseliti iz obstoječih naselij. Ravno tako je iz prispevka moč zaključiti, da se Rome naseljuje skupaj, v naselja, ki so običajno odmaknjena iz lokalne skupnosti, kar kaže na izključevanje iz

le-te, ter na getoizacijo celotne skupnosti. Romi sicer imajo pravico do »svojega življenjskega prostora«, a le, če je ta dovolj daleč.

Eden glavnih problemov je položaj romskih naselij po denacionalizaciji leta 1991 in pritiski novih lastnikov zemlje, lokalnih neromskih prebivalcev in lokalnih oblasti, da bi Rome preselili, oziroma jim onemogočili naselitev.

Župan Lesjak se tako v svojem prispevku (Grosupeljski odmevi, št. 11, november 2006) ozre tudi na problem denacionalizacije zemljišč in odgovornost za nastale težave delegira direktno državi.

»Nekdaj so bila vsa zemljišča, na katerih so bile naseljene romske družine, v lasti države (tako imenovano splošno ljudsko dobro), z denacionalizacijo pa so bila nekritično vrnjena nekdanjim lastnikom, ki danes upravičeno zahtevajo odstranitev Romov«. (Lesjak, Grosupeljski odmevi, št. 11, november 2006)

V prispevku župana Lesjaka je sicer najti kar nekaj mehanizmov, ki kažejo na to, da mediji omogočajo širjenje nestrpnosti in proizvajajo sovražni govor, ki ustvarja in diskreditira »drugega«.

Tako je legitimacijo »obrambnega« delovanja najti v zapisu:

»V razmerah, ko hitro narašča socialna stiska med našimi državljani, ti še toliko težje razumejo pretirano tolerantno in nerealno radodaren odnos države samo do ene ogrožene skupine državljanov«. (Lesjak, Grosupeljski odmevi, št. 11, november 2006)

Legitimacija »obrambnega« delovanja pomeni, da se oblikuje diskurz o večinski družbi kot o žrtvi. Gre za strategijo ustvarjanja konsenza o ogroženosti državljanek in državljanov. Strah pred privilegiranostjo Romov se odraža v bojazni, da bi posebne pravice Romov obrnile logiko pozitivne diskriminacije in bi tako večina bila prikrajšana.

Primer strategije diferenciacije, ki učinkuje kot strategija za utrjevanje predsodkov, pa je razviden iz sledečega zapisa:

»Postopki in priprave za selitev so bile temeljite in so trajal celo leto in pol. Uspeli smo se dogovoriti s KS Grosuplje, zalomilo pa se nam je pri Romih. Pogajanja so bila polna izsiljevanja in groženj, predvsem pa neuspešna.(...) Trudili smo se, da bi selitev potekala v soglasju in mirno, žal nam to ni uspelo.Zaradi skrajno nasilnega odpora dela Romov in

grožnjami s poboji, smo morali za asistenco zaprositi specialno enoto policije«. (Grosupeljski odmevi, november 2006, št. 11)

Značilnost zgornjega zapisa je, da je enostranski in *de facto* vso odgovornost za težave delegira Romom. Župan v pričujočem prispevku ne zapiše, da je bila ena od romskih družin dejansko preseljena na silo (ker je preselitvi nasprotovala), o čemer je možno prebrati tudi v Poročilu o zaščiti manjšin 2001(str.106 – 110). Avtor v prispevku prikaže Rome kot problematične, pri tem, da ne poda podrobnejše navedbe akterja, vse ostale pa kot neproblematične in celo dobronamerne.

Kot že omenjeno, je v analiziranem obdobju kar pet prispevkov namenilo pozornost možni preselitvi družine Strojan v občino Grosuplje. To dokazuje tezo, da se mediji s težavami manjšin (ki sicer niso tržno zanimive) večinoma ukvarjajo le takrat, ko prerastejo v konflikt, ki lahko prizadene tudi večinsko populacijo. Le v enem od prispevkov so mediji dali »glas« pripadniku romske skupnosti, in sicer je šlo za en sam stavek, naveden takoj po opisu avtorja, katere lokacije naj bi prišle v poštev za preselitev družine Strojan po njihovem mnenju. Med omenjenimi lokacijami je bila tudi občina Grosuplje.

»Vse drugo za nas ni sprejemljivo,« je povedal Mirko Strojan...«. (Rajšek, Delo, 07.11.2006)

V istem prispevku je zaslediti tudi zapis, da naj bi se po podani izjavi Mirka Strojana nekateri občani organizirali in spremljali dogajanja zlasti na nekaterih državnih zemljiščih, ki so v lasti Ministrstva za obrambo, da jih (kot zapiše avtor) »vlada ne bi presenetila«. Takoj zatem sledi izjava župana občine Grosuplje Janeza Lesjaka:

»Občine smo odgovorne za svoje Rome, zato smo v preteklih letih veliko naredili za umiritev razmer v naši občini«. (Rajšek, Delo, 07.11.2006)

Najizrazitejša značilnost poročanja o Romih je, da se Romi zelo redko pojavljajo kot konkretni posamezniki, ampak le kot pripadniki etnične skupnosti. Zgornja izjava implicira na »fakt«, da so Romi pasiven objekt (ne subjekt), ki pomeni problem. S tem, ko Romi v prispevku ne dobijo svoje individualne podobe, izgubijo tudi možnost, da bi se razlikovali od povprečne, iz predsodkov in stereotipov izhajajoče podobe Romov kot etnične skupnosti.

Ostali štirje prispevki se ukvarjajo z izredno sejo, ki jo je sklical župan Janez Lesjak, na katero je uvrstil le eno točko dnevnega reda, in sicer »seznanitev občinskega sveta z namero vlade glede preselitve Romov iz Ambrusa v občino Grosuplje«.

Kot piše Matjaž Albreht (Delo, 09.11.2006), je premier Janša kot gost na lokalnem radiu dejal, da je sklic izredne seje predvolilna provokacija župana Lesjaka, župan pa je že naslednji dan podal izjavo, v kateri ga je (kot piše avtor) presenetil odziv premiera, ki ga je na radiu obtožil, da laže. (Rajšek, Delo, 10.11.2006)

Premier je kasneje podal še pisno izjavo, da Ambruških Romov v Grosupljem ne bodo naselili.

Izjave v prispevkih se več ali manj podvajajo, zanimiva pa je izjava Boža Predaliča, ki je tudi generalni sekretar vlade:

»Janša je v pojasnilo zapisal, da je Grosuplje že dovolj obremenjeno z reševanjem romske problematike, zato sem prepričan, da do tega ni in ne bo prišlo«. (Zorko, Dnevnik, 10.11.2006)

Najpogostejša fraza, ki jo je moč zaslediti v medijskih tekstih o Romih, je »romska problematika«. Pri izjavi je zanimivo predvsem to, da je premier »priznal«, da je Grosuplje že dovolj obremenjeno z reševanjem »romske problematike«, pri tem pa se ne pove, da veliko težav izhaja iz neurejenih razmer, kamor spada tudi dejstvo, da občina Grosuplje še vedno nima romskega svetnika. Izjava prihaja iz ust (izpod peresa) človeka, ki ima moč, da v primeru nadaljnje nepokorščine grosupeljskih občinskih svetnikov in župana DZ predlaga razpustitev občinskega sveta in razrešitev župana in tako pripomore k izvolitvi romskega svetnika v tej občini.

Zadnji prispevek, ki sem ga vključila pod raziskovalno področje Stanovanje, pa se nanaša na pobudo glede romske problematike (kot to zapiše avtor), ki jo je dal občinski svetnik Anton Perme in sicer gre za pobudo občinskemu svetu, naj že na začetku mandata pripravi program, predvsem za nelegalna naselja. Kot to zapiše avtor prispevka v povzetku pobude:

»Z reševanjem naj se začne na začetku mandata in ne na koncu za potrebe politične kampanje«. (Miklič, Grosupeljski odmevi, št.12, december 2006)

Iz gornje izjave je prej kot resnično skrb za urejanje romskih naselij zaslediti politično zbadanje, na kar kaže tudi zaključek notice, kjer je omenjeno, da bo župan v kratkem imenoval komisijo za reševanje romske problematike in po njegovih besedah vanjo vključil tudi omenjenega svetnika.

Analiza poročanja o stanovanjski problematiki vključuje eno samo izjavo pripadnika romske skupnosti, sicer pa tudi tu velja, da o temi govorijo le predstavniki večinskega prebivalstva. Skozi izjave in zapise je moč zaznati delegiranje odgovornosti na državo in ravno tako Romom samim, predvsem s strani lokalnih politikov. V določenih prispevkih najdemo razne strategije poročanja, ki služijo utrjevanju predsodkov (strategija diferenciacije), in strategijo obrambnega delovanja. V enem od prispevkov je skozi rabo besed zaznati manifestiranje prikritega rasizma, katerega namen je diskreditirati Rome v status drugorazrednih državljanov. V vseh prispevkih Romi nastopajo kot pripadniki etnične skupnosti in nikoli kot posamezniki. Pogosta je tudi fraza »romska problematika«.

ZAPOSLOVANJE

O zaposlovanju Romov v občini Grosuplje sta v analiziranem obdobju poročala le dva od izbranih medijev, kar potrjuje že zapisano tezo, da se o Romih večinoma poroča le takrat, kadar so posredi konflikti, ki so seveda tržno zanimivi.

Bojan Rajšek (Delo, 14.08.2006) poroča o Romskem zaposlitvenem centru, ki ga bodo odprli v Novem mestu, k projektu pa sta pristopili tudi občini Ivančna Gorica in Grosuplje. V prispevku sta podani izjavi koordinatorice projekta in direktorja Urada za narodnosti, ponovno pa ni zaslediti nobene izjave predstavnikov romske skupnosti.

Koordinatorica projekta pojasnjuje (izjava je povzeta), da bo morala delodajalce za sodelovanje v projektu pritegniti država, denimo tako, da jim ne bo treba plačevati socialnih prispevkov za zaposlene Rome.

Avtor nadaljuje s povzemanjem izjave:

»Na drugi strani pa bi Rome spodbudili za delo tako, da bi socialne transfere, ki jih prejemajo in tudi zato zavračajo zaposlitev, preusmerili v aktivno politiko zaposlovanja zanje« (Rajšek, Delo, 14.08.2006).

V kontekstu reprezentacij Romov kot problemov so ti »subjektivizirani« le pri socialni pomoči. Tu delujejo kot *aktivni subjekt*, ki pobira denar od države, torej od »nas«. Zdi se, da v

medijskih reprezentacijah Romov kot prejemnikov socialne pomoči delujejo dvojna merila interpretacije; Romi prejemajo socialno pomoč, zato se nočejo zaposlovati in nočejo delati. Romi, kot »oni«, torej »množično izkoriščajo« tovrstno možnost, pri tem pa se ustvarja vtis, da »mi« teh možnosti ne izkoriščamo, čeprav so nam dane, saj za vse veljajo ista merila. Drug prispevek, ki govori o zaposlovanju Romov v Grosupljem, sem zasledila v lokalnem mesečniku Grosupeljski odmevi, kjer avtorica opisuje štiridnevni program informiranja in priprave na zaposlitev za Rome, ki je potekal v mestni knjižnici Grosuplje v okviru zavoda za vzpodbujanje in razvijanje kvalitete življenja PAPILOT. Avtorica si dovoli precej obsojajočo izjavo, ki pa ne omenja socialne diskvalifikacije Romov:

»Udeležilo se ga je 10 -15 Romov, ki želijo spremeniti svoje življenje in se redno zaposliti. Tisti, ki niso pripravljeni vložiti ničesar v svoje življenje, ostajajo v naseljih«. (Samec, Grosupeljski odmevi, št. 7, julij 2007)

V izjavi je moč zaznati delegiranje odgovornosti za nezaposlenost Romom samim, saj je iz zapisanega možno sklepati, da je le zaposlitev tista, ki lahko dvigne kvaliteto življenja romski skupnosti. Seveda je zaposlitev pomembna, vendar avtorica ne omeni, da večina Romov ne dobi zaposlitve zaradi »napačnega« priimka in splošnega mnenja večinskega prebivalstva, da so Romi nedelavni ter da večina romskih skupnosti prebiva v človeka nedostojnih razmerah, ipd.

Sogovorniki, pa tudi novinarke in novinarji sami vzpostavljajo v medijskih tekstih o Romih binarno razmerje »mi: oni«. »Mi« postane oder, s katerega se ocenjuje in vrednoti vse drugo. Temeljna funkcija Mi-diskurza je tudi legitimacija predsodkov oziroma njihovo upravičevanje s posploševanjem.

Avtorica sicer konča članek s povzeto izjavo vodje programa, ki je pohvalna do Romov, ne problematizira pa konteksta in dejstva, da so problem tudi predsodki delodajalcev pri zaposlovanju Romov:

»Romi so pokazali, da marsikaj znajo in zmorejo. Samo možnosti jim moramo dati, jim prisluhniti, kaj želijo in iz tega izhajati, pa se bodo pokazali tudi uspehi«. (Samec, Grosupeljski odmevi, št. 7, julij 2007)

Tudi v analizi poročanja o zaposlovanju ne najdemo niti ene izjave pripadnika romske skupnosti, o temi ponovno govorijo le predstavniki večinskega prebivalstva. Iz prispevkov je

razvidno, da se odgovornost za nezaposlenost delegira samim Romom, noben prispevek tudi ne problematizira konteksta brezposelnosti romske skupnosti. Ena sama izjava je pohvalna do Romov.

ZDRAVSTVENO VARSTVO

O zdravstvenem varstvu romske skupnosti v Grosupljem ni bil v analiziranem obdobju objavljen niti en prispevek. Medijski vpliv se ne kaže samo v izbiri dogodkov in favoriziranju določenih razlag, temveč tudi v tistem, kar ostane medijsko nepokrito, zato je treba v primeru medijskega poročanja o Romih analizirati tudi tisto neizgovorjeno oz. tisto, kar je namenoma ostalo zunaj medijskega pogleda.

Revščina, v kateri živi mnogo Romov, ima škodljive učinke tudi na zdravje. Največji problem predstavlja dostopnost do zdravstvenih storitev predvsem za tiste brez zavarovanja, saj imajo osebe, ki niso državljani RS in nezaposlene osebe dostop le do osnovne zdravstvene oskrbe, to pa ne zajema bolnišničnega zdravljenja. Dostop do zdravstvenih storitev pa se je še poslabšal z naraščajočo stopnjo brezposelnosti – brez vira prihodkov si lahko le redki privoščijo zdravstveno oskrbo v zasebnem sektorju.

V poročilu o zaščiti manjšin 2002 (2002: 96-97) lahko preberemo, da Program 1995 (tega je Vlada RS sprejela 30.11.1995) določa, da naj bi Ministrstvo za zdravje razvilo preventivne dejavnosti za izboljšanje zdravstvenega stanja Romov. V istem poročilu je zapisano, da je bilo na lokalni ravni izvedenih več projektov, ki se ukvarjajo z vprašanjem zdravstva in dostopa do zdravstvenih storitev. Opisani so trije projekti z opombo, da drugih, konkretnih ukrepov na tem področju ni bilo.

Medijski prispevki se ne ukvarjajo z zdravstvenim varstvom Romov, ker pač to ni tržno zanimivo. Treba je vedeti, da je zdravje človeka odvisno od večih dejavnikov, med katere spada kvalitetno bivanje (z urejeno infrastrukturo), zaposlitev, dostop do zdravstvenih in socialnih storitev. Glede na to, da so Romi prikrajšani pri vsem navedenem, to pomeni, da je tudi njihovo zdravje na veliki preizkušnji.

Po podatkih mag. Gorazda Kovačiča, asistenta na Filozofski fakulteti, ki je bil eden od udeležencev simpozija »Romano Čačipe – Namišljene podobe«, ki je od 17.- 19.05.2007 potekal v mestni knjižnici Grosuplje, je zaradi slabšega dostopa do zdravstvenih služb pričakovana življenjska doba Romov krajša za okoli 20 let glede na večinsko prebivalstvo. Podatek pokaže bistveno slabšo kvaliteto življenja – stanovanje, hrana, izobraževanje,...ki je toliko slabša, da pride do tako ogromne razlike v pričakovani življenjski dobi. Po besedah

Kovačiča, gre za »nevidni genocid«, saj če bi Romi imeli višjo kvaliteto življenja, bi jih bilo namesto 10.000 (kot so neuradni podatki) danes cca 13.000.

O tem podatku je poročala le Marija Samec v Grosupeljskih odmevih (št. 6, junij 2007, str.14), pa še to le v okviru poročanja o zgoraj omenjenem simpoziju.

Slovenski mediji torej poročajo o Romih v glavnem le kot o problemu, ki pesti Slovence, ne pa tudi o problemih, ki pestijo Rome zaradi odnosa večinskega prebivalstva do njih.

RAZLIČNE OBLIKE SOCIALNIH STORITEV

V analiziranem obdobju ni bil o različnih oblikah socialnih storitev, ki so jih deležni grosupeljski Romi, objavljen izrecno niti en članek, je pa zaslediti omenjanje denarne socialne pomoči v treh prispevkih.

Rdeča nit omenjanja socialne pomoči romski skupnosti je predpostavka, da Romi ne želijo delati, ker naj bi prejeli »izdatno« (kot se je izrazil eden od grosupeljskih občinskih vodij svetniških klubov) socialno pomoč.

»Zavedam se, da je neizpolnitev ustavne odločbe problematična, toda dokler bo večina Romov zgolj prejemala izdatno socialno pomoč in ne bo spoštovala zakonov, ne bom glasoval za spremembo statuta«. (Rajšek, Delo, 14.12.2005)

Zgornja izjava je šolski primer strategije »obtoževanja žrtve«. Ta strategija krivdo za nastale dogodke ali dejanja prenaša izključno na žrtev. Iz povedanega bi se dalo torej sklepati, da romska skupnost še vedno nima svetnika zaradi tega, ker »nonšalantno« prejema izdatno socialno pomoč in ne spoštuje zakonov. Gre za pogojevanje pravic z obtoževanjem, še več, gre za očitanje prejetja pravic, ki jih imajo vsi državljani.

Občinski svetnik, ki je podal izjavo, tudi minimizira lastno nepokorščino ustavnemu sodišču z rabo besede »problematična«, pri tem, da maksimizira krivdo Romov, ko jim pripiše nespoštovanje zakonov. Njegova raba besed tudi kaže na generalizacijo, kar omogoča širjenje nestrpnosti in diskreditira »drugega«, saj nespoštovanje zakonov pripiše kar večini Romov. Tudi v drugih dveh prispevkih je zaslediti pogosto značilnost poročanja, ki predstavnike marginaliziranih skupin redko prikaže kot konkretne posameznike, temveč se ti pojavljajo kolektivno, s karakteristikami skupine, ki ji a priori pripadajo – gre za princip kolektivne krivde in strategijo generalizacije.

Tako lahko v prispevku Bojana Rajška (Delo, 14.08.2006) zasledimo izjavo Darinke Povše (koordinatorice projekta RZC), da bi lahko Rome za delo spodbudili na način, da bi socialne transfere, ki jih prejema, preusmerili v aktivno politiko zaposlovanja zanje.

Gre za izrazito pokroviteljsko držo, saj Neromom nihče ne predpisuje, kako lahko porabijo svojo denarno socialno pomoč in njihovega denarja nihče ne preusmerja v aktivno politiko zaposlovanja. Dejstvo je, da Romom ne morejo odvzeti pravic, ki jim po zakonu pripadajo. Spregledano je tudi dejstvo, da Romi delajo, da zbirajo staro železo, nabirajo zelišča in gobe, da konec koncev gospodinijo, kar vsekakor tudi je delo. Seveda pa večinska družba oz. kapitalistični sistem določata, katero delo je nekaj »vredno«. Poleg tega država z uvajanjem novih zakonov o omejevanju nabiranja različnih plodov v gozdovih botruje upadanju teh dejavnosti in s tem posledično še manjšim prihodkom romske skupnosti.

Tudi v članku župana občine Grosuplje Janeza Lesjaka je zaslediti enak princip razmišljanja, ko išče rešitve za težave, ki jih ima z Romi v svoji občini. Ena od predlaganih rešitev se glasi:

»Država mora uvesti stimulacijski način izplačevanja socialnih podpor Romom, ne pa nekritično in vsem po vrsti«. (Lesjak, Grosupeljski odmevi, št. 11, november 2006)

Iz zgornje izjave bi bilo moč zaključiti, da Romi kar vsepovprek dobivajo socialno podporo, pri tem, da je jasno, da za dodelitev socialne pomoči obstajajo določeni pravni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni ter da torej ne moremo govoriti o nekritičnem dodeljevanju le-te. Značilnost vseh treh prispevkov je, da ne problematizirajo konteksta, temveč da Rome prikazujejo kot pasivne objekte, ki izkoriščajo »dobroto« države in večinskega prebivalstva. V nobenem od prispevkov ni izjave pripadnika romske skupnosti, ki bi prikazal svoj pogled na prejemanje denarne socialne pomoči.

Rom kot prejemnik socialne pomoči je spremenjen v posameznika, ki izkorišča (in je zato problematičen), medtem ko pri »nas« tovrstne interpretacije ni.

Analiza poročanja o različnih oblikah socialnih storitev kaže na rabo različnih strategij, ki utrjujejo predsodke in ohranjajo izključevalni diskurz »Mi: Oni«. Gre za strategijo obtoževanja žrtve, princip kolektivne krivde in strategijo generalizacije, kjer so Romi kot skupina (in ne posamezniki) prikazani kot pasivni objekti, ki izkoriščajo dobroto države.

KAZENSKO PRAVNI SISTEM

O kaznivih dejanjih, ki se vežejo na romsko skupnost, je bil v analiziranem obdobju objavljen le en članek, vendar pomanjkanja tovrstnih člankov verjetno ne gre pripisati izboljšanju kvalitete poročanja, kadar je govora o Romih, temveč najverjetneje temu, da sem se v svoji analizi osredotočila le na romsko skupnost iz Grosuplja.

V prispevku »Na barvne kovine se lovijo kot na magnet«, avtor/ica (?) K.D. opisuje dogodek, ko so domžalski policisti v Radomljah ustavili kombi, v katerem je bilo nekaj Grosupeljčanov, med njimi tudi mladoletnih, ki so v vozilu prevažali cca 300 metrov bakrenih žlebov, ki so (tako avtor/ica) izginili iz skladišč na Levstikovi in Cesti na Krko v Grosupljem.

»Tatinsko četverico, po neuradnih podatkih gre za Rome,...«. (K.D., Delo, 16.08.2006)

Če se zgodi karkoli nesprejemljivega in so med nami Romi – njihova krivda je nedvomna. Ni pomembno, kaj se je dejansko zgodilo, ni pomembno, kdo je kriv, pomembno je, da vsi vemo, kdo krade, da vsi vemo, kdo je že po naravi nagnjen h kriminalu – Romi.

V zgornjem zapisu omenjeni niso okarakterizirani zgolj kot eni od izvršiteljev kaznivega dejanja, pač pa je njihov glavni identitetni označevalec dejstvo, da so Romi. Gre za semantični prenos, saj že sam naslov članka v povezavi z omenjeno identiteto akterjev kaznivega dejanja lahko vzpostavi oz. ohranja predstavo, da so Romi na splošno tisti, ki kradejo, pa čeprav avtor/ica v pričujočem članku zgodbe eksplicitno ni generaliziral/a na celotno romsko skupnost.

Analiza poročanja o kaznivih dejanjih pokaže, da je pri kaznivih dejanjih glavni identitetni označevalec pripadnost romski skupnosti in ne izvršitev kaznivega dejanja kot takega.

Prispevek v povezavi z naslovom le-tega pa tudi ohranja predstavo, da Romi prevzemajo kriminalizirane vzorce vedenja.

LOKALNA SKUPNOST

Raziskovalno področje »lokalna skupnost« sem zaradi boljšega pregleda razdelila na več podpoglavij. Tako sem v to področje vključila (1) izključevanje romske skupnosti iz lokalne skupnosti, (2) vključevanje in preseganje izključevanja romske skupnosti iz lokalne skupnosti, (3) vprašanje romskega svetnika v občini Grosuplje.

Izključevanje romske skupnosti iz lokalne skupnosti

Izključevanje grosupeljske romske skupnosti je moč zaznati iz treh prispevkov, in sicer, med drugim ga je opaziti skozi intervju z županom Lesjakom (Dnevnik, 29.06.2006), kjer govori o aktualnih naložbah v občini Grosuplje, nikjer pa niti z besedico ne omeni urejanja romskih naselij, ne glede na to, da romska skupnost iz Grosupljega ves čas opozarja na slabe bivanjske pogoje. (Zapisnik sestanka na občini Grosuplje, 30.05.2005).

V drugem prispevku, ki je nastal pred lokalnimi volitvami 2006 in kjer je govora o doseženem v občini Grosuplje ter načrtih za naprej, o romski skupnosti ravno tako ni zaslediti nobene besede, je pa zaslediti sledečo izjavo:

»...za vse otroke v občini je dovolj prostora v vrtcih,...«. (Zorko, Dnevnik, 31.08.2006)

Zgornja izjava vsekakor ne drži, saj je v prispevku Alenke Adamič (Grosupeljski odmevi, št. 12, december 2006) moč prebrati, da so enote vzgojno varstvenega zavoda Kekec v Grosupljem polno zasedene ter da je to tudi razlog za neobiskovanje vrtca romskih otrok. Univerzalizem je koncept, ki določa skupine izključenih in tu vsekakor gre za izključevanje iz lokalne skupnosti, saj predšolski romski otroci tako ostajajo v naseljih in nimajo možnosti pridobivanja izkušenj življenja v lokalni skupnosti, prikrajšani pa so tudi neromski otroci pri pridobivanju izkušenj bivanja z etnično skupnostjo, kar bi pripomoglo k preseganju stereotipov in predsodkov.

Zadnji prispevek, iz katerega je moč opaziti izključevanje romske skupnosti, vsebuje intervju z županom občine Grosuplje Janezom Lesjakom, ki je bil 12.11.2006 ponovno izvoljen na župansko funkcijo v tej občini. V svojih načrtih za nadaljnje delo nikjer ne omenja urejanja romskih naselij ali spremembe statuta, ki bi romski skupnosti omogočil izvolitev svojega svetnika v občinski svet. Omenja pa razloge, ki so pripomogli k njegovi izvolitvi, med katere šteje tudi sekundarne poteze:

»...,ki so se odvijale predvsem v zadnjem tednu, najbrž tudi zgodba okoli Romov, katere mi nismo začeli, smo se pa ves čas odzivali tako, kot sem menil, da se mora župan, kot odgovorni za dogajanje v občini, odzivati«. (Miklič, Grosupeljski odmevi, št. 12, december 2006)

Zgornja izjava župana se nanaša na možno preselitev družine Strojan novembra 2006 v občino Grosuplje ter na njegov sklic izredne seje, da bi to preprečil, kar sem podrobneje analizirala v raziskovalnem področju Stanovanje. Župan s svojimi besedami v okviru tega

konteksta legitimizira izključevanje Romov iz skupnosti, saj naj bi po njegovih besedah tako dejanje tudi pripomoglo k njegovi izvolitvi, kar kaže na dejstvo, da volivci podpirajo tovrstno diskriminacijo.

Analiza poročanja o izključevanju Romov iz lokalne skupnosti pokaže da je pomembno opaziti tudi tisto, kar ni izrečeno – v tem primeru so to aktualne naložbe v občini, kjer pa o Romih ni govora. Ravno tako je zaslediti izjavo lokalnega oblastnika, ki legitimira izključevanje Romov.

Vključevanje in preseganje izključevanja romske skupnosti iz lokalne skupnosti

O vključevanju oz. preseganju izključevanja romske skupnosti iz lokalne skupnosti Grosuplje so v analiziranem obdobju poročali štirje od izbranih medijev, in sicer: Delo, Dnevnik, Grosupeljski odmevi in spletna stran FSD info.

Na temo kulturnih dogodkov so bili objavljeni štirje članki, v treh pa je bil poleg glavne teme (simpozij »Romano Čačipe – Namišljene podobe« v Grosupljem) omenjen tudi kulturni dogodek, ki ga je pripravila romska skupnost ob pomoči prostovoljk Fakultete za socialno delo ob zaključku simpozija.

Zanimivo je izpostaviti, da je avtorica vseh štirih prispevkov (oz. treh, saj je eden od člankov objavljen v dveh različnih medijih) samo ena, in sicer gre za študentko Fakultete za socialno delo, ki sodeluje na projektu »Ustvarjanje strategij za preprečevanje in preseganje socialne izključenosti Romov v Grosupljem«. Tako tudi ni presenetljivo dejstvo, da so trije prispevki objavljeni na spletni strani FSD info, eden pa v lokalnem grosupeljskem mesečniku. To zanimivo dejstvo potrjuje zgoraj že večkrat omenjeno tezo, da mediji v glavnem poročajo o Romih le, kadar so posredi težave, skoraj nikoli pa ne pišejo o njihovem načinu življenja ali kulturnih dogodkih, razen če gre za romsko glasbo.

Vsi trije oz. štirje prispevki so napisani na način, ki problematizira kontekst, opozarja na ekonomsko, socialno in psihološko izključenost Romov in tako daje legitimnost samemu projektu.

Dva prispevka opisujeta novoletno obdarovanje v romskih naseljih v Grosupljem (FSD info: 03.03.2006 in 12.02.2007), rezultat tega dela pa lepo opiše avtorica v sledeči izjavi:

»Iz pogovora, zadovoljnih obrazov in odzivnosti otrok kot tudi staršev lahko trdimo, da je tovrstna akcija vzpodbudila med otroki in starši občutke pravičnosti in nespre gledanosti v lokalnem okolju«. (Zupančič, www.student-info.net, 03.03.2006)

Tretji prispevek govori o prireditvi ob Svetovnem dnevu Romov, ki je potekala v občini Trebnje. Kot avtorica opozori v članku, med govorniki na prireditvi ni bilo Romov, kar dokazuje pokroviteljsko držo večinske populacije. Podobno kot pri medijskem poročanju se tudi pri kulturnih dogodkih pogosto zgodi, da so Romi izključeni iz oblikovanja programske agende, pa čeprav se dogodki nanašajo neposredno na njih.

Na omenjeni prireditvi se je prvič predstavilo romsko društvo Romano Čačipe Grosuplje, nastopili pa so tudi otroci iz romskega naselja Oaza (Grosuplje), ki so ob pomoči študentke FSD pripravili gledališko predstavo, ki promovira strpnost. Šlo je za inovacijo, saj se ostala društva ponavadi predstavljajo s folkloro, kar ukoreninja predsodek, da so Romi nadarjeni samo za ples. Kot zapiše avtorica:

»Tako smo preko predstave tudi delno delegitimizirali omenjene predsodke večinske populacije«. (Zupančič, Grosupeljski odmevi, št. 5, maj 2006)

Slovenija je multikulturna družba, v kateri imajo Romi vsekakor svoje mesto. Kulturna raznolikost je pomemben dejavnik v družbi, ki prispeva k razvijanju strpnosti in odprtosti do drugih kultur, zato je pisanje in medijsko objavljane o takih dogodkih še kako pomembno. To dokazuje tudi članek »Grosuplje – kaj sploh preostane velikim« (Grosupeljski odmevi, št. 3, marec 2007) avtorice Ane Podvršič.

Podvršičeva v svojem prispevku problematizira kontekst, saj se dotakne večine izjemno pomembnih tem, katere je potrebno razumeti, če želimo presegati stereotipe in predsodke do romske skupnosti. Tako omeni načine in primere, ki vplivajo na oblikovanje imaginarnih predstav in stereotipov, in nadaljuje:

»Ti največkrat izvirajo ravno iz neizobraženosti (ki jo sicer radi očitamo prav Romom) in naivnosti ter nekritičnosti do informacij, s katerimi smo vsakodnevno bombardirani«. (Podvršič, Grosupeljski odmevi, št. 3, marec 2007)

Dejstvo je, da mediji oblikujejo vrednote, stališča in obnašanje občinstva v vsakdanjem življenju. Tako imajo negativni medijski portreti negativen učinek ne samo na večinsko prebivalstvo, temveč tudi na populacijo, o kateri se piše. Izhajajoč iz tega je zato izjemno pomembno osvetliti posledice negativnega pisanja, saj predsodkov ne najdemo le pri večinskem prebivalstvu, ampak žal integrirane tudi v ciljnih skupinah.

Avtorica se ozre tudi na to dejstvo:

»Prav to pa je v bistvu posledica in nevarnost rasizma, ko ljudje ponotranjijo podobo o sebi in internalizirajo imaginarne podobe večinske družbe. Tako se np. Romi ne vidijo dovolj sposobne, da bi dokončali šolo, da bi bili pravnomočni zastopniki v občinskem svetu,...«. (Podvršič, Grosupeljski odmevi, št. 3, marec 2007)

Podvršičeva pa opozori tudi na pojem enakih možnosti v okviru trenutnih razprav o pravicah etničnih skupin na eni strani in o njihovih dolžnostih:

»...kajti šele z omogočanjem enakih možnosti delovanja se lahko začne dialog o pravicah in kršitvah«. (Podvršič, Grosupeljski odmevi, št. 3, marec 2007)

Prispevek zaključí z opozarjanjem na dejstvo, da so etnične skupine včasih sprejete in tolerirane s strani večinskega prebivalstva le pod pogojem, da popolnoma sprejmejo njihovo kulturno identiteto, kar pomeni, da je etnična skupina prisiljena izgubiti oz. pozabiti svoje posebnosti. Način njenega pisanja tako omogoča bralcem tudi pri sebi reflektirati odnos do omenjenih tem in širiti kritično razmišljanje.

O simpoziju »Romano Čačipe – Namišljene podobe«, ki je konec meseca maja 2007 potekal v Grosupljem, je bilo objavljenih 12 prispevkov, kar kaže na dobro medijsko pokritost dogodka. To je vsekakor pohvalno glede na dejstvo, da je bilo na simpoziju govora o temah, ki so izrednega pomena za romsko skupnost.

O simpoziju so pretežno govorili pripadniki večinskega prebivalstva (organizatorji in udeleženci simpozija), le v dveh prispevkih so dobili »neposreden glas« pripadniki romske skupnosti iz Grosupljega, vsi objavljeni v mesečniku Grosupeljski odmevi. Sicer pa so bile izjave pripadnikov romske skupnosti vedno povzemané, ne glede na medij.

Tako je avtorica prispevka »Vabljeni na romske dneve v Grosupljem« (Podvršič, Grosupeljski odmevi, št. 4, april 2007) v svoj članek vstavila nekaj izjav »anonimnih« Romov, kjer opisuje svoj obisk Romov ter njihov vsakdan.

»Dej povej mi ti, kaj je to sploh diskriminacija? A to niso samo besede?«.

»V Grosuplju Cigane ne marajo, noben noče uzet Cigana v službo in pol ne moremo delat. U Lublan je pa drgač, tam te vzamejo tud, če si Cigan«.

»Mi Cigani smo si prav tako različni k vi. Mi tukaj tudi ne igramo toliko na violino in kitaro, ampak bolj na harmoniko«. (vse tri izjave je zapisala Ana Podvršič, Grosupeljski odmevi, št. 4, april 2007)

Naslednji prispevek, ki daje »glas« pripadnici romske skupnosti iz Grosupljega, je prispevek, ki ga je napisala Lili, Romkinja iz naselja Oaza, ki je sodelovala na kulturni prireditvi ob zaključku simpozija. V svojem prispevku na samem začetku omenja določene spremembe na bolje v naselju, vendar doda, da elektrike, ki je življenjsko pomembna, še vedno ni.

Lili opisuje svoje doživljanje simpozija in pri tem lepo pokaže, kako zelo pomembno je sodelovanje Romov in neromov:

»Kot sama Romkinja sem bila zelo vesela velike publike na prireditvi in to, da so na simpoziju sodelovali tako Romi kot Civili«. (Lili, Grosupeljski odmevi, št. 6, junij 2007)

Dalje v svojem prispevku opozarja na težave pri zaposlovanju Romov, o čemer je bilo govora tudi na drugem dnevu simpozija. Omeni, da je službo težko dobiti ravno zato ker je Romkinja, ne glede na to, da ima dokončano srednješolsko izobrazbo. V nadaljevanju njenega pisanja pa je opaziti, da se zelo dobro zaveda stereotipov, ki o Romih vladajo v večinski družbi:

»Če si umazan Cigan, še ne pomeni, da nisi nič sposoben in da si neumen«. (Lili, Grosupeljski odmevi, št. 6, junij 2007)

Članek zaključí z opisom občutka pomanjkanja aktivnosti ter z željo nadaljevati le-te. Omeni pomembnost ustanovitve romskega društva, ki bi romski skupnosti v Grosupljem omogočilo različne aktivnosti, skozi katere bi se lažje vključevali v lokalno skupnost in tako presegali obstoječe stereotipe in diskriminacijo.

Prispevek je pomemben iz več razlogov; prvi je vsekakor ta, da je avtorica pripadnica romske skupnosti iz občine Grosuplje, katere članek je bil objavljen v občinskem mesečniku, kar lokalnemu prebivalstvu omogoča slišati mnenje tudi z »druge strani«. Dalje, avtorica pokaže, kako zelo pomembno je sodelovanje Romov in Neromov ter ravno tako, da si Romi takega sodelovanja želijo. Ne nazadnje pa avtorica posredno opozarja tudi na stereotipe ter na možnost preseganja le-teh.

Šest prispevkov o omenjeni temi so v bistvu napovedniki za simpozij, pri tem, da eden od njih vsebuje tudi pregled celotnega programa, vključno z vsem spremljevalnim programom, eden pa je bil napisan že tokom simpozija.

Eden od napovednikov je intervju z Ano Podvršič, pobudnico in eno od organizatorjev simpozija. Podvršičeva v svojih odgovorih opisuje vzroke, ki so pripeljali do ideje o simpoziju ter pot do same izvedbe, pri tem pa opozori na pomembnost participiranja Romov na simpoziju in kulturni prireditvi.

»V vsa naselja smo šli, vse smo povabili k sodelovanju. Ne bomo mi govorili o njih, sami naj spregovorijo o sebi, sami naj se predstavijo. Da pokažejo, da so naše predstave, stereotipi o njih marsikdaj zgrešeni«. (Adamič, Grosupeljski odmevi, št. 5, maj 2007)

V svojih izjavah se Podvršičeva drži enega od treh temeljnih načel pri komunikaciji z mediji in sicer realnega poudarjanja pozitivne vloge simpozija, pri tem, da omeni tudi težave, na katere so organizatorji naleteli. Prispevek »diha« skozi pozitivno predstavljanje podobe grosupeljske romske skupnosti, kar pripomore k preseganju predsodkov, ki sicer prežemajo lokalni vsakdanjik. To je opaziti tudi v njeni sledeči izjavi:

»Da so se ljudje, o katerih smo gojili samo negativne predsodke, brez oklevanja vključili v sodelovanje«. (Adamič, Grosupeljski odmevi, št. 5, maj 2007)

Na prvi dan simpozija v Grosupljem (17.05.2007) sta bila objavljena dva prispevka na to temo, in sicer v Delu in Dnevniku.

Medtem, ko prispevek v Dnevniku (Zorko, 17.05.2007) bolj podrobno opisuje tridnevni program simpozija, pa se avtor članka v Delu (Rajšek, 17.05.2007) posveti opisovanju vzrokov in namenu le-tega, skozi besede pobudnice simpozija, študentke Ane Podvršič. Le-ta na samem začetku pove, da jo je k organizaciji simpozija privedlo spoznanje, da so Romi v vsakdanjem življenju spregledani, kar je jasen dokaz sodobnega rasizma. Kot njeno izjavo povzame avtor:

Po njenem mnenju se jih neprestano prikazuje, kot da na tem svetu živijo zgolj zato, da nič ne delajo in da jemljejo socialno pomoč«. (Rajšek, Delo, 17.05.2007)

Podvršičeva v svoji izjavi opozarja na splošne predsodke večinske družbe, kamor spadajo tudi mediji, saj je jasno, da je večina laične javnosti o Romih obveščena preko medijev, ki s svojim načinom pisanja še prepogosto utrjujejo diskriminatoren diskurz.

Avtor je v svoj prispevek vključil tudi izjavo predsednika Zveze Romov Slovenije, ni pa vključil niti ene izjave pripadnika grosupeljske romske skupnosti, ne glede na to, da je bil simpozij organiziran ravno zato, da svoj »glas« dobijo tudi Romi iz te občine.

O poteku simpozija in njegovem vsebinskem delu so poročali štirje mediji in sicer, Delo, Dnevnik, Grosupeljski odmevi ter spletna stran FSD info.

Mojca Zorko v Dnevniku (19.05.2007) poroča o prvem dnevu simpozija, kjer je bilo govora o manjšinah v medijih, rasizmu do Romov in segregaciji. Predstavljena je bila tudi raziskava Romi v Grosupljem, ki je pokazala, da se Romi v Grosupljem čutijo izključene in da si jih okoli 20% želi več stika z večinskim prebivalstvom.

Avtorica je v svoj prispevek vključila izjave udeležencev okrogle mize ter povzela izjavo Bruna Brajdiča, romskega pomočnika v šoli. Mag. Gorazd Kovačič s Filozofske fakultete je že v samem uvodu opozoril na diskriminiranost Romov skozi dejstvo, da niso priznani kot narodnostna manjšina:

»...saj nimajo, denimo, omogočene dvojezičnosti v šolah in javnih ustanovah«. (Zorko, Dnevnik, 19.05.2007)

Dalje avtorica povzema njegovo izjavo, da je posledica zgoraj povedanega dejstvo, da zaradi slabega poznavanja sloveščine romski otroci težje sledijo pouku, so zato manj uspešni in imajo tako slabše pogoje za nadaljnje izobraževanje in zaposlitev.

Dejstvo, da gre za precej širši problem, kot je slabo znanje slovenskega jezika, pa je zaznati iz povzete izjave romskega šolskega pomočnika Bruna Brajdiča, ki pravi:

»...da mnogi otroci ne hodijo redno v šolo, ker se na primer zjutraj ne zbudijo pravi čas, ker ni elektrike«. (Zorko, Dnevnik, 19.05.2007)

Iz prispevka je zaznati kritiko udeležencev simpozija, usmerjeno na lokalno oblast, saj na okrogli mizi ni bilo prisotnih veliko predstavnikov občine, ki bi lahko ponudili določene odgovore ter da nekateri simpozija sploh niso želeli imeti. Tudi organizatorji so potrdili, da so jim mnogi odsvetovali, naj bi na simpozij povabili tudi Rome, kar kaže na izključevanje

Romov iz lokalne skupnosti ter na nepripravljenost reševanja težav ne glede na dejstvo, da naj bi ravno simpozij pripomogel k večjemu vključevanju oz. preseganju izključenosti.

Avtorica dalje v prispevku opisuje izsledke raziskave o bivanjskih pogojih, iz česar je moč jasno videti, da Romi bivajo v izredno slabih razmerah, brez osnovne infrastrukture.

Brankica Petković iz Mirovnega inštituta je spregovorila o pomembnosti romskega svetnika, ki bi lahko veliko pripomogel k lažjemu komuniciranju z Romi, kar vsekakor problematizira kontekst, saj je za reševanje kompleksnih težav, s katerimi se srečujejo Romi, potrebno narediti še vse kaj več, kot le priskrbeti zaposlitev in omogočiti izobraževanje.

Bojan Rajšek v Delu (22.05.2007) opisuje tretji dan simpozija, ko je potekala okrogla miza o vprašanju urejanja infrastrukture v romskih naseljih, na kateri so sodelovali tudi predstavniki grosupeljske romske skupnosti.

Simona Žnidarec Demšar z Ljubljanske Fakultete za socialno delo je opozorila na t.i. segregacijo, ko Romi ne morejo kupiti ali najeti stanovanja v Grosupljem, ker tega ne dovolijo bližnji sosede. Gre za rasizem in diskriminacijo ter socialno izključevanje s strani večinskega prebivalstva.

V nadaljevanju prispevka je podana izjava župana občine Grosuplje, ki kaže rabo strategije »grešnega kozla«, katere namen je prenesti krivdo oz. odgovornost za nastale težave na tretjo stranko, v tem primeru državo.

»Največja napaka države je, da teh zemljišč (kjer so naseljeni Romi, op.a.) ni izvzela iz denacionalizacijskega zakona, temveč je Rome z zemljišči vred vrnila denacionalizacijskim upravičencem«. (Rajšek, delo, 22.05.2007)

Župan pa krivdo za nastale težave ne delegira samo državi, temveč tudi lastnikom zemljišč, na katerih živijo Romi, ker postavljajo nesprejemljive cene za odkup le-teh ter samim Romom, ki jih je obtoževal, da so mu grozili. Kot odgovor na županove besede je v prispevku zaslediti povzeto izjavo Jožeka Horvata – Muca, ki kaže na pomembnost opozarjanja na neenake možnosti:

»...in da družba ne more pričakovati, da se bo skupina ljudi, ki je bila več desetletij odrinjena na rob, nenadoma začela obnašati tako kot tisti, ki imajo ves čas dobre socialne in ekonomske možnosti«. (Rajšek, Delo, 22.05.2007)

Socialna izključenost pomeni otežen ali onemogočen dostop do možnosti, ki jih imajo drugi. Treba se je zavedati, da je izhodiščni položaj človeka izjemno pomemben. Glede na to, da Romi živijo v naseljih, ki so najpogosteje locirana na obrobjih lokalnih skupnosti ter da so njihovi stiki s prebivalci lokalnih skupnosti načeloma šibki, je jasno, da imajo zaradi pomanjkanja socialnih mrež izven naselij omejen dostop do različnih življenjsko pomembnih virov, kar ohranja *status quo* in izključenost Romov.

Poleg prispevka je dodana še notica o kulturni prireditvi ob zaključku simpozija, kjer avtor opiše dogodek po njej, ki kaže, da so taki dogodki še kako pomembni za lažje vključevanje romske skupnosti v lokalno skupnost in preseganje predsodkov.

»Po prireditvi me je nagovoril znanec, ki ne velja ravno za simpatizerja grosupeljskih Romov, in hitel pripovedovati, da tako lepega in zanimivega kulturnega programa ni doživel že dolgo«. (Rajšek, Delo, 22.05.2007)

Prispevka Marije Samec (Grosupeljski odmevi, št. 6, junij 2007) in Jasmine Zaman (FSD info, 18.06.2007) nosita enak naslov »Romano Čačipe – namišljene podobe« in oba zelo podrobno opisujeta potek celotnega simpozija ter zaključno kulturno prireditev.

Obe avtorici sta vse izjave povzemali ter svoja prispevka obogatili z veliko slikovnega gradiva s samega simpozija ter ravno tako iz kulturne prireditve.

Prispevkov ne bom podrobneje analizirala, opozorila bom le na nekaj bistvenih izjav, ki kažejo na pomembnost vključevanja romske skupnosti v lokalno skupnost oz. možne načine za preseganje izključevanja.

Tako je v prispevku Marije Samec (Grosupeljski odmevi, št. 6, junij 2007) moč zaslediti povzete izjave dr. Janeza Kreka, docenta za filozofijo na Pedagoški fakulteti, o vzrokih za slab uspeh romskih otrok v šoli ter nekaj možnih rešitev za preseganje teh težav.

»..., izobraževanje pa razširiti z vsebinami, ki se tičejo romskega življenja, da bo otrokom bliže, omogočiti dodatno učno pomoč in do neke mere prilagoditi standarde. Romski otroci niso otroci s posebnimi potrebami,...«. (Samec, Grosupeljski odmevi, št. 6, junij 2007)

Ključnega pomena je, da se, kadar je govora o težavah, sočasno išče tudi možne poti iz njih, da se ne delegira vse odgovornosti etnični skupnosti, temveč da se pripadniki večinske družbe zavedamo svojega deleža odgovornosti ter moči, ki nam jo pripadnost večinskemu delu prinaša.

V istem prispevku naletimo tudi na povzeto izjavo romskega pomočnika v osnovni šoli Bruna Brajdiča, ki je govoril o začetnem strahu pred vstopom v kolektiv, kar kaže tudi na nezaupanje s strani Romov do institucij, ki je logična posledica njihovih predvsem negativnih izkušenj z le-temi. Gospod Brajdič v razredu pomaga učiteljici premagovati jezikovne težave in poleg tega otrokom omogoča lažje vključevanje v izobraževalni sistem.

»Tako se romski otroci ne čutijo odrinjene in hodijo v šolo«. (Samec, Grosupeljski odmevi, št. 6, junij 2007)

Glede na to, da je dominantna družba tista, ki definira način komunikacije, prihaja do tega, da imajo romski otroci pri vključevanju v redni šolski sistem velike težave ravno zaradi slabega znanja slovenskega jezika, kar posledično vodi do njihovega izključevanja ali do preusmeritve v šole s prilagojenim programom. Zatorej je delo romskega pomočnika izredno pomembno, saj po eni strani preprečuje, da bi se romske otroke preusmerjalo v manj zahtevne oblike izobraževanja, po drugi strani pa pripomore k pridobivanju izkušenj multikulturalnosti tako učiteljici kot učencem, pripadnikom večinske družbe.

Ena od največjih težav, s katero se srečujejo Romi, je neurejenost bivanjskih razmer in lastniških struktur ozemelj, na katerih živijo. Tako je mag. Simona Žnidarec Demšar opozorila, da če Romi želijo narediti dvig v socialni hierarhiji, to pogosto pomeni prostorski premik, a hkrati to velikokrat pomeni tudi identitetni premik (zanikanje romske identitete):

»...ker izbira za bivanje izven getoiziranega področja ne zavisi le od odločitve in možnosti posameznega Roma, temveč pogosto zavisi od sprejemanja ali zavračanja večinske družbe«. (Zaman, www.student-info.net/fsd, 18.06.2007)

Zgornja izjava nakazuje možno pot preseganja omenjene težave, namreč razmislek o možnem dialogu med Romi in večinsko družbo, razmislek o omogočanju vstopa Romov v lokalno skupnost s strani večinske družbe, ki vsekakor ima to moč, vprašanje pa je, ali jo želi uporabiti za lajšanje vključevanja ali pač za izključevanje.

Eden od možnih načinov preseganja izključevanja pa je tudi kultura, kar se je lepo pokazalo ob zaključku simpozija, ko se je grosupeljska romska skupnost prvič predstavila s kulturnim programom, ki ga je ob pomoči prostovoljk pripravila sama.

Kot to zapiše pripadnik lokalne skupnosti v mesečniku Grosupeljski odmevi (št. 6, junij 2007):

»S simpozijem je bila predstavljena romska resnica, romano čačipe. Z njim so Romi kot lokalna skupnost in kot posamezniki stopili v naš javni prostor, v našo resničnost. Stopili so dostojanstveno in kulturno, zato smo popolnejši in bogatejši«. (Muller, Grosupeljski odmevi, št. 6, junij 2007)

V analizi poročanja o vključevanju in preseganju izključevanja romske skupnosti iz lokalne skupnosti je zaznati pretežno dobro prakso poročanja o romski skupnosti. O temi sicer govori pretežno večinsko prebivalstvo, vendar so »glas« dobili tudi pripadniki romske skupnosti, deloma v konkretnih izjavah, deloma v povzetih. Izredno pomemben je prispevek Romkinje, ki pokaže pomembnost sodelovanja Romov in Neromov ter ravno tako opozarja na predsodke večinske družbe. Veliko je izjav pripadnikov večinske družbe, ki opozarjajo na pomembnost participiranja Romov v lokalni skupnosti in na nevarnost medijskih reprezentanc Romov, ki le-te večinoma prikazujejo v negativni luči. Ravno tako je iz prispevkov zaznati problematiziranje konteksta, opozarjanje na vse vrste izključevanj ter načinov, ki vplivajo na oblikovanje imaginarnih predstav o Romih.

Vprašanje romskega svetnika v občini Grosuplje

O vprašanju romskega svetnika v občini Grosuplje je bilo v analiziranem obdobju objavljenih največ prispevkov. Od skupaj 36 prispevkov jih 15 omenja tudi krovni Zakon o romski skupnosti, zato bom te prispevke analizirala v naslednjem področju raziskovanja – Država. Izjave in zapisi se v prispevkih o vprašanju romskega svetnika pogosto podvajajo, zato ne bom analizirala vsakega članka posebej, temveč le izpostavila rdečo nit poročanja o tej temi. V medijskih tekstih, ki so poročali o omenjeni temi, je nastopilo več sogovornikov in sogovornic, v glavnem so to bili predstavniki različnih institucij in le v petih prispevkih (Delo, 08.12.2005; Delo, 10.01.2006; Grosupeljski odmevi, oktober 2006; Delo, 01.02.2007 in Dnevnik, 28.05.2007) so dobili »glas« predstavniki romske skupnosti. Od tega so v treh prispevkih spregovorili pripadniki grosupeljske romske skupnosti, v ostalih dveh pa predsednik foruma romskih svetnikov Darko Rudaš ter predsednik Zveze Romov Slovenije Jožek Horvat – Muc.

V prispevku Bojana Rajška je spregovorila Romkinja Nada Hudorovac, ki je razložila (tako piše avtor prispevka), da se Romi iz petih romskih naselij v Grosupljem, ki so med seboj sprti, nikoli ne bodo zedinili za svojega skupnega predstavnika.

» Po mojem trdnem prepričanju bi bilo še najbolje, da naše interese zastopa Slovenec«.

(Bojan Rajšek, Delo, 10.01.2006)

Seveda je to le eno mnenje in ga ne bi smeli posploševati, vendar je prispevek zastavljen tako, da je kaj hitro lahko vzdrževalec obstoječih stereotipov, saj navedeni izjavi sledi »razlaga«, da so Romi med seboj sprti (Romi kot problem) in se ne bodo »nikoli« zedinili za svojega predstavnika. Avtor članka ne navaja nobenega drugega sogovornika, ki morda ima drugačno mnenje, ravno tako pa ne navaja, ali so Romi informirani o tem, da je romski svetnik predpogoj za kandidiranje na razpisih Službe Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko, ki dodeljuje sredstva tudi za urejanje infrastrukture romskih naselij.

Naslednja izjava zdaj že bivšega predsednika romskega društva Romano Čačipe Grosuplje se nanaša na vprašanje novinarki o morebitni udeležbi Romov na volitvah za romskega svetnika:

»Ne vem. Lahko, da tudi noben – a ne gre za to. Radi bi imeli pravico, potem pa bi se odločali, ali bi šli na volitve ali ne«. (Žnidarec Demšar, Grosupeljski odmevi, št. 10, november 2006)

Zgornja izjava lepo pokaže zgoraj omenjeno, da je pomembno v medijskem poročanju izpostaviti različna mnenja, saj je izjava bivšega predsednika romskega društva diametralno nasprotna izjavi pripadnice romske skupnosti iz Grosupljega. Gre za osnovno spoštovanje človekovih pravic ter s tem omogočanje možnosti izbire. Pisanje avtorice je vsekakor primer dobre prakse poročanja, saj je v tekstih pomembno izpostaviti različna mnenja, ki kažejo na širši kontekst problema.

Še en prispevek, kjer so predstavniki romske skupnosti imeli možnost predstaviti svoj pogled na zadeve, je zaslediti v Dnevniku (28.05.2007), kjer je govora o vprašanju romskega svetnika ter o vprašanju lastništva zemlje, na kateri živijo Romi, o katerih je bilo govora na simpoziju v Grosupljem. Vse izjave predstavnikov romske skupnosti so povzete.

»Predsednik Zveze Romov Slovenije Jožek Horvat – Muc je zato poudaril, da če bi romski svetnik v občini obstajal, bi občina imela legitimnega sogovornika...«. (Zorko, Dnevnik, 28.05.2007)

»Bruno Brajdič, Rom iz naselja Oaza, je izpostavil tudi vprašanje možnega lastništva zemlje«. (Zorko, Dnevnik, 28.05.2007)

Glede na to, da se rdeča nit poročanja o vprašanju romskega svetnika v Grosupljem nanaša na konstantno nespoštovanje odločbe ustavnega sodišča ter na mehanizme, ki jih župan in občinski svetniki občine Grosuplje uporabljajo za upravičevanje nepokorščine, bo tudi pričujoča analiza sledila poročanju na tak način. Tako bom najprej analizirala, kdo vse je izvajal pritisk na občino Grosuplje in na vlado, da bi se ta problem rešil; dalje bom analizirala mnenja vodij občinskih svetniških klubov; ozrla se bom na konstantno umikanje točke tega vprašanja z dnevnega reda; nato bom analizirala zahtevo občinskih svetnikov o ponovnem pregledu kriterijev, zaradi katerih se je občina Grosuplje znašla na listi občin, ki morajo zagotoviti romskega svetnika in zaključila z analizo nove vladne uredbe, ki naj bi določala merila o avtohtonosti romske skupnosti.

Občina Grosuplje je edina izmed 20 občin, v katerih Zakon o lokalni samoupravi od leta 2002 predvideva romskega svetnika, a je zakonu in državi še vedno nepokorna. Eden od inštrumentov za razrešitev tega problema je člen 90a-č Zakona o lokalni samoupravi, ki določa razloge in postopke za razpustitev občinskega sveta in razrešitev župana, kar lahko stori le državni zbor na predlog vlade.

Tako je v prispevku »Romi zahtevajo razpustitev občinskega sveta« (Delo, 08.12.2005) zaslediti zapis:

»...je Zveza Romov Slovenije na vlado naslovila zahtevo, da začne postopek za razpustitev občinskega sveta«. (Rajšek, Delo, 08.12.2005)

Iz istega prispevka je moč razbrati, da je državni sekretar na ministrstvu za lokalno samoupravo in regionalno politiko Franci Rokavec grosupeljsko občino pozval, da imenuje posebno komisijo za sestavo volilnega imenika pripadnikov romske skupnosti in da razpišejo volitve. Pri tem jih je hkrati poučil, da je odločbe ustavnega sodišča treba spoštovati ter da je tako odklanjanje njene izvršbe v demokratični pravni državi nedopustno.

Iz izjave sekretarja zgoraj omenjene službe je zaznati, da je bilo podanih opozoril že več, vendar očitno brezuspešnih:

»Mi jih nismo pustili pri miru, ampak smo jih ves čas opozarjali, da morajo izpolniti odločbo ustavnega sodišča«. (Rajšek, Delo, 08.12.2005)

Gre za dejstvo, da občinski svet lahko razpusti le državni zbor na predlog vlade in zatorej je nedoumljivo, da se Ministrstvo za lokalno samoupravo in regionalno politiko po večkratnem

brezuspešnem pozivanju občinskega sveta občine Grosuplje, naj spoštuje odločitev ustavnega sodišča, ni obrnilo direktno na vlado z zahtevo po razpustitvi občinskega sveta in razrešitvijo župana.

Sam proces delegiranja odgovornosti in prelaganja tega težkega bremena z enih ramen na druga je lepo opisan v prispevku Simone Žnidarec Demšar, ki nazorno pokaže, da prelaganje odgovornosti za razreševanje nespoštovanja zakonodajno zagotovljenih pravic ni naključje, ampak je odraz izključevalne politike.

»...je predviden postopek za razrešitev župana oziroma razpustitev občinskega sveta v Grosupljem. Urad za narodnosti je izvršitev omenjenega postopka predlagal Ministrstvu za javno upravo, vendar je omenjeno ministrstvo odstopilo pristojnost službi vlade za lokalno samoupravo, ta pa je pojasnila, da je že julija lani pozvala župana Grosupljega, a se do danes še ni nič spremenilo«. (Žnidarec Demšar, Grosupeljski odmevi, št. 10, oktober 2006)

Do danes so z vlade samo enkrat zagrozili, da bodo državnemu zboru predlagali razpustitev grosupeljskega občinskega sveta, in sicer teden dni pred lokalnimi volitvami 2006, ko je tudi Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko sporočila, da bo ta isti postopek predlagala vladi v primeru, da tudi novoizvoljeni občinski svet ne bo ravnal v skladu z zakonom in odločbo ustavnega sodišča.

Zgodilo se ni seveda nič od tega. Kot v Mladininem članku »Bo vlada res...« piše Peter Petrovčič, pa se je potrebno vprašati, ali bo obstoječa vlada ta inštrument resnično kdaj uporabila, saj, kot piše avtor:

»Treba je pač vedeti, da z razpustitvijo občinskega sveta zaradi neupoštevanja instituta romskega svetnika grozi vlada, ki sicer romska vprašanja rešuje po domače. Ista politična opcija, ki je s preselitvijo Romov zakrivila eno najhujših kršitev človekovih pravic v širšem evropskem prostoru in to podkrepila še z rušenji romskih naselij...« (Petrovčič, Mladina, 13.01.2007)

Zadnji prispevek, ki omenja pritiske raznih institucij na vlado oziroma občinski svet glede tega vprašanja, je članek v Delu (01.02.2007), kjer je v zaključku omenjeno razočaranje foruma romskih svetnikov zaradi nespoštovanja odločbe ustavnega sodišča s strani občine Grosuplje. Iz prispevka je zaslediti napoved sklica izrednega sestanka foruma romskih svetnikov. Povzeta je izjava njihovega predsednika Darka Rudaša:

»Pričakuje, da se ga bodo udeležili tudi predstavniki vlade in urada za narodnosti, da jim pojasnijo, zakaj se odločba ustavnega sodišča ne uresniči prav v Grosupljem, kjer imajo številno romsko skupnost«. (Rajšek, Delo, 01.02.2007)

Iz analize izvajanja pritiska na vlado oz. občinski svet in župana občine Grosuplje je razvidno, da je zahtevo za razpustitev občinskega sveta in razrešitev župana neposredno zahtevala le Zveza Romov Slovenije, vse ostale inštitucije pa so le pozivale občinski svet k spoštovanju odločbe ustavnega sodišča. Nobena izmed njih pa nikoli ni neposredno zahtevala od vlade, naj državnemu zboru predlaga razpustitev občinskega sveta. Ves čas gre za igro delegiranja odgovornosti, gre za simbolni, prikriti rasizem, katerega značilnost se kaže v pasivnem odklanjanju, v ignoriranju.

Glede na to, da občinski svetniki ves čas umikajo točko vprašanja romskega svetnika v občini Grosuplje z dnevnega reda, je smiselno analizirati njihova mnenja, saj so kot oblastne inštanice praktično prvi zavezani k spoštovanju zakonov.

V prispevku »Država prelaga romske zadeve na občine« (Delo, 14.12.2005) je podanih sedem izjav vodij svetniških klubov glede glasovanja o spremembi statuta, ki bi omogočil romskega svetnika v tej občini.

Tri izjave so izrazito negativno usmerjene, dve izrazito pozitivno, dve pa imata konotacijo izmikanja opredelitvi do tega vprašanja.

Tako so Mihael Kadunc (Nsi), Dušan Hočevnar (SDS) in Mitja Novak (SMS) proti spremembi statuta. Njihovi razlogi so sicer različni, enotni so si le v tem, da vsi trije delegirajo odgovornost nekomu drugemu.

»Moje mnenje je, da romskega svetnika v Grosupljem ne potrebujemo. Kdor se želi politično udeleževati, ima možnosti, da se vključi v katero od političnih strank«. (izjava Mihaela Kadunca, op.a.)

»Ustavno sodišče se je odločilo na osnovi zakona o lokalni samoupravi, ki ga je sprejela prejšnja vlada, zato je odgovorna tudi za napovedano internacionalizacijo romskih težav v Grosupljem«. (izjava Dušana Hočevnarja)

»Zavedam se, da je neizpolnitev ustavne odločbe problematična, toda dokler bo večina Romov prejemala izdatno socialno pomoč in ne bo spoštovala zakonov, ne bom glasoval za spremembo statuta«. (izjava Mitje Novaka, vse tri izjave so objavljene v Delu, 14.12.2005)

Kot je razvidno iz zgoraj zapisanih izjav, se odgovornost prelaga ali Romom samim ali pa kar prejšnji vladi. Zanimivo je, da Mitja Novak izpostavlja nespoštovanje zakonov, pri tem, da neizvrševanje ustavnih odločb s strani grosupeljskega občinskega sveta pomeni eklatantno kršenje načel pravne države.

To dejstvo potrjuje tudi izjavi Dejana Vuga (LDS) in Dušana Ivana Lavriča (SD), ki smatrata, da je v demokratični in pravni državi potrebno spoštovati odločbo ustavnega sodišča, ne glede na to, ali se z njo strinjata ali ne.

»Ne glede na to, ali se z ustavno odločbo strinjam ali ne, jo je treba spoštovati, saj smo v nasprotnem primeru opravili z demokracijo«. (izjava Dejana Vuga)

»...odločbo ustavnega sodišča je treba spoštovati, saj smo vendar pravna in demokratična država«. (izjava Dušana Ivana Lavriča, obe izjavi v Delu, 14.12.2005)

Treba je povedati, da je iz zgornjih dveh izjav sicer moč sklepati, da se del občinskih svetnikov vendarle nagiba v smer spremembe občinskega statuta, vendar kot bo vidno iz analize umikanja točke z dnevnega reda, so si določeni svetniki očitno premislili, saj se je večkrat zgodilo, da je celoten občinski svet soglasno izglasoval umik točke romskega svetnika z dnevnega reda.

Iz izjav Matjaža Trontlja (SLS) in Jožeta Širelja (neodvisni) je moč zaznati izmikanje opredelitvi pri glasovanju za ali proti spremembi statuta, za to pa navajata tudi vsak svoj razlog:

»Kot svetnik doslej še nisem zasledil tehtnih utemeljitev, zakaj je prav naša občina med dvajsetimi romskimi občinami«. (izjava Matjaža Trontlja)

»Najbolje bi bilo, če bi občina sprožila postopek za črtanje tistega člena v zakonu o lokalni samoupravi, ki določa svetniško mesto Romu v našem občinskem svetu«. (izjava Jožeta Širelja, obe izjavi v Delu, 14.12.2005)

Pri obeh izjavah gre ponovno za delegiranje, s tem, da gospod Šircelj predlaga rešitev, ki bi dejansko še bolj izključila romsko skupnost in ji onemogočila participiranje v lokalni skupnosti na višji ravni. Zanimivo je, da se večina svetnikov z vsemi štirimi brani romskega svetnika, kot da se ne bi zavedali pomembnosti vmesnega člana pri pogovorih in reševanju težav med Romi in večinskim prebivalstvom. Prav raven ravnotežja moči v družbi je prvi pogoj za demokracijo, ki pridobi kakovost, če se ji posreči vključiti prej izpuščene skupine ljudi.

Umikanje točke o spremembi statuta z dnevnega reda je tudi ena od značilnosti poročanja o vprašanju romskega svetnika v občini Grosuplje.

Izredno pogosti izrazi, ki se pojavljajo v poročanju o omenjeni temi, so: »zavračanje, enotni, soglasno, strinjali«, kar kaže na dokajšnjo enotnost občinskih svetnikov glede tega vprašanja, ne glede na to, da je župan Janez Lesjak potožil, da je spremembo statuta na občinskih sejah že večkrat predlagal. Tako je v prispevku Bojana Rajška (Delo, 08.12. 2005) zaslediti tudi županovo izjavo, ki odraža njegovo nemoč:

»V tem trenutku ne vidim izhoda, saj nekateri člani sveta odločno poudarjajo, da naj jih s to stvarjo ne obremenjujem več«. (Rajšek, Delo, 08.12.2005)

Značilnost, ki je stalna spremljevalka poročanja o umikanju te točke z dnevnega reda, je prepričanje občinskih svetnikov, da je bila občina Grosuplje uvrščena na seznam t.i. romskih občin brez utemeljenih razlogov in izdelanih meril, o čemer bo tekla analiza kasneje.

Tudi v prispevku »Posmeh odločbi ustavnega sodišča« (Rajšek, Delo, 27.01.2006) je zaslediti, da so bili svetniki ne glede na politično pripadnost že v četrto spet enotni in niso spremenili občinskega statuta. Gre za konstantno izmikanje in prelaganje odgovornosti na državo, ne glede na to, da naj bi v pravni državi zakone spoštovali vsi enako.

Občinski svetniki pa odgovornost za lastno neupoštevanje odločbe ustavnega sodišča delegirajo tudi samim Romom, kar je zaslediti iz prispevka v Mladini (07.10.2006), kjer so občinski svetniki sabotirali seje, na katerih naj bi v skladu z novo zakonodajo dopolnili občinski statut in s tem formalno omogočili izvolitev romskega svetnika.

»Poleg pregovarjanja o pojmih »avtohtonosti« in »številnosti«, ki naj bi določala, ali so Romi sploh manjšina, so lokalni politiki glasno zatrjevali, da se v njihovih občinah nobeden od Romov ne bo javil za kandidata«. (Hahonina, Mladina, 07.10.2006)

Dokler bodo politične razprave producirale in ohranjale etnične meje med Romi in dominantno skupino, bodo s tem prispevale k neuravnoteženosti moči, neenakosti, izključenosti, nepravilnosti in s tem k nezmožnosti vplivanja na družbene spremembe. Nepokorščina občinskih svetnikov in umikanje točke spremembe statuta z dnevnega reda sta stalnica tudi v letu 2007.

Tako v mesečniku Grosupeljski odmevi (št. 1-2, januar –februar 2007) v samem uvodu naletimo na zapis, da so nekateri svetniki iz različnih političnih okolij na 3. seji občinskega sveta predlagali umik nekaterih točk z dnevnega reda, med njimi tudi točko Osnutek sprememb in dopolnitev Statuta občine Grosuplje, ki so jo potem soglasno tudi umaknili. Kot je razvidno iz prispevka Bojana Rajška, so občinski svetniki še vedno prepričani, da njihova občina ne spada na seznam »romskih« občin.

»Med njimi namreč prevladuje prepričanje, da jim je država naredila krivico, saj romska skupnost v tej primestni občini »ni in nikoli ni bila avtohtona««. (Rajšek, Delo, 01.02.2007)

Koncept avtohtonosti je še ena stalnica pročanja, kadar je posredi vprašanje romskega svetnika. Sam koncept je sporen, saj si nekdo, ki se je odločil, da bo na nekem ozemlju živel danes, zasluži iste pravice kot tisti, ki tu živi že desetletja. V 65. členu Ustave RS piše, da »položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon«. Ta člen torej govori o romski skupnosti, ki živi v Sloveniji, ne pa le o tistih Romih, ki so tukaj avtohtoni. Avtohtonost je popolnoma preživet koncept, ki pri varstvu manjšin ne zdrži več. V interesu vseh občin, kjer Romi živijo, bi moralo biti, da imajo romskega svetnika, saj se z njim vzpostavlja komunikacija med večinskim prebivalstvom in Romi ter se tako težave v občinah lažje rešujejo.

Tudi na januarski redni seji občinskega sveta v Grosupljem je bila točka soglasno umaknjena z dnevnega reda. V mesečniku Grosupeljski odmevi (št. 3, marec 2007) je avtor Jože Miklič podal datumski pregled obravnave spremembe in dopolnitev 16. člena statuta, kar lepo pokaže, da se točka ni obravnavala že od konca leta 2004.

»...že petkrat obravnaval spremembo in dopolnitev 16. člena statuta (03.07.2002, 25.08.2002, 18.12.2002, 23.01.2003, 27.10.2004). Kljub temu spremembe in dopolnitve statuta ni potrdil ali pa je točko umaknil z dnevnega reda«. (Miklič, Grosupeljski odmevi, št. 3, marec 2007)

Nedoumljivo je, da v državi, ki se razglša za pravno in demokratično, lahko nepokorščina občinskih svetnikov traja že polnih pet let, pri tem, da ima ta ista država vse inštrumente, s katerimi bi lahko z »enim zamahom« razpustila občinski svet in razrešila župana ter tako pripomogla k spoštovanju odločbe ustavnega sodišča in posredno k izvolitvi romskega svetnika v občinski svet. Dejstvo, da se to še ni zgodilo, daje misliti, da gre pri vsem skupaj za načrtno izključevanje romske skupnosti, in to s strani najvišjih političnih inštant.

Poročanje o zahtevi občinskih svetnikov o ponovnem pregledu kriterijev, zaradi katerih se je občina Grosuplje znašla na listi občin, ki morajo zagotoviti romskega svetnika, sovpada s poročanjem o umiku točke o spremembi statuta.

Tako je v Delu (27.01.2006) zaslediti zapis, da občinski svetniki od zakonodajalca jasno in glasno zahtevajo, da jih izvzame iz Zakona o lokalni skupnosti, ki jih uvršča na seznam »romskih« občin.

» Od vlade oz. urada za narodnosti zahtevajo, da ponovno prevetrijó merila, po katerih se je občina sploh znašla med romskimi občinami«. (Rajšek, Delo, 27.01.2006)

Svojo zahtevo upravičujejo s podatki Statističnega urada RS iz leta 2002, po katerih se niti en prebivalec grosupeljske občine ni opredelil za Roma, kar je za občinske svetnike jasen in uraden dokaz, da avtohtonih Romov v Grosupljem ni ter da se jim z vsiljevanjem romskega svetnika dela krivica.

Dejstvo je, da se po Ustavi RS nihče ni dolžan opredeliti o svoji veroizpovedi, narodnosti itd., zato rej zgoraj omenjeno upravičevanje občinskih svetnikov ne vzdrži. Po podatkih Statističnega urada iz leta 2002 naj potemtaka m v grosupeljski občini Romov sploh ne bi bilo, na kar pa precej bizarno luč mečejo vse dosedaj analizirane izjave pripadnikov grosupeljske romske skupnosti ter ravno tako analiza simpozija in kulturne prireditve Romov v Grosupljem.

Direktor grosupeljske občinske uprave Marko Podvršnik (Delo, 10.01.2006) je ravno tako mnenja, da v Grosupljem avtohtonih Romov ni ter da so se po njegovem mnenju v zakonu znašli le zaradi medijske odmevnosti te problematike. Iz njegovega mnenja je torej moč sklepati, da imajo mediji v našem prostoru tako zelo močan vpliv, da se določena občina lahko »znajde« v zakonu samo zaradi določene problematike, pri čemer ne gre zanemariti dejstva, da izjava prihaja iz ust pravnika. Gre za delegiranje odgovornosti na medije in prikrivanje lastne nepokorščine ustavnemu sodišču.

Zagata okrog pojasnil glede kriterijev in meril tudi v letu 2007 ne jenja. Tako Bojan Rajšek (Delo, 01.02.2007) piše, da se bo točka o spremembi statuta na dnevni red uvrstila šele, ko bodo občinski svetniki od pristojnih državnih institucij pridobili pojasnila, ali grosupeljska občina sploh izpolnjuje merila za romskega svetnika.

»Komisija je namreč ugotovila, da je v postopku zakon o romski skupnosti in da je minister za okolje in prostor Janez Podobnik vsem upravnim enotam z romsko populacijo naložil, da ugotovijo številčnost Romov in status njihovih nepremičnin«. (Rajšek, Delo, 01.02.2007)

Enak podatek najdemo tudi v mesečniku Grosupeljski odmevi (št. 3, marec 2007), pri čemer je dodano, da naj bi se s takim poizvedovanjem ugotovile vse pomembne okoliščine, da neka romska skupnost v določeni občini obstoji.

Zanimivo je, da kadar je govora o problemih, Romi v občini Grosuplje so, ko pa so pod vprašajem njihove z zakonom določene pravice, pa skrivnostno »izginejo« iz lokalne skupnosti oz. se vedno izpostavi vprašanje avtohtonosti.

Svetniki so se torej odločili, da:

»...bodo počakali na odgovor državnega zbora oziroma pristojnih ministrstev na določitev kriterijev za opredeljevanje, po katerih se bo ugotovilo ali občina spada med tiste, ki imajo romske skupnosti, ali ne«. (Miklič, Grosupeljski odmevi, št. 3, marec 2007)

Občinski svetniki torej čakajo. Čakajo na odgovore državnega zbora, čakajo na odgovore pristojnih ministrstev, Romi v Grosupljem pa so tako dvojno kaznovani. Brez svetnika v občinskem svetu nimajo vpliva na občinski proračun, po drugi strani pa so prikrajšani za javno razpisana finančna sredstva, ki so pogojena s priznanim romskim svetnikom v občini. S tem pa se nenehno povečuje njihova socialna izključenost, ki je posledica nepopolnega zagotavljanja socialnih pravic državljanov in državljanek in nepopolnega sodelovanja v sistemih, ki zagotavljajo vključenost državljanov in državljanek v družbo. O socialnem vključevanju ni mogoče govoriti, če ljudje nimajo dostopa do najosnovnejših virov in so izključeni iz odnosov, ki omogočajo družbeno sodelovanje.

05. junija 2007 (spletna stran Mladina/dnevna Mladina) je zaslediti zapis o noveli zakona o lokalni samoupravi, na podlagi katere bo vlada z uredbo določila merila o avtohtonosti romske skupnosti v Sloveniji, kar naj bi bila nova rešitev glede meril, ki določajo, katere občine morajo imeti romske svetnike.

Vlada naj bi tako določila kriterije, na podlagi katerih se opredeli avtohtonost. Na predlagani zakonski člen sta bili vloženi dve dopolnili, od tega eno tehnične narave, drugo, vsebinsko, pa je vložila poslanka Cveta Zalokar Oražem iz skupine nepovezanih poslancev. Kot je razvidno iz povzete izjave:

»Vladni predlog po njenem mnenju ni sprejemljiv z vidika varovanja in uresničevanja načela zakonitosti, saj se s podzakonskimi akti ne sme urejati pravic in pogojev za uresničevanje pravic«. (sta, www.mladina.si/dnevnik, 05.06.2007)

Verjetno je upravičena njena bojazen, da bo vlada s tem občinam prepustila ugotavljanje obstoja avtohtono naseljene romske skupnosti, zaradi česar bi bilo moč pričakovati, da se bodo občine, ki so že doslej nasprotovale zagotovitvi predstavnikov Romov v občinskem svetu, na podlagi vladne uredbe temu izognile. Med take spada tudi občina Grosuplje. S poslanko se strinja tudi Brankica Petković z Mirovnega inštituta, ki se ji zdi taka sprememba zakona nelogična in nerazumljiva:

»Če bi vlada s to uredbo želela razširiti število občin, ki morajo zagotoviti romskega svetnika, potem bi to razumela, vendar v tem primeru avtohtonost ne more biti edini kriterij. Zato se bojim, da bo ta ukrep reduktiven in da se bo število občin z romskim svetnikom zmanjšalo...«. (Zorko, Dnevnik, 07.06.2007)

Dejstvo je, da je avtohtonost ustavno sporna, kajti Ustava ta pojem uporablja le pri italijanski in madžarski manjšini, pri Romih pa ne. Sporno je tudi to, da se nekaj, kar je vezano na človekove pravice, namesto z zakonom določa kar z vladno uredbo, kar je zapisano tudi v prispevku Jožeta Poglajena (Dnevnik, 22.06.2007).

Očitno je torej, da se reševanje vprašanja romskih svetnikov v občinskih svetih ne bo končalo še tako kmalu. Vlada z novimi ukrepi deluje bolj v smeri korakanja nazaj pri uresničevanju človekovih pravic, pri tem, da ne gre spregledati ironije, da je možen sprejem tako spornega ukrepa umeščen ravno v »Leto enakih možnosti za vse«.

Analiza poročanja o romskem svetniku v občini Grosuplje kaže, da je to najbolj »vroča« tema, saj je na to temo objavljenih največ prispevkov. Tudi tu o problemu večinoma govori večinsko prebivalstvo, podanih je le pet izjav Romov, od tega le dve grosupeljskih Romov. Izjava Romkinje je predstavljena v kontekstu, ki kaj lahko vzdržuje obstoječe stereotipe. Pri

poročanju o izvajanju pritiska na vlado glede razpustitve občinskega sveta je razvidno, da si inštitucije delegirajo odgovornost ene drugim, ravno tako pa izjave lokalne oblasti delegirajo odgovornost tudi Romom samim. Pri poročanju o umiku točke spremembe statuta iz dnevnega reda in zahtevi o ponovnem pregledu kriterijev so pogosti izrazi kot »zavračanje«, »enotni« ipd., ravno tako pa se v medijih problem prikazuje na način, da se dobi vtis, da se občinskim veljakom dejansko godi krivica, kar pa ne ustreza dejanskemu stanju. Stalnica poročanja je tudi vprašanje koncepta avtohtonosti. Edina praksa dobrega poročanja je razvidna iz izjav, kjer se opozarja na nevarnost uvedbe meril o avtohtonosti.

DRŽAVA – ZAKON O ROMSKI SKUPNOSTI

V analiziranem obdobju je bilo na temo sprejemanja krovnega Zakona o romski skupnosti objavljenih 15 prispevkov, pri čemer je spremljevalna tema vedno tudi vprašanje romskega svetnika v občini Grosuplje.

V pričujoči analizi tega področja se bom ravno tako kot pri vprašanju romskega svetnika, izognila analiziranju vsakega članka posebej (zaradi podvajanja izjav), osredotočila pa se bom na rdečo nit poročanja o tej temi.

Tako bom analizirala poročanje o pripravi zakona, kamor spada namen zakona, sodelujoči pri pripravi, kaj zakon določa, financiranje itd.; dalje bom analizirala reakcije grosupeljskih občinskih svetnikov na predlagani zakon; nato se bom ozrla na mnenja nekaterih obstoječih romskih svetnikov glede zakona; dalje bom analizirala sprejetje zakona in odzive na le-tega ter se v zaključku ozrla še na nekatere določbe novega zakona, ki so že zaživele.

V analiziranem obdobju so o predlaganem krovnem Zakonu o romski skupnosti govorili predvsem predstavniki večinskega naroda, nekaj pa je tudi izjav pripadnikov romske skupnosti oz. njihovih predstavnikov na lokalni oz. državni ravni. V nobenem zapisu ni zaslediti omembe kakršnekoli raziskave, ki bi bila opravljena med romskimi skupnostmi v Sloveniji glede njihovega mnenja o predlaganem in kasneje tudi sprejetem krovnem Zakonu o romski skupnosti.

V treh prispevkih je zaslediti podrobnejše poročanje o krovnem Zakonu o Romski skupnosti, vsi trije so bili objavljeni v časopisu Delo (20.02.2006, 25.07.2006, 23.11.2006).

V prvem od njih (Delo, 20.02.2006) Matjaž Albreht precej transparentno piše o pripravi omenjenega zakona. Iz prispevka je moč razbrati, koga vse je Urad za narodnosti pozval za posredovanje stališč do tega vprašanja, omenjeno pa je tudi, da je na predlog urada vladna komisija za zaščito romske etnične skupnosti obravnavala vse podane predloge. V prispevku

je podan tudi namen zakona, pri tem, da se je avtorju (po nesreči ?) zapisalo, da romsko problematiko ureja 12 področnih zakonov, kar vsekakor ne drži, kajti takih zakonov je le 11. Kot zapiše avtor:

»Namen zakona je: postaviti temelje za urejanje problematike na vseh področjih življenja Romov, kar je zdaj urejeno v 12 področnih zakonih«. (Albreht, Delo, 20.02.2006)

Drug prispevek istega avtorja (Albreht, Delo, 25.07.2006) se nanaša na poročanje o določenih posebnih pravicah organiziranosti Romov na državni in lokalni ravni ter njihovo financiranje, o ustanavljanju občinskih romskih skupnosti, ki bodo osebe javnega prava ter na koncu še na zagotavljanje sredstev za delovanje Zveze Romov Slovenije. Avtor prispevek zaključi s podatkom o predvidenih sredstvih iz proračuna 2006 za izvajanje enajstih področnih zakonov za romsko skupnost.

»V proračunu za letos je za izvajanje enajstih področnih zakonov za romsko skupnost predvideno 777 milijonov tolarjev, za prihodnje leto pa 805 milijonov tolarjev«. (Albreht, Delo, 25.07.2006)

Avtor navaja impozantne vsote predvidenih finančnih sredstev za Rome, pri tem pa ne napiše, da se sredstva delijo na dvajset »romskih« občin, kar pomeni da je vsaka od teh (če se seveda sredstva delijo enakovredno) upravičena do slabih devetintrideset (39) milijonov tolarjev, kar pa niti ni več tako zelo impozantna vsota.

Na tak način se kaj lahko utrjujejo predsodki, da se za Rome namenjujejo velike vsote denarja, Romi pa »ne delajo nič in le prejemajo socialno podporo«.

V zadnjem prispevku, ki obravnava vsebino predlaganega zakona o romski skupnosti (Delo, 23.11.2006), pa Matjaž Albreht podrobneje opisuje delovna telesa na državni in lokalni ravni, ki bodo skrbela za uresničevanje posebnih pravic romske skupnosti.

Vsi trije prispevki so v bistvu »prepiska« predloge zakona o romski skupnosti in ne vsebujejo nobene izjave niti predlagateljev zakona niti predstavnikov romske skupnosti.

Kot je razvidno že iz analize prispevkov v raziskovalnem področju, ki govori o vprašanju romskega svetnika v občini Grosuplje, so se občinski svetniki dogovorili, da bodo z udejanjanjem odločbe ustavnega sodišča počakali do sprejetja zakona o romski skupnosti

Pričakovali so namreč, da bo omenjeni zakon določil merila za občine, ki bodo morale imeti v svetu predstavnika romske skupnosti.

Iz prispevka Bojana Rajška (Delo, 13.12.2006) pa je razvidno, da se zagata okrog spoštovanja odločbe ustavnega sodišča ne bo razpletla še tako kmalu, saj zakon ni podrobno opredelil meril oz. kot avtor zapiše izjavo župana občine Grosuplje:

»V njem pa je omenjena zgolj avtohtonost romske skupnosti v občini in k temu imajo naši svetniki največ pripomb, saj so prepričani, da Romi v grosupeljski občini niso avtohtoni«.
(Rajšek, Delo, 13.12.2006)

Zgodba o avtohtonosti se ponavlja. Vprašanje avtohtonosti izpostavljajo izključno občinski svetniki in uradniki ter župan občine Grosuplje, in sicer vedno, kadar dobijo opozorilo, da ne spoštujejo odločbe ustavnega sodišča.

Romi kot *Drugi* so pravzaprav implicitni okvir vseh medijskih reprezentacij, saj stopajo v medije kot »zunanji problem«, kot skupnost, ki je hkrati znotraj, a vendarle zunaj širše skupnosti. Romi so zato v medijskih reprezentacijah najpogostejše predstavljeni kot pasivni subjekt, ki pomeni problem.

V prispevku Mojce Zorko (Dnevnik, 02.02.2007) je zaslediti, da občinski svetniki še vedno upajo, da bo novi krovni zakon o romski skupnosti uvedel nove kriterije in občine, ki morajo imeti romskega svetnika. Avtorica v zaključku prispevka izrazi glede tega določeno skepso in zapiše:

»Tako kot je predlog zakona napisan zdaj, tega ne predvideva, kljub temu pa nekateri pričakujejo, da bodo spremembe uvedene z dopolnili v postopku sprejemanja«. (Zorko, 02.02.2007)

Očitno je, da gre za konstantno izmikanje in čakanje na rešitev, ki bi predvsem odgovarjala občinskim veljakom, ker bi v nasprotnem primeru občina Grosuplje že davno imela romskega svetnika.

O odzivu obstoječih romskih svetnikov na predlog zakona o romske skupnosti piše dnevna Mladina (spletna stran Mladina, 06.02.2007). Tako uredništvo v svojem prispevku povzema izjave Darka Rudaša, predsednika Foruma romskih svetnikov o mnenju in tudi določenih skepsah, ki jih imajo romski svetniki glede predlaganega zakona.

»Romski svetniki podpirajo njegov sprejem, saj se kaže velika potreba po tovrstvi ureditvi, romske svetnike pa ob tem skrbi vsebina zakona. Romski svetniki namreč želijo vplivati predvsem na konkretne vsebine o zaposlovanju in izobraževanju Romov«. (uredništvo Mladina On-line, www.mladina.si/dnevnik, 06.03.2007)

Področje zaposlovanja in izobraževanja Romov je v predlogu zakona le omenjeno, ni pa nobenih konkretnih rešitev, kar bi lahko pripeljalo do tega, da zakon ne bi reševal perečih obstoječih problemov na teh področjih, ampak ohranil *status quo*.

Prispevek »Posebno slovesen dan Romov« (Zorko, Stanković, Dnevnik, 07.04.2007) vsebuje izjave vodje urada za narodnosti Stanka Baluha in povzeto izjavo Zdenke Cerar, grosupeljske svetnice, o sprejetju novega zakona o romski skupnosti.

Baluh sprejetje novega zakona označuje celo »kot zgodovinski dogodek za Rome«, medtem ko Zdenka Cerar opozarja:

»...da novi zakon uvaja tudi občinske romske skupnosti, ponovno pa ne pojasnjuje, kaj takšne skupnosti so in koliko romskih pripadnikov jih sestavlja«. (Zorko, Stanković, Dnevnik, 07.04.2007)

Iz povedanega je moč sklepati, da nameravajo občinski svetniki še naprej čakati na odgovore na vprašanje o kriterijih in tako nadaljevati s tradicijo nepokorščine odločbi ustavnega sodišča. Iz prispevka pa je ravno tako moč razbrati, da novega zakona ne podpirajo vse romske skupnosti v Sloveniji.

»Medtem, ko ga Zveza Romov Slovenije podpira, del dolenjskih in belokranjskih Romov, ki so se letos odcepili in ustanovili svojo organizacijo, meni, da je zakon nepotreben in da naj za Rome veljajo tisti zakoni, ki veljajo tudi za preostale državljane«. (Zorko, Stanković, Dnevnik, 07.04.2007)

Dejstvo je, da je položaj romske skupnosti doslej urejalo 11 področnih zakonov, ki so še vedno v veljavi, dejstvo pa je tudi to, da so se težave pojavljale med drugim tudi zato, ker se ti zakoni niso povsod izvajali na predpisan način. Npr. v 4. členu sprejetega zakona je moč prebrati, da RS zagotavlja uresničevanje posebnih pravic na področju izobraževanja, kulture, zaposlovanja, urejanja prostora, zdravstvenega in socialnega varstva, itn. Seveda pa iz zakona

ni razbrati, kako država to dejansko zagotavlja in na kakšen način ustvarja pogoje za npr. vključevanje pripadnikov romske skupnosti v sistem vzgoje in izobraževanja. Skepsa obstoječih občinskih svetnikov pred sprejetjem zakona je torej bila utemeljena. Novost od predhodnega stanja predstavlja ustanovitev posebnega delovnega telesa v mestnem oz. občinskem svetu za spremljanje položaja romske skupnosti. Novost je ravno tako ustanovitev Sveta romske skupnosti RS, ki je oseba javnega prava in kateri lahko daje DZ RS, DS RS, vladi,...pobude in mnenja iz svoje pristojnosti, ravno tako pa so zgoraj omenjene državne institucije zavezane pridobitvi predhodnega mnenja sveta, kadar sprejemajo ali izdajajo predpise in druge splošne pravne akte, ki se nanašajo na položaj romske skupnosti. Zgoraj omenjeni prispevek spremlja tudi notica »Odzivi na romski zakon« (Dnevnik, 07.04.2007), v kateri so podane izjave dveh predstavnikov romske skupnosti (Bojan Tudijs, podpredsednik Zveze Romov Slovenije in Zoran Grm, romski svetnik v novomeškem občinskem svetu) ter tri izjave predstavnikov večinske družbe. Odzivi so različni. Janez Podobnik, minister za okolje in prostor ter Bojan Tudijs menita, da je zakon dober in predstavlja pomemben korak k reševanju težav, ki jih ima romska skupnost v Sloveniji:

»Novi zakon predstavlja pomemben korak k izboljšanju položaja Romov v slovenski družbi«.
(izjava Janeza Podobnika)

»Zakon je dober. Bolje kot doslej bo reševal prostorsko problematiko romskih naselij«.
(izjava Bojana Tudijsa)

Nasprotno pa se Silvo Mesojedec, predsednik regijske civilne iniciative za reševanje romske problematike in Alojz Muhič, župan mestne občine Novo mesto ne strinjata z zgornjima izjavama. Iz izjave Alojza Muhiča je celo zaznati odkrit rasizem in pojav NIMBY, ki kaže, da določeni občinski veljaki še vedno ne želijo Romov v svoji sredini. S takimi izjavami se le utrjuje diskurz Mi:oni in širi nestrpnost ter tako daje legitimnost tudi možnim rasističnim dejanjem.

»Novi romski zakon ne rešuje ničesar in ne prinaša nič novega«. (izjava Silva Mesojedca)
»Osebnostno pa sem bil vedno proti takim zakonom, ki dejansko ničesar ne rešujejo. Če bo država posegla v reševanje problematike v določeni občini in bo romska naselja selila ter urejala

zunaj občine, je to dobro. Če pa bo posegala v naselja znotraj občine, bo pa to nekako vsiljeno«. (izjava Alojza Muhiča)

Iz izjave Zorana Grma pa se da zaslutiti veliko mero skepticizma, verjetno izhajajočo iz dosedanjih slabih izkušenj glede izvajanja že obstoječih zakonov, ki urejajo položaj romske skupnosti v Sloveniji:

»Zakona ne želim komentirati, ker je nemogoče predvideti, kako se bo v resnici izvajal«. (izjava Zorana Grma, vse izjave so v Dnevniku, 07.04.2007)

Mojca Zorko (Dnevnik, 10.07.2007) piše o določbi novega zakona o romski skupnosti, ki določa, da morajo občinski sveti 20 občin, ki imajo v skladu z zakonom o lokalni samoupravi romske svetnike, do 28. julija ustanoviti posebna delovna telesa za spremljanje položaja romske skupnosti v občini.

Kot je razvidno že iz samega naslova »V navzkrižju že z drugim zakonom« in tudi iz prispevka, se občina Grosuplje še vedno upira spremembi občinskega statuta in izvolitvi romskega svetnika, posledično pa zato prihaja v navzkriž tudi z določili novega zakona o romski skupnosti.

Kot zapiše avtorica:

»Najmanj za eno občino je že jasno, da se tega zakonsko določenega roka na bo držala. To je občina Grosuplje, kjer so na minuli seji svetniki sprejeli zgolj osnutek sklepa o ustanovitvi takega telesa«. (Zorko, Dnevnik, 10.07.2007)

Očitno je, da občinski svetniki še vedno čakajo na odgovore ministrstva za lokalno samoupravo glede kriterijev za »romske« občine oz. čakajo na novo vladno uredbo, s katero bodo določili (za mnoge nevladne organizacije sporna) merila in kriterije za določanje avtohtonosti romske skupnosti, o čemer je že bilo govora v tej analizi.

Očitno pa je še nekaj drugega, in sicer, da čaka tudi vlada, ki ima edina inštrument, s katerim bi se končno razrešila saga o grosupeljskem romskem svetniku, tako da bi po dolгих letih nepokorščine končno predlagala državnemu zboru, naj razpusti grosupeljski občinski svet in razreši župana ter tako omogoči izvolitev romskega svetnika.

Analiza poročanja o krovnem zakonu o romski skupnosti pokaže, da o temi govorijo predvsem predstavniki večinskega prebivalstva, nekaj pa je tudi izjav predstavnikov romske

skupnosti oz. njihovih zastopnikov na lokalni oz. državni ravni. Spremljevalna tema poročanja o krovnem zakonu je vedno tudi vprašanje romskega svetnika v občini Grosuplje. Določene izjave predstavnikov večinskega prebivalstva oz. lokalnih veljakov kažejo na izmikanje spoštovanja odločbi ustavnega sodišča, ena od izjav pa je rasistična, vzdržuje diskurz »Mi: Oni« in širi nestrpnost.

5. SKLEPI

SLABE PRAKSE POROČANJA

- V prispevkih o izobraževanju ni v nobenem prispevku niti ene izjave pripadnika romske skupnosti, večinoma o tej temi govori večinsko prebivalstvo.
- O izobraževanju Romov se piše malo ali nič.
- Iz nekaterih prispevkov, je zaznati pokroviteljski odnos, ki pa ne problematizira konteksta.
- Odgovornost za probleme se v veliki večini delegira Romom samim.
- V prispevkih o stanovanju je vključena ena sama izjava pripadnika romske skupnosti, sicer pa o temi govorijo le predstavniki večinskega prebivalstva.
- Skozi določene izjave in zapise je moč zaznati delegiranje odgovornosti s strani lokalnih veljakov na državo, pa tudi Romom samim, sploh pri vprašanju romskega svetnika v Grosupljem.
- V medijskih reprezentancah Romov se pogosto uporabljajo strategije, ki omogočajo širjenje nestrpnosti in proizvajajo sovražni govor. Gre za strategijo diferenciacije, strategijo obrambnega delovanja, strategijo obtoževanja žrtve, princip kolektivne krivde in strategijo generalizacije.
- Romi v medijskih reprezentancah večinoma nastopajo kot pripadniki etnične skupnosti in le redko kot posamezniki.
- Zelo pogosta je fraza »romska problematika«.
- V prispevkih o zaposlovanju ni vključena niti ena izjava predstavnika romske skupnosti, o temi govorijo predstavniki večinskega prebivalstva.
- Sogovorniki pa tudi novinarke in novinarji sami vzpostavljajo v medijskih tekstih o Romih binarno razmerje »mi: oni«, v Rome je projicirano tisto, kar je negativno, drugačno, necivilizirano. Tako poročanje je izrazito pri poročanju o različnih oblikah socialnih storitev.
- Romi so v medijskih reprezentancah »subjektivizirani« le pri denarni socialni pomoči.
- Pri poročanju o kaznivih dejanjih je glavni identitetni označevalec pripadnost romski skupnosti in ne izvršitev kaznivega dejanja kot takega. To ohranja predstavo, da Romi prevzemajo kriminalitetne vzorce vedenja.
- V enem od prispevkov o izključevanju Romov iz lokalne skupnosti je podana izjava lokalnega oblastnika, ki legitimira izključevanje Romov.

- V prispevkih o romskem svetniku so večinoma izjave večinskega prebivalstva, podanih je le nekaj izjav Romov.
- Ena od izjav Romkinje je predstavljena v kontekstu, ki lahko vzdržuje obstoječe stereotipe.
- Iz določenih prispevkov je zaznati, da si inštitucije delegirajo odgovornost za težave ene drugim, ravno tako pa delegirajo odgovornost Romom samim.
- V določenih prispevkih se problem romskega svetnika prikazuje na način, da se dobi vtis, da se občinskim veljakom godi krivica, kar pa ne ustreza dejanskemu stanju.
- V prispevkih o romskem svetniku je stalnica tudi vprašanje koncepta avtohtonosti.
- V prispevkih o krovnem zakonu o romski skupnosti so večinoma izjave predstavnikov večinskega prebivalstva, le nekaj je izjav zastopnikov Romov na lokalni oz. državni ravni.
- V skoraj vseh prispevkih o krovnem zakonu o romski skupnosti je spremljevalna tema vprašanje romskega svetnika v občini Grosuplje.
- Določene izjave predstavnikov večinskega prebivalstva kažejo na izmikanje spoštovanja odločbi ustavnega sodišča, ena od izjav pa je rasistična in vzdržuje diskurz »Mi: Oni«.

DOBRE PRAKSE POROČANJA

- V enem od prispevkov o izobraževanju avtorica problematizira kontekst nestrpnosti in opozarja na nevarnost predsodkov.
- V enem od prispevkov o zaposlovanju najdemo eno izjavo, ki je pohvalna do Romov.
- V prispevkih o vključevanju in preseganju izključevanja romske skupnosti iz lokalne skupnosti so »glas« dobili tudi pripadniki romske skupnosti, nekaj pa tudi predstavniki večinskega prebivalstva.
- Izredno pomemben je prispevek Romkinje, ki opozarja na predsodke večinske družbe.
- V prispevkih o preseganju izključevanja Romov je zaslediti veliko izjav pripadnikov večinske družbe, ki opozarjajo na pomembnost participiranja Romov v lokalni skupnosti in na nevarnost medijskih reprezentanc Romov, ki le-te večinoma prikazujejo v negativni luči.
- Iz določenih prispevkov je razvidno problematiziranje konteksta in opozarjanje na vse vrste izključevanj, ki vplivajo na oblikovanje imaginarnih predstav o Romih.

- V enem od prispevkov o vprašanju romskega svetnika se opozarja na nevarnost uvedbe meril o avtohtonosti.

6. PREDLOGI

Potrebno je čimveč publicirati, in sicer v smislu opozarjanja na socialno in ekonomsko izključenost kot enega temeljnih vzrokov za slabo vključenost romske skupnosti v družbeno življenje, in to ne samo v strokovni literaturi, temveč tudi v dnevnem časopisju. Pri tem je nujno potrebno vključiti Rome kot sogovorce, saj so oni tisti, ki najbolj poznajo težave, ki pestijo romsko skupnost (expert on experience).

Smiselno je spodbujati Rome, da tudi sami pišejo prispevke npr. v lokalni časopis o vsakdanjem življenju ter težavah, s katerimi se srečujejo.

Zelo pomembno je pisati tudi o dosežkih (kultura, šport, drugi dosežki) pripadnikov romske skupnosti, ker se na ta način presega negativen diskurz, ki je sicer značilen za medijsko reprezentanco Romov.

V primerih, kadar viri kritizirajo celotno etnično skupnost, je treba predstavnikom te skupine ponuditi priložnost, da se odzovejo na pritožbe.

Pomembno je, da se avtorji prispevkov o etničnih skupnostih zazrejo vase in skušajo dognati, kakšne predsodke gojijo, se tega zavedati in temu ne podleči. Mnoga prepričanja družbenih skupin o drugih skupinah ne temeljijo na dejstvih, temveč na stereotipih.

Pomembno je, da avtorji prispevkov, ki so pripadniki večinske družbe, opozarjajo na pomembnost participiranja Romov v lokalnih skupnostih ter na vse vrste izključevanj, ki vplivajo na oblikovanje imaginarnih predstav o Romih.

Pri poročanju o etničnih konfliktih je treba paziti, da se dogodki in okoliščine postavljajo v kontekst, kajti nič se ne zgodi samo od sebe. Potrebno je vključiti dovolj ozadja, da lahko občinstvo razume vse plati dogajanja.

Pri publiciranju o etničnih manjšinah je potrebno previdno uporabljati besede in izraze, saj neprevidna raba jezika lahko povečuje etnično in družbeno napetost. Dogodke je treba popisovati točno in navajati vire informacij. Treba se je izogibati hujskaškim pridevnikom, ker le-ti demonizirajo eno stran.

Avtorji prispevkov morajo biti pozorni na razne strategije poročanja, ki izključujejo etnično skupnost, ter se jim izogibati.

Etničnih in drugih manjšin se v tekstih ne sme obravnavati kot da so monolitne tvorbe. Pri poročanju je zato potrebno vključiti čimvečji razpon mnenj.

Pri poročanju iz obeh strani, je smiselno iskati skupne točke in opozarjati nanje, ker se tako morda lahko odkrije, da se cilji sprtih strani ne razlikujejo tako močno, kot bi utegnili misliti.

Pri poročanju o etničnih manjšinah je pomembno problematizirati kontekst nestrpnosti in opozarjati na nevarnost predsodkov.

Ko gre za poročanje, mora biti vloga avtorja dvojna, kar pomeni, da se mora odzvati na nekeortne oblike poročanja in pisati na način opozarjanja na nevarnost medijskih reprezentanc Romov, ki le-te večinoma prikazujejo v negativni luči.

Smiselno je tudi spodbuditi medije (tako osrednje, kot lokalne), da bi pri politiki zaposlovanja načrtno skrbeli za ustrezno zastopanost pripadnikov manjšinjskih skupnosti med novinarji in drugimi medijskimi ustvarjalci, tudi na vodilnih in uredniških mestih, kar bi prispevalo k boljši obveščnosti in občutljivosti medijev za teme, povezane z manjšinami.

7. LITERATURA IN VIRI

1. Čačinovič –Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
2. Babič Ivaniš, N., Urh, Š., Klopčič, V., Adamič, M. (2006), Raziskava izobraževalnih in poklicnih interesov Romov. V: Žagar (ur.) *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome*. Črnomelj: ZIK.
3. Dominelli, L. (1995), Antirasistične perspektive v evropskem socialnem delu. *Socialno delo*, 34, 3: 181 – 193.
4. Dragoš, S. In Leskošek, V. (2003), *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
5. Dragoš, S. (2005), Moč – navodila za uporabo. V: Dragoš (ur.) *Krepitev moči*. Ljubljana: FSD.
6. Erjavec, K., Hrvatin, B.S., Kelbl, B. (2000), *Mi o Romih: diskriminatorni diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Open Society Institute (Mediawatch).
7. Fonseca, I. (2005), Sahranite me uspravno: Cigani i njihov put. Zagreb: Naklada Pelago.
8. Hrvatin, S., Kučić, L., Jurančič, I. (2006), Medijski imperij – novodobni gospodarji informacij. V: Petkovič, B. (ur.), *Mediji za državljane*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
9. Kodeks Društva novinarjev Slovenije.
10. Kostić, S. (2006), Ravnopravni građani specijalnog reda. *Vreme*, 818: 38 – 41.
11. Kuhar, R. (2006), Manjšine v medijih. V: Petkovič, B. (ur.), *Mediji za državljane*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
12. Lemon, A. (2004), Romi (Cigani) u Sovjetskom savezu i moskovski Teatr »Romen«. V: Tong, (ur.) (2004) *Romi interdisciplinarni prikaz*. Zagreb: Ibis grafika.
13. Leskošek, V. (ur.) (2005), Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem. Ljubljana: Mirovni inštitut.
14. Leskošek, V. (2005), Globalne neenakosti. *Socialno delo*, 44, 4-5: 241 -249.
15. Mesec, Blaž: Metodologija raziskovanja v socialnem delu. Fakulteta za socialno delo, Ljubljana 1997 – 2003.
16. Milosavljevič, M. (2003), Moč in odgovornost. *Socialno delo*, 42, 2: 79 – 85.
17. Pajnik, M. (2003), Poročanje medijev o marginaliziranih skupinah. *Socialno delo*, 42, 2: 87 – 93
18. Petković, B. (2006), Mediji za državljane. V: Petkovič, B. (ur.), *Mediji za državljane*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

19. Rommelspacher, B. (2003), Socialno delo in človekove pravice. *Socialno delo*, 42, 4-5: 205- 209.
20. Schuringa, L. (2005), *Community work and Roma inclusion*. Utrecht: International Foundation.
21. Šumi, I., Josipovič, D. (2006), Začne se vsakič, ko se hoče kak Rom »civilizirati«. *Delo – sobotna priloga*, 267: 10-11.
22. Thompson, N. (2003), *Promoting Equality. Challenging discrimination and oppression*. New York: Palgrave Macmillan.
23. Turudić, M. (2006), Dug put do ljudi. *Vreme*, 800: 38 – 41.
24. Ule, M. (2006), Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega sveta. V: Leskošek (ur.) *Mi in oni. Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Urad varuha za človekove pravice.
25. Urh, Š. (2006), Socialna izključenost Romov v Beli Krajini. *Socialno delo*, 45, 1-2: 41-49.
26. Urh, Š. (2006), Izključujoče vključevanje etničnih skupin: javni diskurzi o Romih. Predavanje v Cankarjevem domu, 18.10.2006.
27. Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2005), Izključujoči mehanizmi vključevanja Romov. Poročilo za spremljanje nestrpnosti. *Če ne boš priden, te bomo dali Slovencem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
28. Urh, Š. (2005), Krepitev moči romske skupnosti. V: Dragoš (ur.) *Krepitev moči*. Ljubljana: FSD.
29. Urh, Š. (2007), Preseganje institucionalnega, kulturnega in osebnega rasizma v socialnem delu. *Socialno delo*, 46, 4-5: 233- 237.
30. Videmšek, P. (2007), delovno gradivo.
31. Weber, M. (1987), Moč i vlast. V: Đurić, M., *Sociologija Maksa Vebera*. Zagreb: Naprijed.
32. Zaviršek, D., Škerjanc, J. (1998), Analiza položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji in predlogi za zmanjševanje izključenosti v sistemu socialnega varstva: raziskovalna naloga. Ljubljana: Inštitut za socialno varstvo.
33. Zaviršek, D. (2003), Notranja nasprotja socialnega dela pri uresničevanju človekovih pravic v postmodernih družbah. *Socialno delo*, 42, 4-5: 219 – 229.
34. Zaviršek, D. (2005), Tleči rasizem zahodnih demokracij. *Socialno delo*, 44, 4-5: 251 – 258.
35. Zavod za odprto družbo, Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin 2001. Budapest: Open Society Institute, 2001

36. Zavod za odprto družbo, Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin v Sloveniji 2002. Budapest: Open Society Institute, 2002
37. Zorn, J. (2003), Antirasistična perspektiva v socialnem delu: kako prepoznati rasizem v vsakdanjem življenju in kulturna kompetentnost služb. *Socialno delo*, 42, 4-5: 303 – 310.
38. Zupančič, J. (2006), Funkcije in problemi romskih naselij v luči boljše družbene integracije Romov. V: Žagar (ur.) *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome*. Črnomelj: ZIK.
39. Žnidarec Demšar, S., Urh, Š. (2005), Socialno delo z Romi – sistem kontrole ali sistem pomoči. *Socialno delo*, 44, 4: 325- 331.
40. Žnidarec Demšar, S. (2006), Romi kot objekt toleriranja večine. V: Žagar (ur.) *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome*. Črnomelj: ZIK.
41. Žnidarec Demšar, S. (2007), Etnična delitev prostora bivanja. Tipkopolis.

Časopisni viri

(Navedenih je vseh 73 časopisnih virov, v analizi pa zaradi podvojenih izjav nisem uporabila vseh. Op.a.)

1. Adamič, A. (2006), Ena izmed poti za boljše sobivanje preventivni program TIKNO THEM – MALI SVET. *Grosupeljski odmevi*, 12 : 32
2. Adamič, A. (2007), Ana Podvršič: »Novim dogajanjem naproti!«. *Grosupeljski odmevi*, 5: 18- 19
3. Adamič, A. (2007), »Aven čhavora! – Pridite, otroci!«. *Grosupeljski odmevi*, 7: 52
4. Albreht, M. (2005), Občutljiva vprašanja za politiko. *Delo*, 90: 3
5. Albreht, M. (2006), Romi še brez svetnika. *Delo*, 41: 3
6. Albreht, M. (2006), V občinskih svetih naj sodeluje romski svetnik. *Delo*, 170: 2
7. Albreht, M. (2006), Samo salonsko govorjenje ne bo rešilo težave. *Delo*, 259: 3
8. Albreht, M. (2006), Vlada o krovnem zakonu. *Delo*, 271: 3
9. Cvetek, O. (2006), Odločba o rušenju nezakonita. *Delo*, 77: 3
10. D. K. (2006), Na barvne kovine se lovijo kot magnet. *Delo*, 188: 7
11. G. I. (2006), Grosupeljski svet še brez Roma. *Delo*, 244: 4
12. Graj, J. (2007), Kučan o reševanju romske problematike. *Delo*, 69: 9
13. H. B. (2006), SDS predlaga sklic izredne seje komisije za peticije. *Delo*, 285: 2
14. Hahonina, K. (2006), V Grosupljem pa že ne. *Mladina*, 41: 35
15. Karba, D. (2007), Romski slovarček za etnično mešan tabor. *Delo*, 33: 4
16. Kopušar, S. (2007), ZDA opozarjajo na slovenski odnos do Romov. *Dnevnik*, 54: 3

17. Košir, M. (2006), Strategija deske. *Delo*, 250: 1
18. Lesjak, J. (2006), Romi ali kako rešiti nerešljivo. *Grosupeljski odmevi*, 11: 4
19. Lili (2007), Sem Romkinja.... *Grosupeljski odmevi*, 6: 19
20. Miklič, J. (2006), Izobraževanje Romov. *Grosupeljski odmevi*, 7: 20
21. Miklič, J. (2006), Župan v tretjič Janez Lesjak, *Grosupeljski odmevi*, 12: 1-3
22. Miklič, J. (2006), O romski problematiki na začetku mandata. *Grosupeljski odmevi*, 12: 6
23. Miklič, J. (2007), Umaknjene točke z dnevnega reda. *Grosupeljski odmevi*, 1-2: 5
24. Miklič, J. (2007), Spremembe statuta občine Grosuplje še ni. *Grosupeljski odmevi*, 3: 15
25. Muller, J. (2007), Iskrica: Romano čačipe. *Grosupeljski odmevi*, 6: 19
26. Pečauer, M. (2006), Začasno prepovedan vsak premik. *Delo – Sobotna priloga*, 261: 2
27. Petrovčič, P. (2007), Bo vlada res.... *Mladina*, 2: 10
28. Podvršič, A. (2007), Grosuplje – kaj sploh preostane velikim?. *Grosupeljski odmevi*, 3: 55
29. Podvršič, A. (2007), Vabljeni na romske dneve v Grosupljem. *Grosupeljski odmevi*, 4: 3
30. Poglajen, J. (2007), Popravni izpit za ministra Žagarja in vladno koalicijo. *Dnevnik*, 142: 2
31. Rajšek, B. (2005), Denar bodo dobile samo štiri občine. *Delo*, 8: 7
32. Rajšek, B. (2005), Romi zahtevajo razpustitev občinskega sveta. *Delo*, 284: 7
33. Rajšek, B. (2005), Država prelaga romske zadeve na občine. *Delo*, 289: 6
34. Rajšek, B. (2006), »Grosupeljska občina ni romska občina«. *Delo*, 7: 7
35. Rajšek, B. (2006), Država bo proučila pogoje za romskega svetnika. *Delo*, 13: 7
36. Rajšek, B. (2006), Posmeh odločbi ustavnega sodišča. *Delo*, 22: 7
37. Rajšek, B. (2006), Na Dolenjskem bodo od septembra načrtno zaposlovali Rome. *Delo*, 187:3
38. Rajšek, B. (2006), Ordinacija ni avtokleparstvo. *Delo*, 241: 6
39. Rajšek, B. (2006), Grosupeljska občina se poigrava z državo. *Delo*, 243: 6
40. Rajšek, B. (2006), Novi dom suhokrajinskih Romov zavrt v tančico skrivnosti. *Delo*, 257:3
41. Rajšek, B. (2006), Janez Janša: Ambruških Romov ne bo v Grosuplje. *Delo*, 260: 3
42. Rajšek, B. (2006), Že štiri leta brez romskega svetnika. *Delo*, 288: 3
43. Rajšek, B. (2007), Občina Grosuplje znova zavrnila spremembo statuta. *Delo*, 26: 4
44. R.B. (2007), Grosuplje za razlago zakona. *Delo*, 29: 4
45. Rajšek, B. (2007), Za strpnost med Romi in večinskim prebivalstvom. *Delo*, 111: 6
46. R.B. (2007), Danes nadaljevanje romskih dni v Grosupljem. *Delo*, 112: 6
47. Rajšek, B. (2007), Za skupno življenje in brez ovir. *Delo*, 115: 6
48. Samec, M. (2007), Romano čačipe – namišljene podobe. *Grosupeljski odmevi*, 6: 14 – 18

49. Samec, M. (2007), PAPILOT pomaga Romom. *Grosupeljski odmevi*, 7: 43
50. Terminski plan (2007), Četrtek, 17. maja. *Delo*, 107
51. Uredništvo Mladina On –line (2007), Občina Grosuplje »zamrznila« odločanje o romskem svetniku. <http://www.mladina.si/dnevnik/95379/>, 06.03.2007
52. Uredništvo Mladina On-line (2007), Neodvisnim županom poslej predvidoma lažji vstop v volilno tekmo. <http://www.mladina.si/dnevnik/99081/>, 05.06.2007
53. Zaman, J. (2007), Romano čačipe – namišljene podobe. <http://www.student-info.net/fsd/sis.php?id=1&novica=388>, 18.06.2007
54. Zaman, J. (2007), Promocija strpnosti med mladimi. <http://www.student-info.net/fsd/sis.php?id=1&novica=395>, 28.06.2007
55. Zorko, M. (2005), Lesjak: »Zadolževanje je zgolj pesek v oči!«. *Dnevnik*, 168: 10
56. Zorko, M. (2006), V Grosuplju še vedno nočejo romskega svetnika. *Dnevnik*, 15: 6
57. Zorko, M. (2006), »Veliko dam na dogovor, red in zakonodajo«. *Dnevnik*, 174: 9
58. Zorko, M. (2006), »Za Grosuplje – s palmami naprej«. *Dnevnik*, 236: 9
59. Zorko, M. (2006), Težave (le) na Dolenjskem. *Dnevnik*, 294: 2
60. Zorko, M. (2006), Svetniki niso jedli vročega kostanja. *Dnevnik*, 305: 10
61. Zorko, M. (2006), V novi sestavi spet o romskem svetniku. *Dnevnik*, 343: 6
62. Zorko, M. (2007), Svetniki hočejo dodatna pojasnila. *Dnevnik*, 27: 11
63. Zorko, M., Stanković, D. (2007), Posebno slovesen dan Romov. *Dnevnik*, 81: 8
64. Zorko, M. (2007), Simpozij o Romih v Grosupljem. *Dnevnik*, 111: 8
65. Zorko, M. (2007), »Romi so diskriminirani«. *Dnevnik*, 113: 9
66. Zorko, M. (2007), Romski svetniki: ponekod neizobraženi, drugje jih sploh ni. *Dnevnik*, 120: 6
67. Zorko, M. (2007), Romi brez svetnikov?. *Dnevnik*, 129: 9
68. Zorko, M. (2007), V navzkrižju že z drugim zakonom. *Dnevnik*, 156: 10
69. Zupančič, L. (2006), Obdarovanje romskih otrok v Grosuplju. <http://www.student-info.net/fsd/sis.php?id=1&novica=110>, 03.03.2006
70. Zupančič, L. (2006), Prvič se je predstavilo romsko društvo Romano Čačipe iz Grosupljega. *Grosupeljski odmevi*, 5: 10
71. Zupančič, L. (2006), Kako pa kaj položaj Romov v Sloveniji?. <http://www.student-info.net/fsd/sis.php?id=1&novica=160>, 18.05.2006
72. Zupančič, L. (2007), Veselje romskih otrok v Grosuplju. <http://www.student-info.net/fsd/sis.php?id=1&novica=279>, 12.02.2007

73. Žnidarec Demšar, S. (2006), Izključevanje Romov v občini Grosuplje. *Grosupeljski odmevi*, 10: 5

Simpozij

»Romano Čačipe – Namišljene podobe«, 17. – 19.05. 2007, dvorana knjižnice Grosuplje, org.: Ana Podvršič, Simona Žnidarec Demšar, Janja Novljan, Gregor Steklačič

8. POVZETEK

V lanskem študijskem letu (2006/07) sem svoje praktično delo na Fakulteti za socialno delo opravljala na projektu »Ustvarjanje strategij za preprečevanje in preseganje socialne izključenosti Romov v Grosupljem«, katerega nosilki sta as. Mag. Simona Žnidarec Demšar in mlada raziskovalka mag. Špela Urh. Skozi svoje delo sem imela možnost ugotoviti, da socialni izključenosti Romov, ki je kompleksna in večdimenzionalna, botruje več faktorjev, od katerih je zelo pomemben tudi medijski diskurz oziroma medijske reprezentance Romov. Glede na to, da mediji oblikujejo vrednote, stališča in obnašanje občinstva v vsakdanjem življenju, se mi je zdelo pomembno prikazati načine medijskih reprezentanc Romov, ki vse pre pogosto vzdržujejo ločevalni diskurz »Mi: Oni« in tako omogočajo diskriminacijo ter izključevanje te etnične skupine.

V pregledu problematike sem najprej iz makro in mikro perspektive opisala najbolj kritična področja socialne izključenosti Romov, ki se vežejo na področje šolanja, zaposlovanja, izobraževanja, dostopa do socialnovarstvenih dajatev in storitev in aktivne participacije v družbenem in političnem življenju. V srednjem delu pregleda problematike sem se ozrla tudi na širši kontekst izključevanja Romov, ki vključuje predsodke, rasizem v vseh pojavnih oblikah, sistematično jemanje moči romski skupnosti in na možnost preseganja vsega navedenega skozi skupnostni pristop v socialnem delu.

V zaključku teoretičnega uvoda pa sem obdelala medijske prakse, ki producirajo in reproducirajo podobe Romov v večinski družbi in tako postavila temelje za razumevanje empiričnega dela raziskave, ki se nanaša na poročanje o grosupeljskih Romih.

V pričujoči diplomski nalogi sem se osredotočila na vprašanje: koliko, kaj in na kakšen način se piše o grosupeljskih Romih, na kaj se opozarja v medijih in kako?

Vrsta raziskave je kvalitativna in deskriptivna ter delno tudi kvantitativna – zgolj v prikazih števila člankov.

Podatke sem zbrala iz petih tiskanih in dveh spletnih medijev, ki sem jih nato analizirala. Prispevke sem razdelila na najbolj kritična področja socialne izključenosti Romov v Grosupljem, po teh področjih pa sem nato analizirala medijske prispevke po naslednjih kriterijih: vključevanje v javno življenje; rasizem, diskriminacije (s strani posameznikov, institucij, zakonodajna raven); socialna izključenost/ vključenost; javno mnenje; pravice

romske skupnosti (promocija pravic manjšin: jezik, izobraževanje, vključevanja v javno življenje, mediji, kultura).

Namen raziskave je bil torej prikazati diskriminatorne in izključevalske načine medijskih reprezentanc in opozoriti na primere dobre prakse poročanja, ki naj bi pripomogle k bolj ozaveščenemu pisanju in prikazovanju Romov v medijih.

Rezultati raziskave so pokazali, da se o izobraževanju in zaposlovanju grosupeljskih Romov piše malo ali nič, o zdravstvenem varstvu grosupeljskih Romov pa se sploh ne piše. Ravno tako je iz rezultatov razvidno, da Romi v medijih zelo redko ali nikoli ne »dobijo besede« ter da se odgovornost za probleme v veliki večini delegira Romom samim. Sogovorniki pa tudi novinarke in novinarji sami vzpostavljajo v medijskih tekstih o Romih binarno razmerje »mi: oni«, v Rome je projicirano tisto, kar je negativno, drugačno, necivilizirano. V medijskih reprezentancah Romov pa se pogosto uporabljajo strategije, ki omogočajo širjenje nestrpnosti in proizvajajo sovražni govor. V analizi prispevkov pa sem opozorila tudi na primere dobre prakse poročanja o grosupeljskih Romih, ki problematizirajo kontekst in opozarjajo na predsodke.

Iz zgoraj navedenih razlogov sledi, da je potrebno čimveč publicirati, in sicer v smislu opozarjanja na socialno in ekonomsko izključenost kot enega temeljnih vzrokov za slabo vključenost romske skupnosti v družbeno življenje, in to ne samo v strokovni literaturi, temveč tudi v dnevnem časopisju. Pri tem je nujno potrebno vključiti Rome kot sogovorce, saj so oni tisti, ki najbolj poznajo težave, ki pestijo romsko skupnost (expert on experience). Smiselno je spodbujati Rome, da tudi sami pišejo prispevke npr. v lokalni časopis o vsakdanjem življenju ter težavah, s katerimi se srečujejo.

Pomembno je, da se avtorji prispevkov o etničnih skupnostih zazrejo vase in skušajo dognati, kakšne predsodke gojijo, se tega zavedati in temu ne podleči. Mnoga prepričanja družbenih skupin o drugih skupinah ne temeljijo na dejstvih, temveč na stereotipih. Pri poročanju o etničnih konfliktih je treba paziti, da se dogodki in okoliščine postavljajo v kontekst, kajti nič se ne zgodi samo od sebe. Potrebno je vključiti dovolj ozadja, da lahko občinstvo razume vse plati dogajanja. Avtorji prispevkov morajo biti pozorni na razne strategije poročanja, ki izključujejo etnično skupnost, ter se jim izogibati. Pri poročanju iz obeh strani, je smiselno iskati skupne točke in opozarjati nanje, ker se tako morda lahko odkrije, da se cilji sprtih strani ne razlikujejo tako močno, kot bi utegnili misliti.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana_____ vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu_____ kot redna/izredna študentka izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom_____ napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice_____
_____.

Datum:

Podpis: